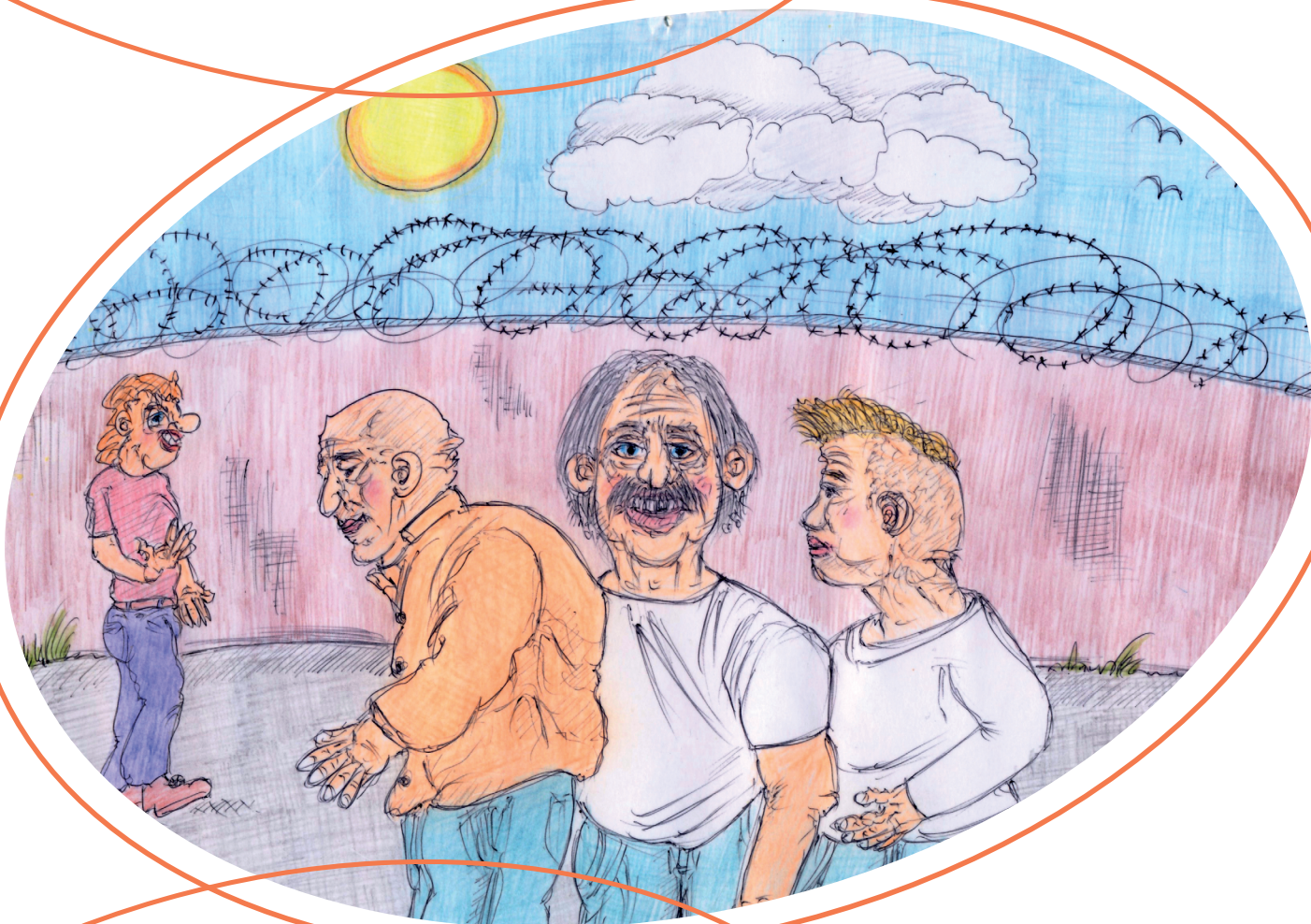

FATIK

TIJDSCHRIFT VOOR STRAFBELEID EN GEVANGENISWEZEN

In dit nummer:

Elektronisch toezicht in voorlopige hechtenis

Koken op cel

Privatisering van de strafuitvoering

42ste jaargang · nr. 185
januari-februari-maart 2025
Driemaandelijks uitgave

OPEN ACCESS

Een uitgave van

LIGA VOOR
MENSEN
RECHTEN

Bg FATIK P: 3A9109
Afzenderadres: Liga voor Mensenrechten
Leopold II laan 53, 1080 Sint-Jans-Molenbeek
V.U.: Kati Verstrepen
Leopold II laan 53, 1080 Sint-Jans-Molenbeek

FATIK

Tijdschrift voor Strafrecht en Gevangeniswezen
Verschijnt vier keer per jaar
42ste jaargang
januari-februari-maart 2025, nr. 185

ISSN 0772-5167

Redactie

Hoofredactie: Lars Breuls
Eindredactie: Aurore Vanliefde
Redactie: Samir Bouregghda, Louis Favril, Elien Goossens, Emilie Gossye, Chris Hermans, Jürgen Millen, Olivia Nederlandt, Neil Paterson, Koenraad Polfliet, An-Sofie Vanhouche

Redactiesecretariaat

Liga voor Mensenrechten vzw.
Leopold II laan 53, 1080 Sint-Jans-Molenbeek
e-mail: info@mensenrechten.be
website: <https://mensenrechten.be>

Redactionele samenwerking en disclaimer

FATIK publiceert wetenschappelijke artikels over de evoluties en praktijken op het vlak van strafrecht en gevangeniswezen. Daarnaast is er ruimte voor ervaringsverhalen, boekbesprekingen en interviews.

Voor publicatie aangeboden teksten mogen rechtstreeks naar de redactie (Lars.Breuls@vub.be) worden gestuurd. Wetenschappelijke artikelen worden vervolgens onderworpen aan een nauwgezet peer-reviewproces, waarbij minstens twee leden van de redactie gespecialiseerd in de thematiek de ingezonden bijdrage beoordelen op de wetenschappelijke onderbouwing. Daarbij wordt erover gewaakt dat de inbreng van een reviewer extern aan de auteur en diens eventuele onderzoeksgroep gegarandeerd is. Andere bijdragen worden ook becommentarieerd in de redactie, waarna aanpassingen gesuggereerd kunnen worden.

FATIK online

FATIK is in open access online te raadplegen. Surf naar fatik.mensenrechten.be.

Coverafbeelding

Geert, Theo en Jürgen op de wandeling.
Wim Dillen, 2023

© Niets uit deze publicatie mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronische gegevensdragers of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande, uitdrukkelijke en schriftelijke toestemming van de uitgever.

Editoriaal

3

Regeerakkoord De Wever: Opnieuw gevangen in de vicieuze cirkel van het expansionisme

Kaat Van den Berghe & Lars Breuls

Artikel

8

Individualiseringsmogelijkheden binnen het elektronisch toezicht in de voorlopige hechtenis: een logische stap?

Oona Vandenberghe

Koken op cel in de gevangenis van Oudenaarde

Karim Huybrechts, Hans Claus & An-Sofie Vanhouche

'Het is onethisch' en andere argumentaties om de strafuitvoering (niet) te privatiseren

Amandine Vanscheeuwijck

Praktijkbijdrage

48

J-Oplossing: van boeien naar bloeien

Imana Denys & Anabel Geloën

Regeerakkoord De Wever: Opnieuw gevangen in de vicieuze cirkel van het expansionisme

Al decennialang klagen praktijkmensen en academici de overbevolking in de gevangenissen aan. In 1993 verscheen het boek *'Barstende muren'* (Beyens et al., 1993) met een pleidooi om noodzakelijke hervormingen in de richting van een reductionistisch strafrechtelijk beleid door te voeren – een beleid waarin de gevangenisstraf een daadwerkelijk ultimum remedium is. Inmiddels, zo'n 30-tal jaar verder, barsten de muren van de gevangenissen nog altijd uit hun voegen. Daarenboven kennen ook de wachtlijsten bij de justitiehuisen en de forensische hulpverlening een toename. Cohens (1985) waarschuwing voor *net-widening*, waarbij zogenoemde 'alternatieven' voor de gevangenisstraf geen alternatieven (meer) blijken, maar juist een uitbreiding van strafrechtelijke controle over zij die voorheen buiten het net van justitiële controle vielen, blijft dus uitermate actueel (Aebi et al., 2015).

Intussen, na 236 dagen wachten, hebben we sinds 31 januari 2025 een nieuwe federale regering. In zijn voorwoord van het regeerakkoord spreekt kersverse premier De Wever alvast veelbelovend over zijn regering en diens plannen:

Deze regering kiest ervoor om de waarheid onder ogen te zien en te doen wat nodig is om de welvaart van alle burgers in dit land te beschermen en verder op te bouwen. We kunnen de verantwoordelijkheid van morgen niet ontlopen door ze vandaag te ontwijken. (Federale Regering, 2025, p. 3)

De realiteit aangaande het gevangeniswezen is echter al jaren dat mensenrechten en menselijke waardigheid op dagdagelijkse basis met de

voeten worden getreden, getuige onder andere de vele veroordelingen door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens inzake overbevolking, de aanwezigheid van geïnterneerden in de gevangenis, de impact van stakingen, etc. De vraag is dan ook of, met betrekking tot deze problematieken, de zogenoemde 'verantwoordelijkheid van morgen' niet al decennia ontlopen wordt? In het regeerakkoord wordt alvast gesteld dat de regering een reeks maatregelen zal nemen om de overbevolking in de gevangenissen aan te pakken (Federale Regering, 2025, p. 155). We bekijken de belangrijkste in dit editoriaal.

Expansionisme als oplossing?

De eerste maatregelen om de overbevolking aan te pakken, zijn gericht op het creëren van bijkomende gevangenis capaciteit. Nochtans leert het verleden dat het bijbouwen van gevangenissen niet alleen tergend traag gaat; ook zit deze bijkomende capaciteit al snel weer vol, waarna opnieuw de vraag naar meer capaciteit zal ontstaan, enzoverder. Het gevangenisbeleid zit dan als het ware gevangen in een vicieuze expansionistische cirkel.

De regering lijkt zich bewust van de vertragen in de bouw van nieuwe gevangenissen en heil wordt gezocht in modulaire constructies (Federale Regering, 2025, p. 155) – containers, prefab constructies en dergelijke dus. Dat zulke constructies geen ideale plaats zijn voor de uitvoering van een vrijheidsberoving lijkt al min of meer erkend te worden door de toevoeging, "mits er wordt voldaan aan de internationaalrechtelijke verplichtingen en de detentie humaan en veilig

kan verlopen” (Federale Regering, 2025, p. 155). Het is nog maar zeer de vraag of aan die voorwaarden voldaan zal kunnen worden...

Het voorstel voor de invoering van het elektronisch toezicht tijdens de voorlopige hechtenis met voorwaarden (Federale Regering, 2025, p. 156) kan daartegenover wel een interessante stap zijn, getuige ook de bijdrage in dit nummer van Oona Vandenberghe. Hoe onderzoeksrechters dit concreet zullen inzetten, valt echter nog af te wachten. Wordt dit een daadwerkelijk alternatief voor de voorlopige hechtenis in de gevangenis, of krijgen we weer te maken met een uitbreiding van het justitiële net, waarbij mensen die voorheen vrijheid onder voorwaarden kregen, nu óók een enkelband krijgen? In dat laatste geval zal de uitbreiding van het elektronisch toezicht weinig zoden aan de dijk brengen.

Daarnaast ligt de focus sterk op de overbrenging en terugkeer van gedetineerde personen zonder verblijfsrecht (Federale Regering, 2025, p. 156). Gezien dit al jaren een speerpunt in het beleid is (Breuls & De Ridder, 2014), rijst ook hier de vraag of er deze keer van dit voornemen veel bijkomende impact verwacht kan worden. Verder wordt de huur van een gevangenis in het buitenland specifiek voor gedetineerde personen zonder verblijfsrecht op tafel gelegd (Federale Regering, 2025, p. 156). Er wordt verwezen naar de Denen, die een gevangenis in Kosovo huren¹, al is daar sinds het voornemen bekend werd eind 2021, nog geen enkele persoon overgebracht (persoonlijke communicatie tijdens een bezoek aan een Deense gevangenis, februari 2025). Het huren van een gevangenis kan dus zeker niet beschouwd worden als een kortetermijnoplossing. Verder is er de hoge kostprijs (o.a. voor de huur en de beveiligde vluchten voor de overbrenging) en vragen wij ons af of er geen grote juridische bezwaren zijn bij de uitvoering van een gevangenisstraf buiten de Europese Unie.

Ook andere beleidsvoornemens worden in het regeerakkoord gerecycleerd, zoals het overbrengen van geïnterneerde personen naar adequate voorzieningen (Federale Regering, 2025, pp. 156-157) en het openen van detentiehuizen (Federale Regering, 2025, p. 156). Belangrijke, maar zeker geen nieuwe voornemens. Helaas werden op deze vlakken tijdens de vorige legislatuur respectievelijk achteruitgang – het aantal geïnterneerden in de gevangenis – nam weer toe (Wittouck et al., 2022) – en zeer beperkte vooruitgang geboekt – van de 15 detentiehuizen die minister Van Quickenborne wilde openen, zijn er twee geopend. Gezien de overbevolking zullen de geplande detentiehuizen bovenop – en niet ter vervanging van – de bestaande gevangenis capaciteit komen, wat opnieuw het expansionistische beleid illustreert.

Tevens zal worden ingezet op detentiecondities, personeelsbeleid en werkomstandigheden. Om het personeelstekort aan te pakken, zal ervoor gezorgd worden dat private actoren binnen het huidige wettelijke kader zoveel als noodzakelijk ingezet kunnen worden (Federale Regering, 2025, p. 157). Dat maakt de bijdrage in dit nummer van Amandine Vanscheeuwijck over privatisering in de strafuitvoering ook sterk actueel.

Geen spoor van reductionisme

Reductionistische tendensen, die ertoe moeten leiden dat er minder gebruikgemaakt wordt van de gevangenis of dat de gemiddelde duurtijd van een detentie wordt ingekort, zijn dan weer amper tot niet te vinden in het regeerakkoord. Integendeel, er worden nieuwe strafbaarstellingen voorgesteld (bv. voor ontsnapping uit de gevangenis (Federale Regering, 2025, p. 153)); er worden uitsluitingen voor gemeenschapsgerichte straffen ingevoerd (bv. wanneer een eerdere werkstraf niet of gedeeltelijk wordt uitgevoerd, tijdelijke uitsluiting voor een werkstraf (Federale Regering, 2025, p. 154); wanneer een enkelband

---

1 Ook minister van Justitie Verlinden verwijst naar Kosovo als mogelijke partner. Zie <https://www.hln.be/binnenland/minister-verlinden-legt-opvallend-plan-voor-justitie-op-regeringstafel-oude-gevangenis-langer-open-containers-bouwen-en-cellen-in-kosovo-a6dc2-175/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

wordt gesaboteerd, tijdelijke uitsluiting voor elektronisch toezicht (Federale Regering, 2025, p. 153)), ... Zelfs uitsluitende maatregelen die in het verleden ongrondwettelijk zijn verklaard, worden opnieuw voorgesteld. Zo lezen we:

Het beschikken over een verblijfsrecht moet een verplichte voorwaarde zijn om in aanmerking te komen voor een voorwaardelijke invrijheidstelling, zodat veroordeelden die genieten van een voorwaardelijke invrijheidstelling of andere strafuitvoeringsmodaliteiten effectief kunnen worden opgevolgd. (Federale Regering, 2025, p. 153)

Nochtans oordeelde het Grondwettelijk Hof al dat zulke automatische uitsluiting niet kan.² In de praktijk worden trouwens amper tot geen voorwaardelijke invrijheidstellingen aan veroordeelden zonder verblijfsrecht toegekend (Vandennieuwenhuysen, 2025), dus dit leest vooral als symboolpolitiek, waar o.i. onnodige inspanningen naartoe gaan.

Algemeen wordt overigens 'de Wet Lejeune' – een wet die al enige tijd niet meer bestaat³ – als te soepel beschouwd:

Er bestaat nog vaak een te grote discrepantie tussen de door de rechter uitgesproken gevangenisstraf en het gedeelte ervan dat in de praktijk vervolgens effectief wordt uitgevoerd. Daarom herbekijken we de Wet Lejeune en passen de tijdsvoorwaarden die momenteel gekoppeld worden aan het in aanmerking komen voor een voorwaardelijke invrijheidstelling aan. We passen de algemene tijdsvoorwaarde aan, zodat elke veroordeelde voor seksuele misdrijven, minimum 3/5 van deze straf dient uit te zitten. Bij recidivisten trekken we het gedeelte van de straf dat minimaal dient uitgezeten te worden op naar 3/4de en bij recidivisten die veroordeeld

worden tot de zwaarste straffen na al te zijn veroordeeld tot een criminele straf trekken we dit zelfs op naar 4/5de. Om perspectief te houden in functie van de beoogde reclassering en re-integratie kan ten laatste na 25 jaar een voorwaardelijke invrijheidsstelling gevraagd worden. We verstrengen eveneens de voorwaarden voor het in aanmerking komen voor penitentiaire verloven en tijdelijke uitgangsvergunningen. Daarnaast zal er ook strikter toegekeken worden op de toekenning en de ontvankelijkheid van deze stafuitvoeringsmodaliteiten. (Federale Regering, 2025, p. 152)

Er is echter een belangrijke kanttekening:

Voor de invoering van deze strengere maatregelen wordt er rekening gehouden met de acute overbevolking in de gevangenissen. Zij zullen dan ook pas uitgevoerd worden van zodra de in dit regeerakkoord opgenomen maatregelen er mee toe hebben geleid dat de overbevolking in gevangenissen is gedaald. (Federale Regering, 2025, p. 152)

Gezien het gebrek aan reductionistische maatregelen zou het dus best kunnen dat er van bovenstaand voornemen niets in huis komt tijdens deze legislatuur. Niettemin is het opvallend dat de regering de aanbevelingen van de Commissie Wetboek van Strafvuivering, die momenteel aan de slag is (Nederlandt, 2024), niet afwacht. Het moet allemaal strenger, dat is duidelijk... Wetenschappelijke evidentie dat gevangenisstraffen niet effectief zijn op het vlak van recidivebeperking – en langere gevangenisstraffen nog minder (Petrich et al., 2021; Wermink et al., 2022), wordt volledig in de wind geslagen. De insteek van bepaalde bepalingen in het regeerakkoord lijkt dus vooral retributief geïnspireerd.

2 GwH 21 december 2017, nr. 148/2017 (zie ook Breuls & Vandennieuwenhuysen, 2022).

3 Het is sinds 2006 de Wet Externe Rechtspositie: Wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, BS 15 juni 2006, 30.455.

Concluderend

De krachtlijnen van het federale regeerakkoord zinderen sterk door in het beleidsplan van minister van Justitie Verlinden, die pleit voor het bestrijden van straffeloosheid en het verstrengen van voorwaarden van de strafuitvoeringsmodaliteiten. Voor het aanpakken van de overbevolking stelt Verlinden voor om oude gevangenissen (Sint-Gillis, Hoogstraten en de Begijnenstraatgevangenis in Antwerpen) langer open te houden, de capaciteit op te drijven met containers en door te gaan met de plannen om een gevangenis in het buitenland (Kosovo) te huren.⁴ De redactie zal dit zeker verder opvolgen. Ondertussen kan u in dit nummer enkele actuele bijdragen lezen die stof tot nadenken geven. Naast de reeds vermelde artikelen, is er ook de zeer inspirerende bijdrage van Karim Huybrechts (een gedetineerde amateurkok), Hans Claus (een oud-gevangenisdirecteur) en An-Sofie Vanhouche (docent penologie) over koken in de gevangenis alsook een verhelderende praktijkbijdrage over het project J-Oplossing.

Kaat Van den Berghe⁵ & Lars Breuls⁶

Bibliografie

Aebi, M. F., Delgrande, N., & Marguet, Y. (2015). Have community sanctions and measures widened the net of the European criminal justice systems? *Punishment & Society*, 17(5), 575-597.

Beyens, K., Snacken, S., & Eliaerts, C. (1993). *Barstende muren. Overbevolkte gevangenissen: Omvang, oorzaken en mogelijke oplossingen*. Kluwer & Gouda Quint.

Breuls, L., & De Ridder, S. (2014). De Wet op de Externe Rechtspositie als werkinstrument bij het repatriëren van vreemdelingen zonder recht op verblijf? *Fatik*, 144, 4-15.

Breuls, L., & Vandennieuwenhuysen, E. (2022). De vrijlatingsprocedures voor niet-verblijfs-gerechtigde gedetineerden: Evoluties sinds de inwerkingtreding van de Wet Externe Rechtspositie. *Fatik*, 173, 28-36.

Cohen, S. (1985). *Visions of social control: Crime, punishment and classification*. Polity.

Daems, T. (2025). Het moet en zal strenger: straffen in de eerste beleidsnota Justitie [blogpost]. *tomdaems.com* 16 maart 2025.

<https://tomdaems.com/2025/03/16/het-moet-en-zal-strenger-straffen-in-de-eerste-beleidsnota-justitie/>

Federale Regering. (2025). *Federaal Regeerakkoord 2025-2029*. https://www.belgium.be/nl/publicaties/regeerakkoord_van_de_federale_regering_bart_de_wever

Nederlandt, O. (2024). Een nieuw Strafwetboek... En binnenkort een nieuw Strafwetboek? *Fatik*, 183, 3-9.

---

4 Zie Daems (2025) en Van Caeneghem et al. (2025).

5 Studente Criminologische Wetenschappen en stagiaire bij Fatik, Vrije Universiteit Brussel.

6 Hoofdredacteur Fatik, deeltijds docent penologie en deeltijds postdoctoraal onderzoeker, verbonden aan de onderzoeksgroep Crime & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel.

Petrich, D. M., Pratt, T. C., Jonson, C. L., & Cullen, F. T. (2021). Custodial sanctions and reoffending: A meta-analytic review. *Crime and Justice*, 50, 353-424.

Van Caeneghem, P., Vander Beken, T., Beyens, K., Daems, T., Vanhouche, A.-S., Van Hende, F., Daeninck, P., Verstepen, K., De Bie, B., Gailliaert, M., De Loof, B., De Hantsetters, S., van Houdt, K., & Claus, H. (2025). Overbevolking gevangenissen: quota voor gedetineerden zijn de olifant in de kamer [vrije tribune]. Knack 20 maart 2025. <https://www.knack.be/nieuws/belgie/justitie/overbevolking-gevangenissen-quota-voor-gedetineerden-zijn-de-olifant-in-de-kamer/>

Vandennieuwenhuysen, E., (2025). *De (rechts) positie van de vreemdeling in de strafrechtsketen*. Onuitg. Doctoraat, Universiteit Antwerpen.

Wermink, H., Blokland, A., Tollenaar, N., Been, J., Schuyt, P., & Apel, R. (2022). Een oude vraag opnieuw onderzocht: Effecten van korte gevangenisstraffen ten opzichte van niet-vrijheidsbenemende straffen op recidive op basis van een instrumentele variabele benadering. *Tijdschrift voor Criminologie*, 64(2), 147-169.

Wittouck, C., De Pau, M., Goossens, S., Heimans, H., & Vander Beken, T. (2022). Dringend nood aan een écht humaan interneringsbeleid. *Panopticon*, 43(5), 466-472.

Individualiseringsmogelijkheden binnen het elektronisch toezicht in de voorlopige hechtenis: een logische stap?

Oona Vandenberghe¹

De ontstaansreden van het elektronisch toezicht als modaliteit voor de voorlopige hechtenis (ETVH) is vandaag even maatschappelijk relevant als tien jaar geleden. België worstelt nog steeds met een overbevolkingsproblematiek binnen zijn gevangenen, en de praktische invulling van het ETVH is de afgelopen tien jaar onveranderd gebleven.

Hoewel het ETVH in de praktijk een waardevol alternatief biedt voor traditionele detentie, rijzen er steeds meer vragen over de mate van flexibiliteit binnen deze modaliteit.

Stand van zaken

Het elektronisch toezicht² is een modaliteit die de laatste jaren in de verschillende fasen van de strafrechtsbedeling aan impact toenam. België kent vandaag maar liefst tien verschillende soorten ET.³ De meest courante toepassingen zijn het elektronisch toezicht binnen de voorlopige

hechtenis, de enkelband als autonome straf en het ET als strafuitvoeringsmodaliteit ter vervanging van een gevangenisstraf.

In het kader van de voorlopige hechtenis wordt het ET in België gehanteerd als een uitvoeringsmodaliteit naar analogie met de uitvoering van de voorhechtenis in de gevangenis. De wetgever achtte het bij de invoering van deze modaliteit in 2014 immers onnodig de bestaande procedures voor de voorlopige hechtenis te wijzigen. Hij beperkte zich er bijvoorbeeld toe om binnen de handhavingprocedure de artikelen 21 en 22 van de Voorlopige Hechteniswet⁴ louter aan te vullen met de toevoeging dat de raadkamer bij haar controle op de voorlopige hechtenis dient te oordelen “over de modaliteit van uitvoering ervan”. Bovendien staat een dag onder ETVH gelijk aan een dag gevangenisstraf bij een eventuele latere veroordeling; doch dient het ET als een gunstigere uitvoeringsmaatregel te worden beschouwd.⁵

1 Master of Laws in de Rechten – Student Criminologische Wetenschappen.

2 Hierna verkort: ET.

3 Meer bepaald: ETTD (de thuisdetentie van 4-8 maanden) (= uitdovend), ETDDDB (ET voor bepaalde dossiers met zedenfeiten, waarbij een beslissing van de dienst detentiebeheer nodig is) (= uitdovend); ETAS (ET als autonome straf), ETDIRG (ET van minder dan 3 jaar) (= uitdovend), ETSUR (nieuwe ET voor de straffen onder de 3 jaar, procedure vanuit vrijheid), ETSURG (nieuwe ET voor de straffen onder de 3 jaar, procedure vanuit gevangenschap), ETSURB (voor de ET dossiers meer dan 3 jaar), ETINT (ET voor geïnterneerden), ETTBSURB (ET bij een terbeschikkingstelling van de SURB) en ETVH (ET als modaliteit van voorlopige hechtenis). Bovendien zijn recent ook twee nieuwe initiatieven genomen binnen het ET: het ET voor minderjarigen en ET voor slachtofferapplicatie, waarbij tevens het slachtoffer wordt voorzien van een GPS-tracker.

4 Hierna verkort: VHW.

5 Zie de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf, *Parl.St.* Kamer 2012-13, 53-1042/002, 8.

De onderzoeksrechter bezit binnen de procedure van de voorlopige hechtenis een aanzienlijke mate van autonomie. Ten eerste, met betrekking tot de aanhouding neemt hij op autonome en onaantastbare wijze de beslissing over het al dan niet uitvoeren van een aanhoudingsbevel. Tegen deze beschikking staat geen enkel rechtsmiddel open, noch voor de verdachte, noch voor het openbaar ministerie. Evenmin is een rechtsmiddel beschikbaar tegen de beschikking van de onderzoeksrechter waarmee hij weigert een door het openbaar ministerie gevorderd aanhoudingsbevel te verlenen (Daeninck, 2021).

Voorts heeft de onderzoeksrechter eveneens de discretionaire bevoegdheid om te besluiten de verdachte onder voorwaarden vrij te laten of om het aanhoudingsbevel ten uitvoer te doen leggen onder elektronisch toezicht. Deze beslissingsbevoegdheid strekt zich uit tot het recht om, na de tussenkomst van de raadkamer, het initiatief te nemen om de opgelegde voorlopige hechtenis op te heffen. Opmerkelijk is dat hij niet gebonden is aan de beschikkingen van de onderzoeksgerechten (Daeninck, 2021). Indien hij het opportunity acht de voorlopige hechtenis op te heffen in het licht van de ontwikkelde omstandigheden, dient hij een gemotiveerde beschikking te nemen en deze mee te delen aan de procureur des Konings. Tegen een dergelijke beschikking bestaat er evenmin een rechtsmiddel, daar de wetgever de onafhankelijkheid van het ambt van de onderzoeksrechter beoogde te versterken. Aldus kan de onderzoeksrechter de gangbare cadans van de onderzoeksgerechten doorkruisen of beëindigen.

Bijgevolg kan hij, in elke stand van het geding bij gemotiveerde beschikking ambtshalve, of op vordering van de procureur des Konings, beslissen dat de beschikking of het arrest inzake hechtenis in de gevangenis vanaf dat moment ten uitvoer zal worden gelegd door een hechtenis onder elektronisch toezicht. Ook kan een voorhechtenis gehandhaafd onder elektronisch toezicht, vervangen worden door een hechtenis in de gevangenis, mits aan de voorwaarden van

artikel 24bis VHW is voldaan (Maes & Tersago, 2023). Deze luiden:

- De verdachte verzuimt bij een proceshandeling te verschijnen;
- Hij leeft de standaardinstructies en de door de onderzoeksrechter bepaalde regels van hechtenis onder elektronisch toezicht niet na;
- Hij overtreedt de door de onderzoeksrechter opgelegde verboden tot contact;
- Er zijn nieuwe en ernstige omstandigheden die een hechtenis in de gevangenis noodzakelijk maken.

Gehanteerde technologie

Wanneer door de onderzoeksrechter voor ETVH wordt geopteerd, geschiedt de controle van de verplaatsingen van de verdachte via geolocalisatie (GPS) en door telefonische oproepen. De enkelband die wordt gebruikt in het kader van de voorlopige hechtenis is standaard uitgerust met een GPS-unit. Indien er geen GPS-dekking beschikbaar is, wordt de locatie vastgesteld met behulp van LBS-technologie (*Location-Based Services*), die de positie bepaalt via nabijgelegen gsm-masten.

Een belangrijk onderscheid moet worden gemaakt met het elektronisch toezicht dat wordt toegepast als modaliteit van de strafuitvoering. In dat geval is de controle immers beperkt tot het vaststellen of de veroordeelde zich al dan niet op zijn verblijfplaats bevindt. In het geval van de voorlopige hechtenis daarentegen zijn de enkelbanden uitgerust met extra GPS-technologie zodat men te allen tijde de concrete plaatsbepaling van de verdachte kan vaststellen en controleren (Vander Beken, 2013). Door deze technologie kan de exacte locatie van de verdachte onder elektronisch toezicht nauwkeurig worden bepaald, wat een constante monitoring van diens verplaatsingen waarborgt.

Op het gebied van controle op het ET bracht de zesde staatshervorming een bevoegdheids-overdracht naar de deelstaten met zich mee. In Vlaanderen is het Vlaams Centrum voor Elektronisch Toezicht (VCET) verantwoordelijk, terwijl in Wallonië deze taak bij La Direction de la Surveillance Électronique (DSE) ligt. De Duitstalige Gemeenschap beschikt niet over een eigen dienst voor elektronisch toezicht en maakt gebruik van de capaciteit van het DSE.⁶ Tussen het VCET en de DSE bestaat een samenwerkingsverband waarbij nauw wordt samengewerkt op logistiek vlak, onder meer bij de huur van ET-materiaal.

Masterproefonderzoek

Probleemstelling

De regelgeving met betrekking tot elektronisch toezicht in voorlopige hechtenis (ETVH) in België werd ingevoerd met het primaire doel een oplossing te bieden voor de overbevolking van de gevangenen. Desondanks blijft overbevolking een aanhoudend probleem, mede veroorzaakt door het aanzienlijke aantal personen in voorlopige hechtenis.

Onder andere het rapport van het European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment⁷ van 2022 legde nadruk op deze problematiek. Volgens het CPT waren alle Belgische gevangenen die zij bezochten overbevolkt, en drongen zij er in hun rapport bij de Belgische autoriteiten op aan om maatregelen te nemen ter bestrijding van deze overbevolking.

De opwaartse trend in de gevangenispopulatie wordt nog duidelijker bij een analyse op langere termijn. Zo steeg de gemiddelde gevangenispopulatie in België tussen 1980 en 2004 met maar liefst 63% (Maes, 2010).

De overbevolking van de gevangenen, die grotendeels wordt gevoed door de aanwezigheid van personen in voorlopige hechtenis, heeft verstrekkende gevolgen. Het vormt niet enkel een beduidende druk op het gevangeniswezen als geheel, maar heeft tevens aanzienlijke gevolgen voor de waardigheid en de rechten van gedetineerden, evenals voor de werkomstandigheden van het gevangenispersoneel (Vandenberghe, 2023).

Onderzoeksdoel

Het masterproefonderzoek beoogde de pijn- en pluspunten van ETVH bloot te leggen aan de hand van een juridische (historische) analyse van de regelgeving, een bestudering van de hedendaagse praktijk, een empirisch onderzoek en een rechtsvergelijkende oefening.

Onderzoeksvraag

De hoofdvraag van het onderzoek luidt: “Wat is de stand van zaken wat betreft het elektronisch toezicht binnen de voorlopige hechtenis in de Belgische rechtsstaat?”

Daarbinnen werden vier deelonderzoeksvragen gesteld:

1. Hoe ziet de hedendaagse regelgeving omtrent het elektronisch toezicht binnen de voorlopige hechtenis eruit, wat houdt het ET in en hoe is de regelgeving tot stand gekomen?
2. In welke mate is de gevangenispopulatie van België geëvolueerd na de invoering van de modaliteit van het elektronisch toezicht?
3. Hoe staan Belgische magistraten tegenover de modaliteit van het elektronisch toezicht binnen de voorlopige hechtenis?

6 Wettelijke grondslag: artikel 3 j° artikel 6 van het Samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap betreffende het beheer van het elektronisch toezicht, BS 10 december 2014.

7 Hierna verkort: CPT.

4. Hoe voorzien andere landen in dergelijke regelgeving, en in welke mate kunnen zij een antwoord bieden op de hinderpalen en lacunes waar België mee te maken heeft?

Methodologie

De eerste deelonderzoeksvraag werd beantwoord door middel van een systematische literatuurstudie, waarbij de historische ontwikkeling en de huidige stand van de wetgeving grondig werden geanalyseerd en gedocumenteerd.

Om de tweede deelonderzoeksvraag te beantwoorden, werd een eenvoudige kwantitatieve analyse uitgevoerd op basis van cijfermateriaal uit de jaarrapporten van de FOD Justitie en het Centrum voor Criminologie en Strafrechtelijk Beleid (CTRG).

De derde deelonderzoeksvraag vormt de kern van het empirisch luik van het onderzoek en werd beantwoord aan de hand van interviews bij zeven onderzoeksrechters in Vlaanderen en Brussel. De selectie van de respondenten gebeurde op basis van een oproep via e-mail naar de rechtbanken van eerste aanleg in alle arrondissementen van Vlaanderen en Brussel, waarbij werd afgewacht welke onderzoeksrechters bereid waren deel te nemen. Op deze manier werd de steekproef op een pragmatische wijze samengesteld.

Er werd gekozen voor semigestructureerde interviews, waarbij een flexibel kader met open vragen werd toegepast bij iedere respondent. De interviews werden volledig handmatig getranscribeerd, zorgvuldig gelezen en gecodeerd om de belangrijkste bevindingen te extraheren.

De laatste deelonderzoeksvraag werd beantwoord aan de hand van een micro-rechtsvergelijkende analyse, waarbij de regelgeving en de praktische toepassing in de buurlanden Frankrijk en Nederland werden onderzocht. De keuze voor deze twee landen was ingegeven door het streven naar variatie. Frankrijk en België vertonen historisch-juridisch een aanzienlijke mate

van overeenstemming op het vlak van strafvoororderingsreglementering, terwijl er tussen Nederland en België juist een grotere mate van heterogeniteit bestaat. Uitgaande van de hypothese dat de Franse regelgeving grotendeels parallel loopt aan die van België, terwijl de Nederlandse benadering significante verschillen vertoont, werden deze twee rechtsstelsels geselecteerd voor de analyse.

Bevindingen

In eerste instantie werd geconcludeerd dat er een grote discrepantie bestaat tussen de verschillende arrondissementen wat betreft de houding van de onderzoeksrechters t.o.v. het ETVH. Bij de magistraten die sceptisch tegenover de modaliteit staan, bleek koudwatervrees de doorslaggevende factor. Dit is frappant, aangezien de regelgeving ten tijde van de interviews al tien jaar in werking was.

Over het geheel genomen erkenden de bevraagde magistraten dat het behoud van familiale banden en het vermijden van detentieschade tot de voornaamste voordelen van het ETVH gerekend kunnen worden. Aangezien de voorlopige hechtenis betrekking heeft op een persoon die nog niet veroordeeld is en derhalve het vermoeden van onschuld geniet, achten sommige magistraten deze modaliteit passender dan detentie in een correctionele inrichting. Het ETVH biedt immers vanuit een humanitair oogpunt een menselijker alternatief. Daartegenover stond een consensus onder de respondenten omtrent de beperkingen van elektronisch toezicht in gevallen van collusie- of verduisteringsrisico's. Evenzeer werd opgemerkt dat bij de magistraten onder de modaliteit van ET een grotere bezorgdheid bestaat over vluchtgevaar, aangezien de controlemogelijkheden beperkter zijn dan die van detentie in een penitentiaire instelling. Voorts wezen de meeste magistraten erop dat elektronisch toezicht moeilijk of zelfs onmogelijk kan worden toegepast op personen zonder vast

verblijfadres in België, hetgeen een aanzienlijk segment van de voorlopig gehechten omvat.⁸

De belangrijkste en meest opvallende bevinding uit de interviews was de heersende consensus onder de bevroegde magistraten over de wens voor meer mogelijkheden tot maatwerk en individualisering binnen het ETVH. De huidige Belgische wetgeving is op dit punt immers bijzonder restrictief. Het Koninklijk Besluit van 26 december 2013 bepaalt dat enkel de volgende verplaatsingen zijn toegestaan:

1. Verplaatsingen die nodig zijn in het kader van een gerechtelijke procedure met inbegrip van de verplaatsingen naar de politiediensten. Dit betreft de gevallen van politioneel verhoor of (samenvattend) verhoor door de onderzoeksrechter, alsmede verschijningen voor een onderzoeksgerecht, of naar aanleiding daarvan, inzage van het strafdossier;
2. Verplaatsingen wegens een medisch spoedgeval;
3. Verplaatsingen in geval van overmacht.

Het is van belang te benadrukken dat, in tegenstelling tot elektronisch toezicht in het kader van de strafuitvoering, een inverdenkinggestelde onder ETVH niet is toegestaan om te werken of te solliciteren. Dit vloeit voort uit het feit dat thuisdetentie wordt beschouwd als het equivalent van een dag in de gevangenis (Maes & Tersago, 2023). Zoals respondent 1 stelt:

“In sommige gevallen zou er wel wat soepelheid moeten kunnen zijn, om mensen toe te laten om bepaalde verplaatsingen te kunnen doen. Eventueel om werkredenen, om te solliciteren of de mogelijkheid om intakegesprekken te kunnen doen voor mensen die nood hebben aan een behandeling.”

Het is in principe ook niet mogelijk om de woning te verlaten voor een behandeling of therapie. In de praktijk gaat het alarm zelfs af wanneer de inverdenkinggestelde een korte jog wil maken om in beweging te blijven. De vraag kan hierbij gesteld worden of er op dit vlak nog wel sprake is van een equivalent, dan wel van een strengere maatregel.

Net zoals bij voorlopige hechtenis in de gevangenis kan de onderzoeksrechter aanvullende beperkingen opleggen aan de inverdenkinggestelde onder elektronisch toezicht. Zo kan hij onder meer verbieden dat de verdachte bezoek ontvangt of schriftelijke, telefonische of elektronische communicatie onderhoudt met de in het aanhoudingsbevel specifiek aangeduide personen of instellingen. Hier rijst de vraag in hoeverre dergelijke beperkingen effectief gecontroleerd kunnen worden.

De bevroegde onderzoeksrechters pleitten voor meer flexibiliteit, vooral wat verplaatsingen en begeleiding betreft. Een aantal van hen sprak zich uit voor de mogelijkheid voor de verdachte om te gaan werken, omdat dit bij een opgelegd elektronisch toezicht na veroordeling ook kan:

“Ja, het ET is nu een modaliteit van de voorlopige hechtenis; dus het is ofwel hechtenis onder die modaliteit, of het is VOV. Een combinatie van de twee kan niet; het zou wel meer afstemming op maat mogelijk maken als het er wel zou zijn.”
(respondent 2)

Daarbij kan eveneens worden gewezen op het feit dat de (GPS-)technologie die aangewend wordt bij het ETVH meer privacy-indringend is dan het ET na veroordeling. Dit roept vragen op over de verhouding tussen het vermoeden van onschuld van een verdachte, en de zekerheid van schuld bij een veroordeelde. Andere bevroegde magistraten meenden daarentegen dat de mogelijkheid tot

⁸ In 2022 had 38% van de beklagden geen recht op verblijf. Zie FOD Justitie, “Statistieken Gevangenispopulatie 25/11/2022”, beschikbaar via https://justitie.belgium.be/sites/default/files/PWP_DG_EPI_rondetafel_16-12-2022.pdf.

begeleiding en rehabilitatie voldoende is, opdat het verschil met de uitvoering van de voorhechtenis in de gevangenis niet te groot zou worden. Desondanks is er brede consensus dat enige mate van individualisering gewenst is en wellicht zou leiden tot een grotere mate van implementatie van de modaliteit:

“Mochten er nog bijkomende voorwaarden mogelijk zijn bij het elektronisch toezicht, zou ik het zeker veel meer overwegen.” (respondent 5)

Individualisering in Nederland en Frankrijk

Wat de individualisering van het ETVH betreft, werd in kader van het masterproefonderzoek een blik geworpen op de regeling in Nederland en in Frankrijk.

Nederland

In Nederland is er sprake van ‘elektronische monitoring’. Het elektronisch toezicht valt in de praktijk onder de algemene bepaling die erin voorziet voorwaarden te verbinden aan een schorsing van voorlopige hechtenis. De elektronische monitoring in Nederland dient als hulpmiddel voor het controleren van verdachten die onder voorwaarden in vrijheid werden gesteld. De elektronische monitoring heeft dus betrekking op het technisch hulpmiddel waarmee de naleving van de bijzondere voorwaarden wordt gecontroleerd en ondersteund. Ze dient dus te worden gezien als een vorm van vrijheid eerder dan een hechtenis.

In België wordt de vrijheid onder voorwaarden opgelegd door de onderzoeksrechter of het onderzoeksgerecht; in Nederland wordt de schorsing of opschorting van de voorlopige hechtenis beslist door de rechter-commissaris of de rechtbank, afhankelijk van de fase van het strafproces. De onderzoeksrechter en de rechter-commissaris vervullen in grote lijnen een vergelijkbare rol.

Er wordt uitdrukkelijk bepaald dat de enkelband in Nederland niet tot doel heeft een voorlopige hechtenis of celstraf te vervangen.⁹ In tegenstelling tot in België, is het in Nederland niet zo dat een dag onder elektronische monitoring gelijkstaat aan een dag in voorarrest uitgevoerd in de gevangenis.

Een ander belangrijk verschil met het Belgisch systeem is dat de beslissing tot eventuele elektronische monitoring in Nederland wordt genomen door de reclasseringsorganisaties. De organisatie beslist eveneens welk type enkelband de voorrang geniet (Dienst Justitiële Inrichtingen, z.d). In het vooronderzoek zijn er immers, anders dan in België, verschillende soorten enkelbanden voor elektronische monitoring. De meest gehanteerde enkelband werkt met RFID of met GPS, waarbij de reclassering bepaalt welke technologie wordt ingezet. RFID controleert locatiegeboden, zoals een avond- en nachtverblijfsplicht, terwijl GPS vooral wordt gebruikt voor locatieverboden en 24/7 monitoring mogelijk maakt. Daarnaast wordt steeds vaker stemherkenning via het vaste telefoonnetwerk toegepast. Tot slot is er de enkelband met alcoholmeter (de Kogel, 2019). Op basis van een voorafgaand onderzoek bepaalt de reclassering welke enkelband in een specifiek geval het meest geschikt is.

De enkelband met alcoholmeter illustreert dat de term ‘monitoring’ meer omvat dan ‘toezicht’. De technologie wordt immers ingezet mede om gedragsverandering te stimuleren, wat de bredere betekenis van de monitoring onderstreept. De enkelband met alcoholmeter bevat een sensor die continu het alcoholgehalte in transpiratievocht meet op vaste tijdstippen gedurende de dag. Bij overschrijding van een bepaalde drempelwaarde wordt dit geregistreerd en doorgegeven aan de toezichthoudende autoriteiten (de Kogel, 2019).

Frankrijk

9 Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Nederland: “Elektronische monitoring”.

In Frankrijk wordt de maatregel van het elektronisch toezicht in eerste instantie beschouwd als alternatief voor de voorlopige hechtenis in de gevangenis. Men spreekt van *l'assignation à résidence avec surveillance électronique*, of ARSE (Daems et al., 2009). Op een verdachte die onder elektronisch huisarrest wordt geplaatst, is de procedure uit artikel 723-8 C. pr. Pén. van toepassing.¹⁰ De verdachte wordt daardoor beschouwd als een gedetineerde. Indien hij zich onttrekt aan het huisarrest maakt hij zich schuldig aan een strafbaar feit dat wordt gelijkgesteld aan ontvluchting van artikel 434-29 van de Code (Meijer et al., 2019).

Net zoals in België wordt de duur van ARSE volledig aangerekend aan een eventuele vrijheidsstraf.¹¹ Als gevolg daarvan heeft een verdachte die onder ARSE stond ingeval van een latere vrijspraak, net zoals in België, recht op vergoeding zoals geregeld bij een onwerkzame voorhechtenis¹² uitgevoerd in de gevangenis.¹³

Opvallend is dat door de woordkeuze de Franse wetgeving het ET zodanig voorstelt dat ze naast de voorlopige hechtenis staat; ze wordt dus niet zozeer omschreven als uitvoeringsmodaliteit ervan. Er kan gewezen worden op lid 2 van artikel 137 van de Code, dat luidt: "A titre exceptionnel, si les obligations du contrôle judiciaire ou de l'assignation à résidence avec surveillance électronique ne permettent pas d'atteindre ces objectifs, elle peut être placée en détention provisoire", wat vertaald neerkomt op: "Bij wijze van uitzondering kan de betrokkene in voorlopige hechtenis worden geplaatst als de verplichtingen van gerechtelijk toezicht of huisarrest met elektronisch toezicht het niet mogelijk maken deze doelstellingen te bereiken." Het benadrukt dat de voorlopige hechtenis in de gevangenis en

het huisarrest onder ET als te onderscheiden wettelijke voorzieningen worden beschouwd, waarbij ARSE als minder indringende 'standaard' wordt beschouwd.

ARSE wordt in principe uitgevoerd via gewoon elektronisch toezicht, waarbij gecontroleerd wordt of de inverdenkinggestelde zich op bepaalde tijdstippen binnen een bepaalde perimeter begeeft en waarbij enkel strikt gereguleerde afwezigheden zijn toegestaan. De controle gebeurt principieel via een enkelband zonder GPS-technologie. De onder ARSE geplaatste persoon kan enkel afwezig zijn uit zijn woonplaats onder de voorwaarden en redenen bepaald door de rechter; zo niet, dan wordt een alarmsignaal geactiveerd. De procedure die gehanteerd wordt is dezelfde als degene bij een ET dat wordt opgelegd na veroordeling.¹⁴

In sommige gevallen is echter sprake van het regime van mobiel elektronisch toezicht.¹⁵ Het mobiel elektronisch toezicht behelst een elektronisch apparaat dat het mogelijk maakt om bewegingen op afstand en in *real time* te volgen binnen vooraf bepaalde geografische gebieden. In dat geval is dus sprake van een GPS-unit. De verdachte draagt een zender bij zich waarmee op elk moment zijn locatie op het gehele nationale grondgebied bepaald kan worden. Dit mobiel elektronisch toezicht is van toepassing op specifieke, door de wet bepaalde personen:

1. Indien de verdachte wordt aangeklaagd voor een misdrijf waarop een gevangenisstraf van meer dan zeven jaar staat en waarvoor sociaaljuridisch toezicht is vereist, of
2. Wanneer de verdachte wordt aangeklaagd wegens geweld of bedreigingen, bestraft met

---

10 Artikel 142-5 C. pr. pén.

11 In overeenstemming met artikel 716-4 C. proc. Pén.

12 Een onwerkzame voorlopige hechtenis is een voorlopige hechtenis die is verlopen volgens de regels gesteld in de Voorlopige Hechteniswet maar die achteraf blijkt onnodig te zijn geweest.

13 Zoals geregeld in de artikelen 149-150 C. proc. Pén.

14 Artikel 142-5 J° artikel 723-9 C. proc. Pén.

15 Artikel 142-12-1 C. proc. Pén.

	Nederland	Frankrijk	België
Technologie	Enkelband met GPS Eenvoudige enkelband met RFID Enkelband met alcoholmeter Eventueel stemherkenning	Enkelband met GPS (uitzondering) Eenvoudige enkelband zonder GPS	Enkelband met GPS
Begeleiding	Prioriteit in het kader van gedragsregulering	Een behandeling kan als verplichting worden opgelegd	Kan in principe niet

Tabel 1: Overzicht van de respectieve individualiseringsmogelijkheden

een gevangenisstraf van ten minste vijf jaar, gepleegd tegen zijn echtgenoot, samenwonende of partner die gebonden is door een burgerlijk solidariteitspact, of tegen zijn kinderen of die van zijn echtgenoot of partner, of tegen zijn ex-echtgenoot, ex-partner of de persoon met wie hij verbonden was door een burgerlijk solidariteitspact, waarbij de betrokken woonplaats dan die van het slachtoffer is.

Ook in Frankrijk is dus sprake van een zekere mate van individualisering. De rechter bepaalt de voorwaarden voor het verlaten van de perimeter in elk concreet geval. Mogelijke voorwaarden zijn bijvoorbeeld het verbod om naar bepaalde plaatsen te gaan of de verplichting zich te laten behandelen. De onderzoeksrechter kan op elk moment tijdens het vooronderzoek wijzigingen aanbrengen in de voorwaarden (bijvoorbeeld nieuwe verplichtingen opleggen of opgelegde verplichtingen wijzigen).

Bovendien wordt de soort enkelband die in Frankrijk wordt opgelegd, bepaald op basis van het misdrijf waarvan iemand verdacht wordt en niet louter door de fase van de strafrechtsbedeling. In tegenstelling tot de Belgische invulling van het ETVH, wordt dus niet automatisch gewerkt met een enkelband die een GPS-tracker bevat. Dit betekent dat niet altijd verwacht wordt dat de verdachte zich constant thuis bevindt. Die

verplichting kan wel opgelegd worden, maar dit is geen automatisme.

De toepassing van het ET in de voorlopige hechtenis verschilt in Frankrijk, en nog sterker in Nederland, van die in België. In beide landen is er beduidend meer ruimte voor maatwerk per individueel geval. Beide landen bieden meer mogelijkheden voor individualisering, hetgeen waarvoor de ondervraagde Belgische magistraten in het onderzoek vandaag pleiten.

Conclusie

De analyse van het huidige Belgische model van het ETVH toont aan dat er ruimte is voor verbetering om meer aan maatwerk te kunnen doen. De implementatie van de mogelijkheid tot flexibele en op maat gemaakte voorwaarden binnen het ETVH zou niet alleen juridische vooruitgang betekenen, maar ook bijdragen aan een strafrechtstelsel dat detentieschade minimaliseert en recidive helpt voorkomen.

Bovendien zou een meer individualiserende aanpak van het ETVH volgens de respondenten bijdragen aan het vertrouwen van magistraten in de modaliteit en bijgevolg leiden tot bevordering van de implementatie ervan. Daarenboven blijkt uit de interviews dat koudwatervrees voor verschillende onderzoeksrechters een bepalende factor is voor het onbenut blijven van het ETVH. Het lijkt derhalve wenselijk en noodzakelijk om

meer in te zetten op voorlichting door middel van opleidingen, werkbezoeken aan het VCET of het DSE, en het actief stimuleren van gebruik.

Beleidsmatig moeten hoe dan ook middelen worden ingezet om de penitentiaire inflatie en overbevolking tegen te gaan. Hierbij kan worden geopteerd voor gunstigere alternatieven, zoals het ETVH, om detentieschade te vermijden en bijgevolg het risico op recidive te verkleinen. Individualisering van deze modaliteit kan daarbij een cruciale rol spelen. Bovendien sluit dergelijke aanpak nauw aan bij de geest en de letter van het nieuwe strafwetboek, dat gevangenisopsluiting als ultimum remedium beschouwt. Het invoeren van een meer gedifferentieerde benadering brengt voor de deelstaten extra kosten met zich mee, maar deze worden op lange termijn gecorrigeerd door aanvullende dotaties zoals voorzien in de Bijzondere Financieringswet.¹⁶

Gelet op de benaderingen in de buurlanden zou nader onderzoek kunnen worden ingesteld naar technologische verfijning en de uitbreiding van de mogelijkheden voor individuele begeleiding. Bovendien wordt verder onderzoek gerechtvaardigd door de vraag vanuit de geïnterviewde onderzoeksrechters, hetgeen mijns inziens stof tot nadenken biedt.

Bibliografie

Daems, T., Dedecker, S., Robert, S., & Verbruggen, F. (2009). *Elektronisch toezicht. De virtuele gevangenis als reële oplossing?* Universitaire Pers Leuven.

Daeninck, P. (2021). De impact van een beschikking van de onderzoeksrechter tot ET op een hangend hoger beroep inzake voorlopige hechtenis. *Tijdschrift voor Strafrecht*, 2021(1), 2-8.

De Kogel, K. (2019). Technologische hulpmiddelen bij toezicht op delinquenten in de samenleving. *Justitiële verkenningen*, 45(3), 78-95.

Dienst Justitiële Inrichtingen. (z.d.). *Elektronische monitoring*. <https://www.dji.nl/justitiabelen/onderwerpen/elektronische-monitoring>.

Maes, E, & Jonckheere, A. (2019). Elektronisch toezicht en voorlopige hechtenis: een stand van zaken na vijf jaar ervaring en een blik over de landsgrenzen, *Fatik*, 163, 5-13.

Maes, J., & Tersago, P. (2023). De voorlopige hechtenis. In P. Bekaert et al. (Eds.), *Handboek voor de advocaat-stagiair strafprocesrecht* (pp. 89-149). Wolters Kluwer.

Meijer, S., Hirsch Ballin, M. F. H., Cupido, M., & Piekhaar, Y. R. S. (2019). *De zucht naar vrijheid*. Vrije Universiteit Amsterdam.

Vander Beken, T. (2013). Met de hulp van Spiderman. Op weg naar koud elektronisch toezicht. *Panopticon*, 34(2), 73-79.

Vandenberghe, O. (2023). *Het elektronisch toezicht in de voorlopige hechtenis* [masterproef]. Universiteit Gent. Te raadplegen op: <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:003210344>

---

16 Bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de Gemeenschappen en de Gewesten, BS 17 januari 1989, 850.

Koken op cel in de gevangenis van Oudenaarde

Karim Huybrechts¹, Hans Claus² & An-Sofie Vanhouche³

Gevangenisvoeding spreekt steeds meer tot onze verbeelding. Vaak geïnspireerd door populaire (Netflix)series en documentaires halen we ons beelden voor de geest van maaltijden waarbij ongedierte, spuug van medegetineerde personen of contrabanden verstopt zitten in de gevangensmaaltijden. Maar naast deze negatieve connotatie van gevangenisvoeding krijgen we tevens een inkijk in de inventieve – en vaak illegale – methoden waarmee personen in de cel heerlijke maaltijden op tafel toveren die het leven in inrichtingen wat dragelijker maken. Deze bewustwording is vaak gebaseerd op sensationele en commerciële beelden die niet altijd een realiteit weergeven. Dit in combinatie met de algehele maatschappelijke interesse voor maaltijden – geïllustreerd door bijvoorbeeld de stijgende populariteit van *food bloggers* – draagt bij aan ons besef dat voeding veel meer betekenis heeft dan louter een manier om te voldoen aan onze biologische nutritionele noden.

Het hoeft dan ook niet te verbazen dat we ons steeds beter bewust worden van het belang van voeding in gevangnissen. De voorbije jaren poogden steeds meer praktijkactoren, wetenschappers, journalisten, beleidsmakers, ... samen met gedetineerde personen in kaart te brengen welke rollen voeding speelt in detentie

en welke noden er zijn om voedingspraktijken te verbeteren (zie bijvoorbeeld Van der Vlist, 2022; Vanhouche, 2022; Smoyer, 2019). Zo besprak de voormalige minister van Justitie naar aanleiding van een parlementaire vraag begin dit jaar de beperkte voedingsdagprijs en de daarmee gepaarde gaande moeilijkheden om gezonde en gedifferentieerde maaltijden te serveren (Com Just 8 januari 2025). Deze voedingsdagprijs bedraagt in Oudenaarde vandaag 5,02 EURO per gedetineerde persoon. Volgend op deze interesse, zien we vernieuwende projecten ontstaan die pogen in te spelen op de noden van gedetineerde personen. In dit artikel gaan we in op een inspirerend kookproject dat ontstond in de gevangenis van Oudenaarde. Op basis van de ervaringen van een medeoprichter van het project (Karim Huybrecht) en de voormalige directeur van de inrichting (Hans Claus) nemen we de lezer mee door het proces van de opstart en uitrol van het project. We bedden deze ervaringen bovendien in binnen de bredere wetenschappelijke literatuur over voeding in gevangnissen.

De nood aan eigen maaltijden: het ontstaan van een kookproject

Het ontstaan van het kookproject is een verhaal over eten in de gevangenis. Maar ook een verhaal over het bereiden van eten in de gevangenis. Het is een verhaal over het leven in de gevangenis. Over mens zijn in de gevangenis, over hoe de

1 Karim Huybrecht is een gedetineerde amateurkok en een van de bezielers van het kookproject in Oudenaarde.

2 Hans Claus werd geboren als kunstenaar: hij is dichter, beeldhouwer, schilder en fotograaf. Zijn maatschappelijke rol vervult hij als criminoloog (1984) en als gevangenisdirecteur (1986). Hij was directeur in de gevangenis van Oudenaarde tot april 2024. In 2010 spanden de directeur en kunstenaar samen in de creatie van een nieuw gevangenisconcept: het (kleinschalige en maatschappelijk verankerde) detentiehuis. Als medestichter van vzw de Huizen (www.dehuizen.be) en de internationale beweging RESCALED (www.rescaled.org) streeft hij de realisatie van dit concept na.

3 An-Sofie Vanhouche is docent aan de Vrije Universiteit Brussel, en werkt bij de Crime & Society onderzoeksgroep binnen de onderzoekslijn penologie.

gevangenis dat vaak in de weg staat en over hoe je manieren kunt vinden om de obstakels te overwinnen om het principe van normalisering en autonomie in het gevangenisleven te realiseren.

Gevangenisvoeding is meer dan voeden alleen

Het is zeker meer dan een verhaal over het voeden van een gevangenispopulatie en het naleven van hygiëne- en voedingsvoorschriften of financiële grenzen. Hans Claus, de voormalige directeur van de gevangenis omschrijft het als volgt:

Het is een verhaal over participatie, over zorgvuldig luisteren naar gedetineerde personen en over de organisatie van de inrichting. In het bijzonder over hoe te voorkomen dat zorgen over de organisatie het leven van echte mensen overneemt en hoe ze elkaar ontmoeten, ongeacht rollen en rangen.

Het begon op een standaard routinematige zondagochtend tijdens een inspectieronde. Dit is een oude gewoonte in Belgische gevangenissen. De directeur controleert zelf een deel van zijn gevangenis. Hans' voorganger wees hem erop dat deze inspectieronde bedoeld is om toezicht te houden op veiligheid en orde:

Het is ook een manier om het werk van het personeel te controleren. Door dit wekelijks te doen, kan het inrichtingshoofd zien en voelen hoe de zaken evolueren, wat toelaat om een escalatie van problemen voor te zijn en incidenten zoals rellen en ontsnappingen te voorkomen.

Binnen deze gedachte moet men vooral aandacht hebben voor de buitenmuur, het raam, de tralies en moest men controleren of elk gereedschap dat een opgesloten persoon van het systeem had gekregen, nog steeds aanwezig was: messen en vorken, een beker, een bord en wat basisgereedschap om de cel proper en hygiënisch te houden.

De voorganger vroeg Hans niet om oog te hebben voor het welzijn van de gedetineerde personen: Er werd niet verwacht dat er werd gepraat, behalve dan om opdrachten te geven over hoe gedetineerde personen beter konden schoonmaken, op tijd moesten luchten of om het personeel te vragen spullen weg te halen die niet in de cel thuishoorden, gevaarlijk konden zijn of gewoonweg niet waren toegestaan.

Door dit week na week te doen gedurende 37 jaar, zonder een opstand van enige betekenis of een ontsnapping die met al deze zorgen in verband kon worden gebracht, verschoof de aandacht van Hans naar kleine gesprekjes:

Door de gedetineerde personen in de laatste 20 jaar toe te staan hun cellen waar ze vaak tien jaar of langer verblijven, naar eigen smaak in te richten met behulp van een goed voorziene kantine lijst, verschoof de aandacht tijdens de wekelijkse ronde naar gesprekken hierover. Het diende ook om meer te horen over wat er in hun leven gaande was, over hun gezondheid, over hun kinderen, vrouw en moeder, of om te luisteren naar enkele serieuze of kleine bezorgdheden die ze hadden over hun afdeling, binnenplaats en cellen.

Van grootkeuken maaltijden naar zelf koken

Zo kwam het dat Hans op een zondagochtend een gesprek had met Karim toen hij die betrapte tijdens het koken op cel:

Ik zag zijn assortiment aan kruiden, ik werd overweldigd door aangename geuren. Gedetineerde personen in de gevangenis van Oudenaarde mogen al een tijdje een kookplaat hebben. Het was voornamelijk bedoeld om maaltijden op te warmen of de koffie warm te houden. Maar deze persoon had zijn cel omgetoverd tot een keuken. En zijn boekenkast stond vol met kookboeken.

Afbeelding 1: Kruidenassortiment in de cel van Karim

“Waarom zijn we verplicht om opgewarmd voedsel te blijven eten, afkomstig uit een industriële keuken, vervoerd in bain-maries waarin je na enkele uren nauwelijks een wortel van een boon kunt onderscheiden?” vroeg Karim aan Hans. “Ik heb veel interesse gekregen in koken. In de bibliotheek waar ik werk, kan ik kookboeken vinden. Ik zou mijn dagelijkse leven zin kunnen geven, er wat smaak aan kunnen toevoegen, en misschien ook aan het leven van andere gevangenen.” Het feit dat Karim op sommige dagen al enkele vaste klanten had, enkele vrienden van zijn afdeling, die zijn kookkunsten wisten te waarderen, had Karim toen niet vermeld.

Karim ervoer dat de industriële bereidingswijze niet toeliet om af te wijken van de standaardnormen. Hij stelt dat *“je de voeding die wij als gevangenen verkrijgen het best kan omschrijven als “maagvulling” met weinig voedingswaarde en variatie.”* De gevangeniskeuken moet bovendien rondkomen met een uiterst beperkt budget. Dit betekent niet dat de voedingsproducten die de keukens aanschaffen van slechte kwaliteit zijn; groenten zijn meestal diepgevroren en vlees is van redelijk goede kwaliteit. Maar de bereiding zonder enige kruiden en de lange wachttijd

voordat het eten bij de gedetineerde personen terecht komt heeft een invloed op de smaak.

Als het eten twee à drie uur in een bain-marie staat te pruttelen, reduceert de voedingswaarde. Het wordt smaakloos, kleurloos en onaangenaam om te eten. Er worden ook veel zouten, vetten en suikers toegevoegd, wat de gezondheid niet bevordert. Als lang gestrafte persoon moest Karim deze voeding als het ware ondergaan – wat gezondheidsklachten kan teweegbrengen

Afbeelding 2: Bain Marie en ingrediënten om zelf te koken

zoals problemen met de bloeddruk, suikerziekte, overgewicht, om maar enkele zaken aan te kaarten.

Karim's idee ontstond dus uit pure frustratie en bekommernis voor de algemene gezondheid. Als amateurkok weet hij best wat goede voeding is:

Waarom kunnen we dan niet zelf koken? Zo kunnen we tenminste controle behouden over wat we zelf eten. Ik ben dan met een radicaal voorstel naar de directie gestapt. Het was alles of niets. Ik stelde voor dat gedetineerde personen de mogelijkheid zouden krijgen om zelf te koken. Onze dagelijkse portie groenten en vlees zouden we graag natureel verkrijgen. Zo waren er voor de gevangenis geen bijkomende kosten.

Afbeelding 3: Kookplaat in de cel van Karim

Het idee kon enkel succes hebben als er ook aan andere zaken gehoor werd gegeven. Zo betekent zelf koken tevens de aanschaf van kookgerief, een kookplaat, potten en pannen. Maar ook de aankoop van kruiden en toebehoren en dus was een aanpassing van de catalogus van de gevangenis-kantine noodzakelijk. De gedetineerde persoon bekostigt de aankopen zelf. Bovendien is ook de bewaring van de producten ter sprake gebracht. Een ijskast met diepvries was noodzakelijk om voeding in goede hygiënische omstandigheden te bewaren. Tot grote verbazing kostten deze grote

Afbeelding 4: Koelkast met vriesvak in de cel van Karim

koelkasten minder dan de kleine formaten die normaliter op cel beschikbaar zijn. Ook de aankoop van diepvriesproducten werd besproken,

dit om de kosten draaglijk te houden. Maar de aankoop van gezonde voeding primeerde.

Dergelijke aanpassingen vergen bovendien een andere manier van denken. Het was daardoor vooreerst moeilijk om de directie te overtuigen van een kookproject. Die bracht verschillende actoren samen om hun inspraak te vragen zoals andere gedetineerde personen, de kok van de keuken, een maatschappelijk werker, de boekhouder van de inrichting, ... Samen formuleerden ze een voorstel voor de opzet van een kleinschalig project waarbij 15 langgestrafte gedetineerde personen zelf zouden koken volgens hun eetgewoontes. Het kookproject was geboren.

Het kookproject

Om het project praktisch haalbaar te maken, werden enkele afspraken geformuleerd. Participanten nemen geen bereide maaltijden meer aan uit de gevangeniskeuken maar ontvangen wel een dagelijkse portie voedingsmiddelen uit de keuken, namelijk een verpakte portie groenten en vlees. Je bent als participant zelf verantwoordelijk voor de aankoop van jouw kookmateriaal. Het gevangeniswezen voorziet een ijskast en diepvries. Deelnemers krijgen tevens de optie om diepvriesproducten aan te schaffen en kunnen gebruik maken van een uitgebreide kantenlijst met bijkomende kookartikelen zoals kruiden. Koken op cel houdt in dat dit veilig moet gebeuren en er geen gevaarlijke situaties ontstaan, ook wat betreft hygiëne en gezondheid. Daarvoor zijn een goede communicatie, degelijke afspraken met de keuken, bewaking en directie primordiaal.

Ervaringen met het kookproject

In de ervaring van Karim draagt het project op verschillende manieren bij aan een andere detentie-ervaring. Gedetineerde personen zijn vaak beperkt in hun keuzes en vrijheden. De keuze van de voeding, de vrijheid om te eten wanneer je zelf wil en vooral het delen van je maaltijden met anderen geeft enorm veel voldoening, aldus Karim. De realisatie van het project werkt ook

bevorderend voor een toekomstige re-integratie in de maatschappij: men leert terug zelfstandig bezig te zijn met de bereidingen, bewuster aankopen te doen, een eigen budget te beheren en gezonde voeding aan te passen aan persoonlijke behoeften. Mensen met een medisch probleem zijn hierdoor enorm geholpen, aangezien zij hun voeding praktischer kunnen afstellen op

Afbeelding 5: Zelfbereide tortilla in het kookproject

hun aandoening. Dat is bijvoorbeeld het geval voor mensen met diabetes. Ook mensen die sporten appreciëren het project omdat ze maaltijden maximaal kunnen afstemmen op hun trainingsprogramma's.

Vervolgens is het koken en eten tevens een sociale activiteit. In de meeste gevangenissen eet men echter op cel, terwijl voedsel bereiden en samen eten essentieel is in alle culturen. Diversiteit in de eetgewoontes van meerdere culturen is een ander aspect dat nu ook gedeeld kan worden, hét bewijs dat eten ook samenbrengt en rust bevordert onder de gedetineerde personen. Op Karim's afdeling worden er gerechten van over de hele wereld bereid, wat ondenkbaar is in een gewone grootkeuken met beperkt budget.

Hoewel de ervaringen veelal positief zijn, ervaren deelnemers van het kookproject enkele

uitdagingen. De aankoop van verse voeding tegen betaalbare prijzen is momenteel het belangrijkste probleem dat gedetineerde personen ondervinden. De inflatie is ook voelbaar in de gevangenis en heeft een impact op de aankopen. Met een gemiddelde vergoeding van 200€ per maand voor het gevangeniswerk zijn de

Afbeelding 6: Zelfbereide pannenkoeken in het kookproject

aankoopmogelijkheden van gedetineerde personen beperkt. Desondanks passen zij zich aan deze moeilijke omstandigheden aan doordat ze zelf koken verkiezen boven het verkrijgen van de maaltijden die aangeboden worden door de gevangenis.

Afbeelding 7: Culinair hoogstaande gesmeerde boterhammen in het kookproject

Een ander knelpunt betreft de beperkte beschikbaarheid van grote frigo's met diepvriesvak. Ook mensen die niet deelnemen aan het kookproject bereiden graag weleens een maaltijd op cel. De koelkasten met diepvries en bijhorende mogelijkheden om diepvriesproducten aan te kopen op de kantine lijsten zijn gegeerd. Deelnemers krijgen daardoor soms de vraag van niet-deelnemers om producten aan te kopen of op te slaan in de diepvries. Hoewel dit voornamelijk het probleem van de beperkte beschikbaarheid van voeding en diepvriesproducten aantoont voor alle gedetineerde personen, en de grote nood om zelf te koken, gaat dit in tegen de afspraken die gemaakt werden tijdens het project.

Desondanks nemen, sinds de opstart, alle participanten nog steeds deel aan het project, niet één heeft het ooit opgegeven. Intussen zijn er zelfs twintig deelnemers en werkt het project met een wachtlijst. Dat is een opsteker voor het project en toont aan dat dit een waardevol en zinvol initiatief is.

Wetenschappelijke inzichten

De opzet van het project en de ervaringen die Karim en Hans in het bovenstaande deel uit de doeken doen, sluiten nauw aan bij onderzoeksresultaten in binnen- en buitenland.

Vooreerst wijzen zowel Karim als Hans op het belang van een participatief project waarbij de directie, gedetineerde personen, de kok van de grootkeuken, een maatschappelijk werker en andere personeelsleden mee aan tafel schuiven en daarbij voedingspraktijken bespreken en de krijtlijnen voor het project uitwerken. Dit ligt in lijn met de aanbevelingen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) om voedingspraktijken in detentie te optimaliseren. Het rapport raadt aan om oog te hebben voor formele en informele manieren waarop mensen in detentie voeding verkrijgen en consumeren (Smoyer & Minke, 2015). Door met uiteenlopende actoren rond de tafel te zitten, krijgt men

vooreerst zicht op de noden en behoeften van iedereen die bij een project betrokken moet worden. De deelname van gedetineerde personen hierbij is bovendien onontbeerlijk om een duidelijk beeld te vormen van de zichtbare en onzichtbare (voedings)noden en praktijken.

Ten tweede zijn de ervaringen dat de voeding niet kan voldoen aan voedingsstandaarden en de noden van personen met uiteenlopen gezondheidsproblemen of sportieve ambities, ook reeds uitgebreid gedocumenteerd in internationaal onderzoek (Smoyer, 2019). Ondanks de moeite en energie van het keukenpersoneel, lijkt het wereldwijd niet evident om in gevangenisinstellingen gezonde, smaakvolle en gevarieerde maaltijden te serveren (Smoyer, 2019). Bovendien zorgt de complexe logistiek van de etensbedeling, zoals ook Karim opmerkt, in veel landen voor een verslechterde kwaliteit van voeding en beïnvloedt dit de smaak en textuur (Vanhouche, 2022).

Maar de nutritionele waarde is niet het enige belangrijke aspect van voedingspraktijken. We weten dat voedingspraktijken een symbolisch onderdeel vormen van het ervaren leefklimaat in een gevangenis (Vanhouche et al., 2018). Lange tijd lag de dominante focus in voedselstudies op de biologische en nutritionele waarde van voeding; voedsel en eten werden voornamelijk gezien als een middel om fysiologisch te overleven. De rol van cultuur en gemeenschapszin werd als secundair beschouwd en was alleen belangrijk voor zover het een gezonde maaltijd zou kunnen belemmeren. Maar voedsel, de bereidingswijzen en manieren van consumptie reproduceren wel degelijk overtuigingen en betekenissen (Lupton, 1996). Deze inzichten zijn intussen ook doorgedrongen in het onderzoek naar gevangenisvoeding.

Ook Karim maakt deze reflecties wanneer hij vertelt over zijn ervaringen als gedetineerde persoon. We weten dat keuzevrijheid over basisbehoeften in een omgeving waar autonomie ontbreekt (Sykes, 1958), extra belangrijk wordt (Smith, 2002; Smoyer, 2014). Keuzevrijheid

betreft bijvoorbeeld de mogelijkheid om te eten op gewenste momenten. Het opgelegde tijdschema in gevangenissen zorgt er bijvoorbeeld voor dat mensen in detentie weleens het gevoel krijgen vroeger het avondmaal te consumeren in vergelijking met de courante uren in de buitenwereld. De lange tijdsduur die zo ontstaat tussen het avondmaal en ontbijt kan vervolgens zorgen voor tussentijdse perioden van honger (Parsons, 2020).

Maar ook de bereidingswijze en mogelijkheden om maaltijden uit een grootkeuken af te stemmen op culturele en of religieuze gewoonten van alle bewoners van een grootschalig instituut is, ondanks de geleverde inspanningen in gevangenskeukens, quasi onmogelijk (Vanhouche, 2022). Het hoeft daarom niet te verbazen dat zelfbereide maaltijden, die de mogelijkheden geven om zelf de samenstelling en smaken te kiezen, de voorkeur genieten van gedetineerde personen. Voornamelijk in een omgeving waarin iemands identiteit onder druk komt te staan (Goffman, 1961) en personen zich moeten inpassen in het keurslijf van het instituut, lijkt voeding een manier om vast te houden aan een persoonlijke en unieke identiteit (Godderis, 2006; Ugelvik, 2011; Earle & Philips, 2012; Vanhouche, 2019; Parsons, 2020). Het gezegde 'je bent wat je eet' leert ons hoe onze voedingsgewoonten, soms onbewust, een belangrijk onderdeel vormen van leefgewoonten, culturele tradities en religieuze overtuigingen (Fischler, 1988). Maaltijden kunnen zo ook herinneringen aan familie en het leven buiten de muren oproepen (Ugelvik, 2014). Wanneer personen samen koken en eten, delen ze gewoonten en gebruiken die sociale relaties kunnen ondersteunen en versterken binnen de muren. Zo omschrijft Parsons treffend in haar studie in het Verenigd Koninkrijk: *"Through preparation of meals for [and with] others, a sense of solidarity or sociability is made and remade"* (Parsons, 2020, p. 6). Minke (2014) stelt bovendien vast dat gedetineerde personen die samen eten ook een voorkeur hebben om andere activiteiten binnen de inrichting samen te doen of voor elkaar op te komen bij problemen.

Naast gezondheid, identiteit en sociale cohesie, blijkt net zoals Karim aangeeft, de verantwoordelijkheid die personen krijgen tijdens kookprojecten van niet te onderschatten belang. In Denemarken voerde men reeds in de jaren zeventig in alle inrichtingen voor veroordeelde personen een systeem in waarbij men zelf voedingsproducten moet aankopen en bereiden. Dit voedingssysteem is ingebed binnen het bredere normaliseringsprincipe dat beoogt om het leven binnen de inrichting zo veel als mogelijk af te stemmen op de positieve aspecten van het leven buiten de gevangenis (Minke, 2014; Vanhouche, 2022). Verantwoordelijkheid om te budgetteren, tijdig maaltijden te bereiden en zelf op zoek te gaan naar recepten, zijn taken die men beschouwt als een normaal onderdeel van de dag.

Uiteindelijk gaat onderzoek ook in op de terughoudendheid die er weleens bestaat om dergelijke projecten in te voeren. Deze terughoudendheid heeft veelal te maken met veiligheid. Hoewel het zelf koken reeds door Sparks en collega's in 1996 in verband werd gebracht met de creatie van een regime waarbij orde, menswaardigheid en legitimiteit centraal staan, duiken er nog steeds vragen op over de veiligheid van dergelijke kookprojecten (Vanhouche, 2022). Onderzoek toont aan dat ongelijkheid, onderdrukking en uitsluiting kunnen bestaan bij dergelijke kookprojecten (Minke, 2014) maar dat dynamische veiligheid tijdens deze projecten dergelijke risico's beperkt (Vanhouche, 2022). Een voorbeeld van dergelijke problemen zijn kookgroepen waarbij personen in dienst koken of afwassen voor andere gedetineerde personen om schulden af te lossen. Bovendien wijst Amerikaans onderzoek op de minder zichtbare problemen van ongelijkheid en onderdrukking die ontstaan wanneer mensen enkel op eigen kosten voedingswaren in de kantine kunnen aankopen (Bardelli et al., 2022). In dat geval ervaren personen met minder financiële middelen de detentiepijnen als zwaarder dan mensen met financiële middelen. De gegoede personen kunnen de ervaren voedingsdeprivaties immers

beperken dankzij de aankoop van voeding uit de kantine. Bovendien vormt een uitsluiting van kantineaankopen omwille van disciplinaire sancties voor deze gegoede personen minder problemen omdat zij deze goederen voor een meerprijs kunnen overkopen van andere gedetineerde personen gedurende de tijd dat hun sanctie loopt. Daarom kan het voor de meest (financieel) kwetsbare gedetineerde personen belangrijk zijn dat een gevangenisstelsel het zelf koken (financieel) ondersteunt en zo vermijdt dat het enkel een privilege vormt voor de meer gegoede personen.

De ervaringen van Hans als gevangenisdirecteur en van Karim als medeoprichter van het kookproject in de gevangenis van Oudenaarde liggen in lijn met internationale studies naar voedingspraktijken. Zo concluderen Brown en haar collega's (2023) in hun wereldwijde meta-etnografie naar gevangenisvoeding: *"Prison policy which provides opportunities for cooking and sharing food that better reflects familial and cultural identity has the potential to improve relationships, increase self-esteem, build and maintain life skills needed for reintegration"* (Brown et al., 2023, p. 1).

Conclusie

Mogelijkheden om in de gevangenis zelf te koken worden wereldwijd geprezen door gedetineerde personen. De ervaring van Karim leert ons dat dit in Oudenaarde niet anders is. De organisatorische obstakels die bij aanvang opdoken zijn overwonnen waardoor het project bovenal positief wordt ervaren. Dankzij het koken voelt men zich gezonder, kan men deelnemen aan een laagdrempelige sociale activiteit, kan men inspelen op de persoonlijke culturele of religieuze gewoonten, en neemt men net als buiten de muren verantwoordelijkheden op.

Maar het echte obstakel blijft bestaan in de inherente neiging van instellingen om te standaardiseren. Het is moeilijk om een project in stand te houden voor een klein aantal gedetineerde personen, en keer op keer ligt sabotage op de loer. Het kan helpen dat het hoofd van

de instelling het project steunt, maar dat is niet voldoende. Hans moest als directeur bijvoorbeeld vaak ingrijpen om te zorgen dat bepaalde afspraken tussen de deelnemers en de hoofdkok gerespecteerd werden. Een nieuw lid van het keukenteam zal mogelijk door beveiligingspersoneel benaderd worden om te klagen over de bijkomende werklust die het project hen bezorgt en met suggesties om het initiatief in te perken die logisch en vereenvoudigend lijken. Als men enkel vanuit efficiëntie denkt, zullen deze voorstellen ongetwijfeld enthousiast ontvangen worden.

Aan de andere kant zal de schaal van de meeste gevangenissen nooit toelaten dat zelf koken een standaard, normaal onderdeel wordt van een zinvolle detentie. Gedetineerde personen dwingen om gestandaardiseerd industrieel voedsel te eten, hoe goed bereid, veilig en voedzaam het ook is, lijkt hierdoor een onlosmakelijk onderdeel te zijn van institutionalisering en vormt een onoverkomelijke inbreuk op de autonomie van mensen, van wie we uiteindelijk verwachten dat ze meer verantwoordelijkheid in hun leven nemen. Dit kookproject, dat een voorbeeld is van hoe afstand genomen kan worden van de industriële manier om detentie te organiseren, zou een aanzet moeten zijn om na te denken over de schaal en vorm van de gevangenis zelf. De negentiende-eeuwse droom om criminaliteit uit te bannen door cellencomplexen te bouwen, creëert niet alleen afstand tussen mensen maar ook afstand tussen de gedetineerde persoon en zijn eigen leven. Koken en eten zijn een onderdeel van onze menselijke conditie en een wezenlijk onderdeel van het leven zelf. Een industriële keuken voor een industriële, uniformerende strafwijze vervreemdt gedetineerde personen van het leven en ontmenselijkt hen. Deze ontmenselijking staat haaks op het streven naar een inclusieve en veilige samenleving (Auty & Liebling, 2017). Gevangenisreellen over eten zijn slechts het topje van een veel dieperliggende ijsberg.

Het kleine kookproject in de gevangenis van Oudenaarde geeft bovendien inzicht in de redenen waarom het bereiden van de eigen

maaltijd een natuurlijke gewoonte wordt in kleinschalige detentiehuisen, bij afwezigheid van een grootkeuken. De grote industriële keukens, en het daarbij horende instituut wordt vervangen. Het luisteren naar gedetineerde personen en het gezamenlijk uitwerken van projecten, leert ons veel over hoe de menselijke gemeenschap, met vallen en opstaan, een vorm van respectvolle orde creëert tussen mensen, zelfs na een misdrijf en binnen de grenzen van straf.

Bibliografie

- Auty, K. M., & Liebling, A. (2019). Exploring the Relationship between Prison Social Climate and Reoffending. *Justice Quarterly*, 37(2), 358–381. <https://doi.org/10.1080/07418825.2018.1538421>
- Bardelli, T., Gillespie, Z., & Tu, T.L. (2023). Surviving austerity: Commissary stores, inequality and punishment in the contemporary American prison. *Punishment & Society*, 25(4), 955–976. <https://doi.org/10.1177/14624745221118345>
- Fischler, C. (1988). Food, Self and Identity. *Social Science Information*, 27(2), 275–292.
- Godderis, R. (2006). Food for Thought. An analysis of Power and Identity in Prison Food Narratives. *Berkeley Journal of Sociology*, 50, 61–75.
- Goffman, E. (1961). *Asylums. Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Anchor Books.
- Lupton, D. (1996). *Food, the Body and the Self*. Sage Publications.
- Minke, L. (2014). Cooking in Prison - from Crook to Cook. *International Journal of Prisoner Health*, 10(4), 228–238. <https://doi.org/10.1108/IJPH-09-2013-0044>
- Parsons, J. (2020). Making time for food when 'doing time'; how enhanced status prisoners counter the indignity of prison foodways. *Appetite*, 146. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2019.104507>
- Smith, C. (2002). Punishment and Pleasure. Women, Food and the Imprisoned Body. *Sociological Review*, 50(2), 197–214.
- Smoyer, A. (2014). Good and Healthy. Foodways and Construction of Identity in a Women's Prison. *The Howard Journal*, 53(5), 525–541.
- Smoyer, A. (2019). Food in Correctional Facilities: A Scoping Review. *Appetite*, 141. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2019.06.004>
- Smoyer, A., & Minke, L. (2015). *Food Systems in Correctional Settings—A Literature Review and a Case Study*. World Health Organization. <https://iris.who.int/handle/10665/326323>
- Sykes, G. (1958). *The Society of Captives. A Study of a Maximum-Security Prison*. Princeton University Press.
- Ugelvik, T. (2011). The Hidden Food. Mealtime Resistance and Identity Working in a Norwegian Prison. *Punishment and Society*, 13(1), 47–63. <https://doi.org/10.1177/1462474510385630>
- Ugelvik, T. (2014). *Power and Resistance in Prison*. Palgrave Macmillan.
- Van der Vlist, W. (2022). Een nieuw contract voor voeding justitiabelen. *Sancties*, 5, 1-6.
- Vanhouche, A. (2022). *Prison Food. Identity, Meaning, Practices and Symbolism in European Prisons*. Palgrave Macmillan.
- Vanhouche, A.-S., Smoyer, A., & Minke, L. (2018). Couscous in Tilburg Prison: Food Narratives and the Quality of Prison Life in a Belgian-Dutch Prison. *Prison Service Journal*, 238, 3–10.
- Woods-Brown, C., Hunt, K., & Sweeting, H. (2023). Food and the prison environment: a meta-ethnography of global first-hand experiences of food, meals and eating in custody. *Health & Justice*, 11, 23. <https://doi.org/10.1186/s40352-023-00222-z>

'Het is onethisch' en andere argumentaties om de strafuitvoering (niet) te privatiseren

Amandine Vanscheeuwijck¹

Inleiding

Hoewel het systeem waarin private actoren betrokken zijn binnen, naast of voorbij overheidstaken in heel wat sectoren haar intrede heeft gevonden en intussen een gevestigde waarde is geworden binnen de organisatie van dienstverlening in de maatschappij, blijft het privatiseren van aspecten van de strafuitvoering een gecontesteerde praktijk in België en in het buitenland (zie e.g. Fitzgibbon & Lea, 2020; Gudders & Daems, 2018; Liebling, 2013; Liebling et al., 2011; Wacquant, 1999). Niettemin is de betrokkenheid van private actoren binnen de strafuitvoering al lang geen toekomstmuziek meer, en is ook België de dans niet ontsprongen. Reeds tijdens de legislatuur van minister van Justitie Melchior Wathelet sr. (1988-1995), werd het idee geopperd om de 'hotelfuncties', catering, het onderhoud en de gevangenisarbeid door private partners te laten verzorgen (Beyens et al., 1992; Gudders & Daems, 2018). Tegenwoordig zijn vooral de forensisch psychiatrische centra (FPC) en de transitiehuizen een voorbeeld van samenwerking tussen publieke en private partijen binnen de forensische zorg en de strafuitvoering, en via 'Cellmade' kunnen gedetineerde personen in de werkhuizen van gevangenen tegen vergoeding werken ten behoeve van private bedrijven terwijl ze een aantal professionele

basiscompetenties aanleren ter bevordering van de re-integratie in de maatschappij (Cellmade.be, z.d.).

In de discussie over privatisering moet een eerste heikel punt in de debatten over het onderwerp worden aangekaart; namelijk de conceptuele onduidelijkheid betreffende het begrip 'privatisering'. Er bestaan heel wat verschillende termen die verwijzen naar de betrokkenheid van niet-statelijke actoren in statelijke sectoren, in casu de strafuitvoering. Zo spreekt men ook over commercialisering (de betrokkenheid van commerciële actoren), publiek-private samenwerkingen (PPS; een samenwerking tussen statelijke en niet-statelijke actoren die per definitie begrensd wordt in de tijd), bijzondere vormen van PPS zoals de DBFM-contracten (samenwerkingen met niet-statelijke actoren inzake het ontwerp (*Design*), de bouw (*Building*), de financiering (*Financing*) en het onderhoud (*Maintenance*) van nieuwe inrichtingen), uitbesteding, enzovoort. In België kennen we geen volledige privatisering van gevangenen; wel publiek-private samenwerkingen die zich, afhankelijk van de inrichting, op minder of meer doorgedreven wijze manifesteren. In de FPC en de transitiehuizen wordt voor de uitbating gewerkt met commerciële actoren. Binnen het gevangeniswezen wordt er in de nieuwe generatie gevangenen eveneens samengewerkt met commerciële actoren wat betreft het

---

1 Amandine Vanscheeuwijck is criminoloog en is als doctoraatsonderzoeker verbonden aan het Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal recht, faculteit Recht & Criminologie, Universiteit Gent. Haar doctoraal onderzoek, getiteld *'Penal politics, the state, civil society and the market: Examining the origin, scale and breadth of privatisation across the criminal justice systems in Belgium and France'*, wordt gefinancierd door het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO, projectnummer G0C5422N).

ontwerp, de bouw, de financiering en het onderhoud van de gevangenissen. Daarnaast wordt regelmatig samengewerkt met non-profitorganisaties binnen detentie, voornamelijk wat betreft het aanbieden van opleidingen en werk aan gedetineerden. In deze gevallen gaat het over niet-statelijke actoren zonder winstoogmerk. Om de leesbaarheid te bevorderen, verwijzen we in deze bijdrage over het algemeen naar 'privatisering', tenzij de specifieke vorm van betrokkenheid van actoren een andere term vereist (e.g. DBFM als bijzondere vorm van publiek-private samenwerking, zie verder).

Een deel van de argumenten tegen de privatisering van de strafuitvoering is gebaseerd op de gevoeligheid van de praktijk van het straffen *an sich*, en de overtuiging dat deze moeilijke taak uitsluitend aan een overheid kan toekomen. Voor anderen (zie e.g. De Vos, 2019) ligt het probleem van de privatisering in het genereren van winsten en meerwaarde voor de aandeelhouders als resultaat van de actieve rol die bepaalde ondernemingen opnemen in het strafuitvoeringssysteem, thans de commercialisering van de strafuitvoering. Privatisering betekent evenwel niet automatisch dat de dienstverlening wordt overgedragen aan partijen die een winstoogmerk hebben; ook religieuze (Burke, 2018; Gudders & Daems, 2018; Herzog-Evans, 2018) en non-profitorganisaties van liefdadige aard (Burke, 2018; Herzog-Evans, 2018; Krajewski, 2018) zijn historisch gezien nauw betrokken in de strafuitvoering. Dit dispuut leidt overigens een belangrijke begripsvraag in over de theoretische concepten die bij de privatiseringsdiscussie worden gehanteerd. Hoewel de vele begrippen aangaande de betrokkenheid van private (zowel *profit* als *non-profit*) partners onderlinge nuanceverschillen kennen, worden ze veelal door elkaar gebruikt, waardoor de debatten op conceptueel vlak soms inhoudelijk onjuist zijn.

Aan de tegenovergestelde kant van het spectrum bevinden zich stemmen die zich uitspreken ten voordele van privatisering en commercialisering

omwille van diverse redenen, waarbij de kostenefficiëntie van de private sector (Daems & Vander Beken, 2018; Hemson, 1998; Herzog-Evans, 2018; Tanner, 2013) regelmatig als voornaamste argument wordt gehanteerd.

In de literatuur is met andere woorden reeds heel wat inkt gevloeid over de redenen waarom soms wel, of net helemaal niet wordt gekozen voor het privatiseren van (aspecten van) de dienstverlening binnen de strafuitvoering, alsook over de voor- en nadelen van privatisering. De ideologische argumenten voor of tegen privatisering worden geregeld op dezelfde voet gepresenteerd als de meetbare voor- en nadelen van het invoeren van privatisering. Al dient daarbij een duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen drijfveren en voordelen, net zoals ook het verschil tussen tegenargumenten en nadelen van privatisering moet worden gehandhaafd. Dit onderscheid vinden wij in het feit dat argumenten pro of contra de bereidwilligheid tot het invoeren van een bepaald systeem kunnen versterken. Deze pro- of contra-argumenten kunnen met andere woorden bijdragen aan de overtuiging van overheden en beleidsmakers om nieuwe strategieën – in casu het betrekken van niet-statelijke actoren in de strafuitvoering – in het beleid te implementeren, of deze net uit toekomstig beleid te weren. De voor- en nadelen van de implementatie van een systeem kunnen daarentegen pas gemeten worden wanneer het systeem reeds in voege is. In deze bijdrage worden de voor- en nadelen van privatiseren van de strafuitvoering dus begrepen als de meetbare resultaten van de implementatie van het nieuwe systeem.

Methoden

Deze bijdrage is het resultaat van een uitgebreide studie van nationale en internationale literatuur. De literatuur werd geselecteerd op basis van opzoeken via *Google Scholar*, *Web of Science* en de publicatiedatabanken van toonaangevende nationale en internationale criminologische *journals*. De opzoeken gebeurden op basis van de zoektermen '*private prisons*', '*privatisation*

of corrections', *'public-private partnerships*', *'outsourcing*', *'marketisation*', *'commercialisation*', *'DBFM*', *'transitiehuisen*', *'forensisch psychiatrische centra*', en hun eventuele anderstalige equivalenten, die al dan niet met elkaar werden gecombineerd door middel van de Booleaanse operator *'AND*'. Op die manier werden in de eerste plaats Engelstalige publicaties – omwille van de hoge prevalentie van initiatieven tot private betrokkenheid binnen het strafuitvoeringssysteem in de Engelssprekende wereld – betrokken. Daarnaast werden ook Nederlandstalige bronnen geselecteerd met focus op de Belgische situatie, en bronnen uit Frankrijk (waaronder één Franstalige), aangezien België in de beginfase van het betrekken van private actoren binnen de strafuitvoering inspiratie haalde uit de Franse ervaringen (Gudders & Daems, 2018, pp. 66-67).

Tijdens de lezing van de publicaties die uit de eerste zoekronde werden geselecteerd, werd overigens verder in de gerefereerde bronnen gezocht naar meer duiding van concepten, processen en evoluties. Vervolgens werd aangevuld met grijze literatuur, door actuele cijfers en tendensen te bestuderen in kranten, magazines en via websites van onder meer de overheid. Om eventuele evoluties in de motivaties tot het al dan niet privatiseren van de strafuitvoering of aanverwante dienstverlening vast te stellen, werden zowel recente, als veel oudere bronnen geraadpleegd.

Gezien het feit dat bepaalde vormen van privatisering, publiek-private samenwerking en uitbestedingen binnen het Belgische strafuitvoeringssysteem prevalent worden vanaf de tweede helft van de jaren 1980, en gezien het feit dat de academische en media-aandacht voor het fenomeen groeide vanaf het begin van de jaren 1990, dateren de oudste in deze bijdrage verwerkte bronnen dan ook van die periode. Op die manier kunnen eventuele evoluties in de percepties en verwachtingen betreffende vormen van privatisering en publiek-private samenwerkingen binnen het strafuitvoeringssysteem vastgesteld worden.

Dit artikel heeft tot doel om het onderscheid tussen de tendensen voor of tegen privatisering en de voor- en nadelen ervan duidelijk te presenteren zoals deze in de (inter)nationale vakliteratuur kunnen worden gevonden. De toegevoegde waarde van deze studie ligt enerzijds in de kritische reflectie over de tendensen tot privatisering en haar voordelen, en de argumenten tegen privatisering en haar nadelen, en anderzijds in de terugkoppeling ervan naar de Belgische context. De stellingen rond de tendensen naar en resultaten van privatisering van de strafuitvoering worden naast elkaar gepresenteerd ter vergelijking, en er wordt bij sommige claims een kritische noot toegevoegd inzake de methodologische problemen ten aanzien van deze stellingen.

Eerstvolgend zal een overzicht geformuleerd worden van de drijfveren tot privatisering die in de nationale en internationale literatuur worden beschreven. Met drijfveren worden aldus de tendensen bedoeld die bijdragen aan een eventuele geneigdheid van beleidsmakers om binnen het strafuitvoeringssysteem gebruik te maken van dienstverlening die wordt aangeboden door niet-statelijke, al dan niet commerciële partners. Deze zullen worden gevolgd door de presentatie van de argumenten tegen het implementeren van niet-statelijke actoren binnen de strafuitvoering, dus de weerstand die bestaat tegen het betrekken van private partners.

In tweede instantie wordt dieper ingegaan op de gemeten resultaten naar aanleiding van het betrekken van private actoren in aspecten van de strafuitvoering: de voordelen en de nadelen die in binnen- en buitenland werden vastgesteld zullen hierin respectievelijk worden gepresenteerd.

Tenslotte volgt een kritische reflectie over alle pro's en contra's die in de literatuur kunnen worden gevonden. Hierbij handhaven wij verder de onderverdeling van de drijfveren – 'tendensen' – en gemeten resultaten, oftewel de voor- en nadelen, waarbij de eerstgenoemde in de eerste plaats zullen worden besproken en afgetoetst ten

Drijfveer tot	De redenen die ertoe aanleiding geven dat beleidsmakers geneigd zijn om een nieuw systeem in het beleid te implementeren. Kan gebaseerd zijn op voordelen van de implementatie van een nieuw systeem in het buitenland, in een andere sector, ...
Weerstand tegen	De redenen die beleidsmakers ervan weerhouden om een nieuw systeem in het beleid te implementeren. Kan gebaseerd zijn op nadelen van de implementatie van een nieuw systeem in het buitenland, in een andere sector, ...
Voordelen	Gemeten positieve resultaten nadat een nieuw systeem is ingevoerd. Kan in het buitenland, in een andere sector, etc., waar een nieuw systeem nog niet ingevoerd is. Deze worden geïnterpreteerd als redenen om een nieuw systeem in te voeren.
Nadelen	Gemeten negatieve resultaten nadat een nieuw systeem is ingevoerd. Kan in het buitenland, in een andere sector, etc., waar een nieuw systeem nog niet ingevoerd is. Deze worden geïnterpreteerd als redenen om een nieuw systeem niet in te voeren.

Tabel 1: Indeling argumenten pro of contra privatisering in de strafuitvoering

opzichte van elkaar. Daarna worden ook de voor- en nadelen van privatisering tegenover elkaar geplaatst en kritisch besproken.

Privatisering van de strafuitvoering: waarom zijn we al zo ver gekomen?

Hoewel de privatisering van de strafuitvoering door verschillende factoren kan worden gemotiveerd, wordt in publieke debatten vaak gefocust op twee centrale uitdagingen waarmee België en andere landen kampen: de aanhoudende groei van het aantal personen in detentie enerzijds en de financiële en budgettaire druk van het strafuitvoeringssysteem op de samenleving en de beleidsmakers anderzijds.

Overbevolking en haar financiële en budgettaire druk

Wanneer het gedetineerdenaantal niet significant kan worden teruggedrongen, wordt regelmatig gesuggereerd dat een al dan niet gedeeltelijke privatisering wellicht een oplossing kan bieden voor de uit de overbevolking in de gevangenen voortvloeiende problemen. Zo leidt het feit dat de overbevolking in de gevangenen

ertoe dat twee tot soms drie personen een celruimte – die bestemd is voor slechts één persoon – moeten delen (zie Van de Velde et al., 2023). Daarbij maakte het feit van de verlengde insluitingstijd als gevolg van staking, tezamen met de overbevolking, ernstig misbruik tussen celgenoten onderling mee mogelijk (zie Mouhamou, 2024). In de literatuur wordt soms gerefereerd naar argumenten dat private financiering van de bouw van nieuwe gevangenen een antwoord zou kunnen bieden op de budgettaire problemen die ontstaan door de ernstige overbevolking (zie e.g. Beyens et al., 1992; Beyens & Snacken, 1996; Daems & Vander Beken, 2018; Harding, 2001; Vanhouche & Nederlandt, 2020), terwijl ook wordt geopperd dat privatisering de administratieve uitdagingen die inherent zijn bij de bouw en financiering van een dergelijke instelling, kan verlichten (Beyens & Snacken, 1996).

In België zijn de afgelopen jaren verschillende maatregelen genomen om het probleem van overbevolking in straf- en arresthuizen aan te pakken. Daartoe werden gevangenisstraffen van minder dan drie jaar voor september 2022 bijvoorbeeld niet uitgevoerd binnen penitentiaire inrichtingen (Claes & Nederlandt, 2022), en werd

er in het recente verleden herhaaldelijk, en nog steeds, gebruik gemaakt van het systeem van de verlenging van de penitentiaire verloven om de populatie tijdelijk te verlagen (Moons, 2024). Dit zou kunnen leiden tot een versterking van het idee dat de straffeloosheid in ons land wordt gehandhaafd, draagt bij aan rechtsonzekerheid en ongelijke behandeling van gedetineerde personen, en tast de geloofwaardigheid van het (straf)rechtssysteem aan (Snacken, 1994; Snacken & Beyens, 1994). Sommige auteurs (zie e.g. Gudders & Daems, 2018) stellen dat hierin een argument kan worden gevonden voor beleidsmakers om voor privatisering van de financiering en bouw van nieuwe strafinrichtingen te kiezen: privaat gefinancierde projecten kunnen sneller gerealiseerd worden en leggen minder druk op de jaarlijkse overheidsbegroting (Van Gestel et al., 2018). Hierdoor zou de gevangenis capaciteit (sneller) kunnen toenemen, wat bijdraagt aan het verminderen van het aantal veroordeelde personen dat niet in detentie verblijft.

Penitentiair personeel: loonkosten, flexibiliteit en talent voor specialisatie

Ook op het vlak van penitentiair personeel worden verschillende argumenten voor privatisering aangevoerd. Zo wordt gesteld dat werknemers van private ondernemingen een sterker sociaal statuut genieten en daardoor een betere positie op de arbeidsmarkt innemen vergeleken met hun collega's in de publieke sector. Waar het personeel bij publieke diensten bijvoorbeeld gebonden is aan vastgestelde verloningssystemen, zijn private sectoren meer flexibel in de aanpassing van de verloning conform de op de arbeidsmarkt heersende vraag naar personeelsleden met specifieke profielen (Tanner, 2013). Bovendien hebben de private sectoren meer vrijheid in het toekennen van budgetten, wat voor de werknemers kan resulteren in verhoogde verloning onder de vorm van premies ter beloning van goede werkprestaties (De Croo, 2008). De private sector oriënteert zich overigens sterk op de arbeidsmarkt, waarbij personeelsleden

worden geselecteerd op basis van de vereiste competenties en daarenboven toegang hebben tot diverse bij- en nascholingsprogramma's. Dit stelt hen in staat om voortdurend hun kennis en kunde bij te schaven, afgestemd op de specifieke eisen van hun functie en professionele setting (Achtergael, 2020). Daartegenover staat dat personeelsleden in de publieke sector vaak worden gerekruteerd op basis van vergelijkende examenresultaten, waarbij hun praktische vaardigheden niet altijd worden getoetst. In de private sector wordt wél de nadruk gelegd op competenties in de praktijk, wat leidt tot het argument dat de private sector mogelijks meer praktijkgericht talent aantrekt (Herzog-Evans, 2018). Tenslotte stellen sommigen dat de private sector in het algemeen minder vatbaar is voor de organisatie van stakingsacties, en het werk hoegenaamd nooit volledig wordt stilgelegd ingeval van een syndicale actie (Achtergael, 2020). Daarom wordt verwacht dat een partnerschap tussen publieke en private actoren ook in de strafuitvoering zal leiden tot een minimale personeelsbezetting op alle momenten – zelfs tijdens stakingen – waardoor de minimale dienstverlening aan gedetineerde personen beter kan worden gegarandeerd dan indien enkel de publieke sector actief is binnen de strafuitvoering.

Ook de stijgende personeelskosten, die het resultaat zijn van de strenge eisen van de vakbonden van de publieke sector, zouden kunnen worden omgebogen door penitentiair personeel via private ondernemingen in te zetten (Beyens et al., 1992). De private sector wordt over het algemeen als flexibeler beschouwd (Herzog-Evans, 2018), en heeft dit beeld van zichzelf kunnen bevestigen in haar betrokkenheid in andere domeinen (Albertson et al., 2020a). Binnen de private sector kan men bijvoorbeeld flexibeler omgaan met het inplannen van personeel, waardoor de dienstverlening beter kan worden afgestemd op piek- en dalmomenten in de werkdruk. Ondertussen kunnen de medewerkers worden ingezet voor andere activiteiten (Achtergael, 2020; Tanner, 2013). Bovendien zijn private

actoren gebonden aan een resultaatsverbintenis, eerder dan een algemene bestaﬃngsnorm. Dit stelt hen in staat de personeelsbezetting over langere periodes te analyseren en indien nodig aan te passen aan de behoeften van de situatie, in plaats van vast te houden aan een vaste bezetting (Albertson et al., 2020a), bijvoorbeeld door meer personeel te voorzien op momenten die uit analyse drukker blijken. Binnen de publieke sector daarentegen dient veeleer te worden vastgehouden aan contante bestaﬃngsgraden, met risico op onderbemanning tijdens drukkere momenten. In tegenstelling tot private actoren, worden de publieke overheden soms als een rigide partner beschouwd die gekenmerkt wordt door gecentraliseerde en eenzijdige besluitvorming, waardoor initiatieven die beantwoorden aan de nood tot lokale inbedding van het detentiesysteem mogelijk geen ontwikkelingsruimte krijgen (Herzog-Evans, 2018).

Voorts wordt de private sector verondersteld in bepaalde materies een hoge mate van specialisatie te kunnen voorleggen (Vanhouche & Nederlandt, 2020), waardoor soms van private werknemers binnen de strafuitvoering wordt verwacht dat ze een betere dienstverlening kunnen aanbieden, met sterkere resultaten tot gevolg.

Parlementaire controle versus contractuele controle

Een belangrijk tegenargument van sommige academici en experts tegen de privatisering van de strafuitvoering is het gebrek aan een controlesysteem zoals dat binnen de overheid bestaat, waar de rechterlijke, wetgevende en uitvoerende macht elkaar voortdurend verantwoording verschuldigd zijn. Dit bezwaar wordt echter gecontesteerd op grond van de opname van gegarandeerde serviceminima, prestatie-indicatoren en verantwoordingsclausules in de contracten, die een essentieel onderdeel vormen van de partnerschappen tussen de overheid en private actoren (Herzog-Evans, 2018), zoals Service Level Agreements (SLA), mét boeteclausules wanneer deze niet worden behaald.

Herman De Croo van Open vld suggereerde zelfs dat de uitbesteding van dienstverlening – zowel binnen de koude als de warme diensten – net kan leiden tot meer aansprakelijkheid, aangezien er naast de publieke contactpersoon van de overheid, ook een tweede aanspreekpunt is bij de private actor die verantwoordelijk is voor de dienst (De Croo, 2008).

Sector-brede en supranationale tendensen tot privatisering

Sommige auteurs ontwaren op sectoraal niveau ook drijfveren die de private sector richting publieke dienstverlening sturen (Hemson, 1998). De soms beperkende aard van de juridische kaders waarbinnen de publieke sector functioneert, vormen een uitdaging voor het innovatief vermogen van private actoren om producten en diensten te ontwikkelen die passen in zowel de penitentiaire context, als binnen het wettelijke kader van het gevangeniswezen (Daems & Vander Beken, 2018; Tanner, 2013). Dit stimuleert de hele sector om voortdurend te innoveren en competitieve oplossingen aan te bieden aan publieke overheden binnen een financieel aantrekkelijk model (De Hantsetters, 2009). Overigens werkt dit systeem constant evoluerende en uitbreidende consumentennoden in de hand. Hierop kan de overheid veelal niet adequaat reageren, waardoor de private sector zichzelf als een onmisbare partner in het penitentiair landschap kan positioneren en haar positie kan bestendigen (Daems & Vander Beken, 2018).

In partnerschappen met commerciële actoren is er sprake van een budgettair voordeel voor de private sector vanwege hun winstoogmerk. Dit stelt private partijen in staat om samenwerkingen aan te gaan met onderwijs- en onderzoeksinstellingen, met het oog op verdere innovatie. Deze samenwerkingen worden aantrekkelijk beschouwd voor universiteiten en kennisinstellingen, omdat er een kruisbestuiving van kennis en expertise kan ontstaan tussen de industrie en de academische wereld, wat beiden vooruithelpt en bijdraagt aan een lokale

Drijfveer tot	Private financiering voor de bouw van nieuwe gevangenissen
	Flexibiliteit in verloning en planning van penitentiair personeel
Kwaliteit van de dienstverlening	Aanwerving en opleiding van specifieke profielen
	Specialisatie
Complexiteit van de opdracht en differentiatie in het penitentiair landschap	Sector-brede innovatie die wordt aangewakkerd door marktconcurrentie
	Samenwerking met onderwijs- en onderzoeksinstellingen
Controlemechanismen	Servicelevel agreements Minimale prestatie-indicatoren Verantwoordingsclausules

Tabel 2: Overzicht drijfveren tot privatisering van de strafuitvoering

inbedding van de dienstverlening (Herzog-Evans, 2018). Dit bevordert niet alleen de kwaliteit van de dienstverlening in penitentiaire instellingen, maar draagt ook bij aan de ontwikkeling van toekomstig beleid door het onderricht in praktijkervaringen voor studenten en academici.

Tenslotte kan er op internationaal vlak nog een andere drijfveer tot privatisering worden geïdentificeerd. Belangrijke internationale instituties, zoals het Internationaal Monetair Fonds (IMF), leggen soms de verplichting op aan overheden van transitiestaten om private actoren in diverse publieke sectoren te betrekken als voorwaarde voor het verkrijgen van financiële steun (Daems & Vander Beken, 2018). Dit leidt in dergelijke staten soms tot een plotse toename van partnerschappen met private actoren in het publieke domein.

Drijfveren tot privatisering van de strafuitvoering

Hieronder worden de belangrijkste drijfveren tot privatisering gesynthetiseerd gepresenteerd. Deze kunnen ingegeven zijn door een probleem dat zich in de huidige penitentiaire context stelt (linkerkolom). In sommige gevallen worden er drijfveren tot privatisering in buitenlandse

voorbeelden of in voorbeelden uit andere sectoren gevonden, of veronderstelt men bepaalde voordelen bij de betrokkenheid van private actoren binnen de strafuitvoering (rechterkolom).

Weerstand tegen privatisering van de strafuitvoering

Leidt private financiering van gevangenissen tot meer gedetineerden?

In zowel de academische literatuur als in het publieke debat worden tal van argumenten aangehaald tegen het invoeren van private partners in de strafuitvoering. Een van de belangrijkste bezwaren betreft het risico op zogenoemde *net-widening*. Experts (Beyens et al., 1992; De Vos, 2019; Snacken & Beyens, 1994; zie Vanhouche & Nederlandt, 2020, p. 16) waarschuwen dat de uitbreiding van gevangenis capaciteit – ook wel expansionisme genoemd – ongeacht of deze door privaat kapitaal gefinancierd wordt, een onbedoeld effect kan teweegbrengen. In de penologische literatuur wordt herhaaldelijk opgemerkt dat het bijbouwen van gevangenissen niet rechtstreeks bijdraagt aan de oplossing van overbevolking in het gevangeniswezen. Zolang het beleid van bestraffing niet gebaseerd is op ernstig reductionisme op alle echelons, zouden

rechters immers niet geneigd zijn gevangenisstraffen als *ultimum remedium*² te beschouwen. Het bijbouwen van gevangenis­capaciteit is een symptoom van een expansionistisch strafbeleid, waardoor uiteindelijk meer personen in inrichtingen tot strafuitvoering terecht (kunnen) komen (Snacken & Beyens, 1994). Het bijbouwen van cellen, gefinancierd door privaat kapitaal, zou met andere woorden minstens onrechtstreeks bijdragen aan de hoge en stijgende detentiecijfers. De vrees leeft dat private commerciële actoren baat hebben bij stijgende detentiecijfers, aangezien deze overigens kunnen bijdragen aan de nood om meer nieuwe gevangenis­sen te bouwen via privaat kapitaal. Op die manier zouden commerciële ondernemingen verder winstenmaximalisatie kunnen nastreven in hun partnerschappen met de overheid voor de bouw en de financiering van nieuwe gevangenis­sen.

In het licht van *net-widening* benadrukken sommige auteurs overigens dat privatisering van gevangenis­sen net meer personen in detentie zou kunnen houden, aangezien private ondernemingen sterke financiële drijfveren hebben om gevangenis­sen ‘gevuld’ te houden (Daems & Vander Beken, 2018). Private ondernemingen die actief zijn binnen de strafuitvoering worden door­gaans vergoed op basis van het aantal personen per dag en de bijbehorende geleverde diensten. Dit vergoedingssysteem kan hen ertoe aanzetten om het re-integratietraject van gevangenen te beperken, wat zou leiden tot een financieel voor­deel zolang de gevangenenpopulatie hoog blijft (Liga voor Mensenrechten, 2006). In de Verenigde Staten bijvoorbeeld, stellen academici zich open­lijk de vraag of stakeholders die baat hebben bij privatisering van gevangenis­sen, niet mee geijverd hebben voor een strengere strafwet, zoals de enorme uitbreiding van strafbaarheid – zowel in aantal misdrijven als in de strafduur – voor druggerelateerde feiten. De enorme toe­name van gedetineerde personen als resultaat

daarvan, wordt namelijk beantwoord met het argument dat gevangenis­privatisering kan aange­wend worden als middel om de overbevolking in strafinrichtingen te drukken (Lippke, 1997; Smith & Hattery, 2012).

Ook het opleggen van een vrijheidsstraf onder elektronisch toezicht, waarvoor traditioneel naar de ondersteuning van private partners wordt gekeken als gevolg van hun expertise in deze materie, leidt niet tot een vermindering van het aantal personen dat betrokken is in de strafuitvoering, temeer ook gezien zij, ingeval van schending van de door de rechter opge­legde voorwaarden, wel in de gevangenis terecht kunnen komen (Snacken & Beyens, 1994).

Aandeelhoudersmaximalisatie versus kwaliteit van de dienstverlening

Een van de belangrijkste argumenten vóór pri­vatisering binnen de strafuitvoering betreft de veronderstelde kostenefficiëntie. In landen zoals de Verenigde Staten wordt dit argument zelfs soms als het enige geldige motief naar voren geschoven (Daems & Vander Beken, 2018; Herzog-Evans, 2018), waarbij echter voorbijgegaan wordt aan de fundamentele doelstellingen van de vrij­heidsstraf. Deze nadruk op kostenbesparing roept de bezorgdheid op dat, wanneer een arrest­of strafinrichting door een private partij wordt geëxploiteerd, de kosten zo sterk zullen worden verlaagd, dat de basisbehoeften van gedeti­neerde personen in het gedrang kunnen komen. Bardelli en collega’s (2023) stelden vast dat Amerikaanse personen in detentie meer en meer dienen te beroepen op eigen middelen voor de materiële invulling van hun detentie, waaronder het aankopen van bepaalde voedingsmiddelen, als gevolg van toenemende kostenbesparingen vanwege de private partner die de gevangenis uit­baat. Ook bij ons bestaat een ‘kantinesysteem’ waar personen in detentie, naast de hygiënische

2 Conform het streven om een vrijheidsstraf enkel in te zetten als *ultimum remedium*, zouden rechters in de eerste plaats moeten onderzoeken of de vrijheidsstraf opportuun is in het kader van een specifiek dossier. Indien andere modaliteiten, zoals een bemiddeling, of andere straffen, zoals de werkstraf, als meer geschikt worden geacht ten aanzien van het misdrijf dat werd gepleegd en de persoon van de dader, dient de rechter de prioriteit te geven aan niet-vrijheidsberovende modaliteiten.

en levensmiddelen die ze aangeboden krijgen van de gevangenen, ook snacks, dranken, tabakproducten en verzorgingsproducten kunnen aankopen. De vraag rijst dan ook of personen in Belgische strafinrichtingen meer toegewezen zullen zijn op eigen middelen voor de aankoop van deze producten bij een meer diepgaande betrokkenheid van private actoren.

Bij de overweging van een commerciële private partner voor de exploitatie van een gevangenis moet bovendien rekening worden gehouden met diens winstgedreven karakter en de noodzaak om meerwaarde voor aandeelhouders te creëren. Experts en academici (Albertson et al., 2020a; Daems & Vander Beken, 2018; De Vos, 2019; Gudders & Daems, 2018) vrezen in dat geval dat de geboden dienstverlening ten koste kan gaan van de kwaliteit van het streven naar winst- en aandeelhoudersmaximalisatie, wat kan leiden tot allerlei misstanden. Zo wordt aangevoerd dat gevangenisbewaarders wellicht enkel nog de meest essentiële taken zullen kunnen uitvoeren, met als gevolg dat zij minder tijd kunnen besteden aan het opbouwen van interpersoonlijke relaties met gedetineerde personen (Albertson et al., 2020a). Deze relaties zijn echter essentieel voor het waken over het algemeen welzijn van de gedetineerde personen, en ze kunnen bijdragen aan een positief verloop van de detentieperiode en re-integratie in de samenleving. Hierdoor worden deze relaties een essentieel onderdeel van detentie.

Symboliek en ethische overwegingen binnen het kerntakendebat

Daarnaast blijft de privatisering van zogenaamde 'regalische' aangelegenheden een diepgaand ethisch en ideologisch betwist vraagstuk (zie De Vos, 2019). Een 'regaal' verwijst naar vroegere percepties over bevoegdheden en hun aanverwante diensten die verband houden met machtsfuncties van de koning. Het plegen van een misdrijf impliceert een inbreuk op het geheel aan strafrechtelijke regels, waarvan de koning de uitvoerder is. Hij (lees: de regering) is

daarom gemachtigd om op gepaste wijze te reageren wanneer een strafrechtelijke regel wordt overtreden, bijvoorbeeld door het opleggen van een vrijheidsstraf. Regalen hebben een sterke symbolische waarde, die wordt gelinkt aan de soevereiniteit van een land en het geweldmonopolie van de overheid (zie Herzog-Evans, 2018, p. 107). Dat geweldmonopolie (in casu het toevoegen van leed aan een persoon door deze van zijn vrijheid te beroven) komt enkel aan de overheid toe, waardoor enkel zij kan beslissen om over te gaan tot een vrijheidsbeneming. Omwille van deze sterke politieke en symbolische waarde van het opleggen van straffen, en ter bescherming tegen willekeur, is ons huidig systeem van straffen gebaseerd op de overtuiging dat enkel de overheid deze macht toekomt. Het betrekken van private actoren doet dit principe enigszins geweld aan, gezien niet-statelijke partners kunnen betrokken worden bij inherent statelijke activiteiten zoals het opleggen van een straf.

Sommigen auteurs stellen dan ook dat het toewijzen van specifieke bevoegdheden aan de staat een symbolische en normatieve waarde heeft die onaangetaast moet blijven (Gudders & Daems, 2018; Herzog-Evans, 2018; Liebling, 2013; Minten, 2006). Zo heeft de staat het geweldmonopolie, wat inhoudt dat alleen zij de bevoegdheid heeft om burgers te onderwerpen aan dwangmaatregelen, zoals vrijheidsbeperking, met als doel de samenleving te beschermen tegen mogelijke bedreigingen. Deze unieke bevoegdheid, waarmee de staat verantwoordelijkheid draagt voor het uitoefenen van dwang, kan en mag niet aan andere actoren worden overgedragen. Het overdragen van dergelijke bevoegdheden aan private partijen zou niet alleen de soevereiniteit van de staat ondermijnen, maar ook het risico vergroten dat niet-statelijke actoren een ongewenst niveau van macht verkrijgen. In een dergelijk scenario zou de controle van de staat over deze actoren kunnen afnemen, wat een risico vormt voor de integriteit van het rechtssysteem als geheel.

De Belgische Raad van State, die zich in 2018 over het dossier rond de tenuitvoerlegging van dwangmaatregelen binnen de privaat geëxploiteerde transitiehuizen moest buigen, was dezelfde mening toegedaan (Vanhouche & Nederlandt, 2020). Ze argumenteerde dat het gebruik van dwang een “overheidsprerogatief” (p. 15) is waarover de private exploitanten niet beschikken, en is van mening dat het overleveren van deze bevoegdheid aan niet-statelijke actoren buiten de verantwoordingsplicht van de statelijke machten ten overstaan van elkaar valt. De staat beschikt namelijk over uitgebreide controlesystemen, waarin de uitvoerende, de rechtelijke en de wetgevende machten elkaar voortdurend verantwoording verschuldigd zijn. Deze onderlinge controle waarborgt een transparante en verantwoorde uitoefening van macht binnen het publieke domein (Albertson et al., 2020a). Experts vrezen echter dat private actoren en ondernemingen, die niet onder deze constante verantwoordingsplicht vallen, moeilijker te controleren zullen zijn. Dit gebrek aan structurele controlemechanismen bij private partijen kan leiden tot een afname van de kwaliteit van de dienstverlening en mogelijk zelfs tot misstanden binnen de uitvoering van taken binnen de strafuitvoering (De Vos, 2019). Deze misstanden worden onder meer gelinkt aan gebrekkige re-integratieprogramma’s (Liga voor Mensenrechten, 2006), een beperkter aanbod aan materiële voorzieningen voor gedetineerden tenzij ze er zelf voor instaan (Bardelli et al., 2023), en een gebrek aan lokale inbedding van de re-integratieve programma’s tijdens detentie (zie Herzog-Evans, 2018).

Relatie penitentiair personeel – gedetineerde

Specifiek in België roept de situatie van nieuwe gevangenen, die weliswaar betere materiële detentieomstandigheden bieden waar gedetineerden in zekere mate vrij kunnen bewegen als gevolg van de toegangsbadges (Beyens, 2022), vragen op over gelijke behandeling. In de nieuwe instellingen staan de comfortabele omstandigheden in scherp contrast met de zeer oude

Belgische gevangenissen, waar de infrastructuur te wensen overlaat. Eventuele frustraties en opmerkingen over de nalatige infrastructuur in de oude gevangenissen kan leiden tot een verhoging in contactmomenten tussen de gedetineerdenpopulatie en het penitentiair personeel, wat als bijzonder effect heeft dat hun onderlinge relatie kan worden versterkt (Van De Voorde, 2015). Dit verschil in zowel comfort als menselijk contact brengt een belangrijke kwestie naar voren: in hoeverre wordt detentie op een consistente en gelijke manier uitgevoerd voor de volledige gedetineerdenpopulatie? Een ongelijkmatige detentie-ervaring kan immers leiden tot uiteenlopende resultaten van detentie, terwijl eenieder toch in principe op dezelfde wettelijke minima zou moeten kunnen rekenen wat betreft materiële voorzieningen en interpersoonlijke relaties tijdens de detentie (Albertson et al., 2020a).

Daarnaast bestaat er in België weerstand tegen het betrekken van buitenlandse partners binnen de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke maatregelen, zoals in het geval van de FPC. In de FPC wordt samengewerkt met Nederlandse partners vanwege hun specifieke expertise in de geestelijke gezondheidszorg (Zorginspectie, 2023), een samenwerking die is ontstaan bij gebrek aan Belgische partners met een vergelijkbare staat van dienst en specialisatie in deze complexe materie. Hoewel deze Nederlandse expertise onbetwist is, stellen sommige experts de vraag of ervaring en specialisatie de enige criteria zouden moeten zijn om een partnerschap in de interne-ring aan te gaan. Zo vrezen zij dat de Nederlandse partners mogelijks onvoldoende bekend zijn met het Vlaamse en Belgische sociale netwerk en het middenveld, waardoor de zorgverlening onvoldoende verankerd is in de lokale gemeenschap. Dit gebrek aan lokale inbedding zou de gemeenschapsgerichte invulling van de internering kunnen belemmeren, wat op zijn beurt nadelig kan zijn voor de re-integratie van geïnterneerde personen in de samenleving (zie Herzog-Evans, 2018).

Verder leidt de samenwerking met buitenlandse partners ertoe dat Belgisch belastinggeld naar

Private financiering van de bouw van nieuwe gevangenissen	Net-widening als gevolg van het streven naar het hoog houden van de detentiepopulatie om nog meer gevangenissen te kunnen bouwen
Privaat beheer van de gevangenissen	Gebrekkige re-integratie met als doel de detentiepopulatie constant te houden, en zo ook het verdienmodel intact te houden Verlaagde kwaliteit van de dienstverlening om de kosten te drukken
	Overheidsmonopolie op straffen
	Geen constant controlesysteem zoals bij de publieke overheidsdiensten
Betrekken van buitenlandse partners	Gebrekkige lokale inbedding van re-integratieve programma's Uitstroom van Belgisch belastinggeld naar buitenlandse private actoren

Tabel 3: Overzicht drijfveren tegen privatisering van de strafuitvoering

Nederland vloeit om de zorg te bekostigen (Gudders & Daems, 2018). Daarom wordt er ook voor gepleit om meer lokale, Belgische partners te betrekken in de strafuitvoering. Dit zou niet alleen zorgen voor een meer op de gemeenschap gerichte, lokaal ingebedde zorgomgeving, maar zou ook betekenen dat Belgische financiële middelen worden geherinvesteerd in binnenlandse initiatieven die de samenleving ten goede komen. Een lokaal gerichte benadering kan bovendien bijdragen aan de re-integratie van geïnterneerden, door een zorgnetwerk te creëren dat beter afgestemd is op de Belgische maatschappelijke context (Herzog-Evans, 2018).

Tendensen tegen privatisering van de strafuitvoering

Tenslotte wordt een overzicht gegeven van de tendensen die beleidsmakers zouden kunnen remmen in hun beslissing tot uitbesteding van bepaalde dienstverlening binnen het gevangeniswezen. Onderstaand worden in de linkerkolom eventuele aspecten van privatisering in het strafuitvoeringssysteem opgesomd, waarnaast in de rechterkolom wordt weergegeven welke argumentaties precies kunnen worden geformuleerd

tegen de betrokkenheid van private actoren bij de strafuitvoering.

Gemeten positieve resultaten na privatisering van de strafuitvoering

In dit deel wordt dieper ingegaan op de gemeten positieve resultaten van de introductie van private actoren in de strafuitvoering. Hiervoor worden internationale voorbeelden, met name het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, bestudeerd, gezien de doorgedreven samenwerkingen aldaar tussen overheid en private actoren. Niettemin doen zich in eigen land en binnen onze buurlanden eveneens tendensen tot privatisering voor, waardoor ook daar reeds metingen van de private betrokkenheid hebben kunnen plaatsvinden.

Budgettaire voordelen en kosteneffectiviteit

In sommige studies wordt gesteld dat privatisering van de strafuitvoering meer kosteneffectief is en dat de kwaliteit van de dienstverlening die binnen de strafuitvoering wordt aangeboden van betere aard is in geprivatiseerde systemen (zie Daems & Vander Beken, 2018; Hemson, 1998; Herzog-Evans, 2018; Tanner, 2013). Bovendien

wordt vastgesteld dat de verbeterde dienstverlening, de verlaagde druk op het penitentiair personeel en de betere materiële detentiecondities leiden tot een verbeterde relatie tussen de gedetineerde populatie en het penitentiair personeel (Liebling, 2013), waardoor wordt bijgedragen aan de rust en orde in strafuitvoeringsinrichtingen. Daarenboven rapporteerden gedetineerde personen in het Verenigd Koninkrijk dat de gevangenisregimes in geprivatiseerde inrichtingen gunstiger worden ervaren (Harding, 2001) en beter inspelen op de persoonlijke ontplooiing en ontwikkeling van de gevangenispopulatie (Daems & Vander Beken, 2018). Dit suggereert dat het systeem van privatisering mogelijk bijdraagt tot de resocialisatie en re-integratie van gedetineerde personen.

In België wordt voor de bouw van nieuwe arresten strafinrichtingen sinds de 'Masterplannen I, II en III voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden' (2008 – 2012 – 2016) naar private actoren gekeken inzake het ontwerp, de financiering, de bouw en het onderhoud van de faciliteiten (Rekenhof, 2023). In de literatuur wordt hiervoor verwezen naar de DBFM-overeenkomsten, die staan voor het uit handen geven van *Design* (het ontwerp), *Building* (de bouw), *Financing* (de financiering) en *Maintenance* (het onderhoud) van de gebouwen. In totaal zouden er negen nieuwe gevangenissen onder deze vorm van overeenkomst worden gebouwd, waarvan de gevangenissen van Beveren, Dendermonde, Haren, Leuze-en-Hainaut en Marche-en-Famenne reeds in gebruik genomen zijn. De gevangenissen van Antwerpen, Leopoldsburg, Verviers en Vresse-sur-Semois staan nog op de planning. Uit onderzoek blijkt dat de materiële detentievoorzieningen in de DBFM-gevangenissen uitgebreider zijn, zoals de moderne infrastructuur en de sanitaire en multimediafaciliteiten in de cellen (Van De Voorde, 2015). Een ander voordeel aan de DBFM-contracten is het feit dat de overheid het consortium van private actoren dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van de overeenkomst op jaarlijkse basis, gedurende 25 jaar, vergoedt.

De druk op de begroting wordt zo aanzienlijk verminderd, want de financiering van de nieuwe inrichting wordt over een periode van 25 jaar gespreid (Rekenhof, 2023).

Uit sommige studies blijkt dat de staat van publieke gevangenisystemen overal ter wereld leidt tot schendingen van de mensenrechten en mensenwaardige omstandigheden (Daems & Vander Beken, 2018; Maurer, 2014). Het streven naar kostenminimalisering zou namelijk geen loutere eigenschap zijn van private actoren die actief zijn binnen de strafuitvoering, maar ook overheden worden sterk beïnvloed door neoliberale evoluties die besparingen op diverse overheidsfuncties en -diensten opleggen (Aviram, 2014).

Beperkte overbevolking in de DBFM-gevangenissen

Nog een belangrijk voordeel inzake de gevangenissen onder DBFM-overeenkomsten, is het feit dat deze clausules hanteren die een weigering van gedetineerde personen toelaat wanneer de gevangenispopulatie 115% van haar capaciteit overschrijdt, op straffe van geldboetes in hoofde van de overheid (Beyens, 2022). De consortia van private actoren hanteren deze regeling, omdat zij eveneens instaan voor het onderhoud van de gebouwen. Men redeneert dat een te hoge overbevolking zou leiden tot meer schade aan de gebouwen als gevolg van incidenten en aanpassingen aan de infrastructuur om extra bedden te kunnen voorzien. Daardoor zou ook de onderhoudskost voor de private actoren stijgen. Om dit te voorkomen, hanteren de consortia een bevolkingsmaximum van 15% boven het contractueel vastgelegde aantal bedden. Ter illustratie: op het moment van opening van de gevangenis van Dendermonde, die soelaas bracht aan het grote aantal gedetineerde personen in Gent, kampte deze laatste met een populatiepercentage van 181%. Zelfs nadat de opening van de gevangenis van Dendermonde de overplaatsing van heel wat mensen vanuit Gent toeliet, bleef de gevangenis in Gent kampen met 148 personen meer dan plaatsen, waardoor zij op een populatiegraad van

152% uitkwam (Van de Velde et al., 2023). Begin 2024 bereikte de gevangenenpopulatie voor het eerst in de Belgische geschiedenis 12 000 personen, voor een capaciteit van ongeveer 10 500 plaatsen (IB, 2024). De overbevolking ligt met andere woorden rond 15%, maar is zeer ongelijk verdeeld over de verschillende Belgische gevangenissen.

Daarnaast wordt opgemerkt dat de consortia die instaan voor de uitvoering van de DBFM-overeenkomsten eerder kiezen voor kwalitatief hoogwaardig materiaal bij de conceptie van de gevangenis. Dit zou te wijten zijn aan het feit dat zij eveneens verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van de gevangenis eens die in gebruik is genomen. De overtuiging leeft dat er voor materialen van hogere kwaliteit wordt gekozen om te voorkomen dat er achteraf hoge onderhoudskosten ontstaan wanneer de materialen tekortschieten als gevolg van slijtage of meer te lijden hebben onder occasionele incidenten in de gevangenis. Daarnaast zouden de private actoren die instaan voor het onderhoud van de gevangenis de taken sneller en conform de specificaties van de overeenkomsten uitvoeren, aangezien defecten aan het gebouw bij oplevering na afloop van het contract zouden leiden tot een kostenaf trek vanwege de overheid aan de private onderhoudsfirma (Van Gestel et al., 2018).

De re-integratieve effecten van gevangenisarbeid

Reeds sinds 1931 is 'Cellmade' actief in de Belgische gevangenissen. Het is een initiatief dat voorziet in werkgelegenheid voor gedetineerde personen door private ondernemingen te betrekken bij het aanbieden van arbeidsopportuniteiten. Zo kunnen gedetineerde personen allerlei soorten werkzaamheden uitvoeren ten behoeve van het private bedrijf, waardoor zij niet alleen professionele vaardigheden kunnen aanleren, maar ook de mogelijkheid hebben om een centje bij te verdienen tijdens de detentie. Daarmee kunnen zij eventuele slachtoffers vergoeden of hun familie of andere persoonlijke

relaties financieel ondersteunen. In de penologische literatuur zijn de positieve re-integratieve effecten van tewerkstelling in detentie veelvuldig gedocumenteerd (Holzer et al., 2003). Werkgelegenheid helpt gedetineerde personen een professionele attitude en discipline (Alós et al., 2015; Uggen, 2000; Wadsworth, 2006; Western et al., 2001) te ontwikkelen, terwijl zij tegen betaling werkervaring kunnen opdoen (Hendriksson & Krech, 1999). Voor de betrokken ondernemingen is dit initiatief vooral vanuit een financieel oogpunt aantrekkelijk, aangezien gedetineerde personen lagere arbeidsvergoedingen ontvangen dan werknemers op de reguliere arbeidsmarkt (Cellmade.be, z.d.).

Voordelen van privatisering van de strafuitvoering

Middels volgende tabel wordt een overzicht gegeven van geïdentificeerde positieve resultaten van de betrokkenheid van private actoren binnen de strafuitvoering zoals deze hierboven werden besproken. Aangezien deze positieve resultaten sterk afhankelijk kunnen zijn van de context, wordt het land waarin het voordeel werd gemeten, in de linkerkolom vermeld. In de rechterkolom wordt het positieve resultaat beschreven. De middenkolom beschrijft het eventuele mechanisme waardoor tot een voordeel kan worden gekomen wanneer aspecten van de strafuitvoering worden geprivatiseerd.

Gemeten negatieve resultaten na privatisering van de strafuitvoering

In de zoektocht naar een menselijk alternatief rijst met andere woorden de vraag of de private sector wél een garantie kan bieden tot menswaardige bestraffing, terwijl de resocialisatie en re-integratie van de gevangenenpopulatie wordt gewaarborgd – temeer indien wordt gewaar schuwd voor verlaging van de kwaliteit en/of het volume van de maaltijden, voor de inperking van de resocialiserende activiteiten, voor de verlenging van de insluitingstijden en voor de beperking van de initiatieven tot re-integratie.

Groot-Brittannië	Verminderde druk op het penitentiair personeel	Betere interpersoonlijke relaties tussen de gedetineerdenpopulatie en het penitentiair personeel
Groot-Brittannië		Gevangenisregimes worden gunstiger ervaren
Groot-Brittannië		Meer ruimte voor persoonlijke ontwikkeling en ontplooiing
België	DBFM-gevangenissen	Materiële detentiecondities zijn hoger als gevolg van moderne infrastructuur Keuze voor kwaliteitsvolle materialen tot drukking van de onderhouds- en infrastructurele kosten tijdens de uitbating Minder overbevolking door contractuele clausules die de instroom beperken
België	Betrokkenheid van private actoren binnen de gevangenisateliërs via Cellmade	Toegenomen mogelijkheden tot deelname aan gevangenisarbeid

Tabel 4: Gemeten voordelen van privatisering van de strafuitvoering

We richten ons daarom ten slotte op de gemeten resultaten die weinig steun bieden aan (de idee van) privatisering binnen de strafuitvoering. Ook hier blijkt dat het vaak genoemde voordeel van privatisering in feite haar meest kritische nadeel vormt: de betere prijs-kwaliteitverhouding in private gevangenissen blijkt niet of minstens onduidelijk bewezen te zijn (Andrews et al., 2016; Daems & Vander Beken, 2018; Gudders & Daems, 2018; Lindsey et al., 2016; Perrone & Pratt, 2003; Pratt, 2019; Pratt & Maahs, 1999; Rekenhof, 2023).

Meer kosteneffectief? DBFM als slechtere leerling van de klas

In de zomer van 2023 publiceerde het Rekenhof een uitgebreid rapport over de beheersing van de DBFM-overeenkomsten die zijn afgesloten met private partners voor de bouw van negen gevangenissen binnen de drie Masterplannen. Deze overeenkomsten voorzien in partnerschappen waarbij private actoren hun expertise op het gebied van ontwerp, bouw, financiering en onderhoud van de gevangenissen aan de staat verlenen – tegen een vergoeding. Dit model

brenkt met zich mee dat de overheid een vorm van rente verschuldigd is aan de private actoren die betrokken zijn bij de DBFM-overeenkomst. Bij de uiteindelijke oplevering van de inrichting, aan het einde van de overeenkomst, blijkt de totale uitgave voor een nieuwe gevangenis hoger dan wanneer deze door de staat zelf zou zijn gefinancierd. Zo berekende het Rekenhof (2023) dat het financieringsverschil voor de gevangenis van Marche-en-Famenne bij private financiering 2,34% bedraagt, oftewel evenzeveel duurder is. Bij afloop van de overeenkomst in 2039 zal de overheid jaarlijks 12,3 miljoen euro hebben betaald voor deze inrichting, wat neerkomt op 307,4 miljoen euro over 25 jaar. Dit bedrag ligt 7,19 miljoen euro hoger dan bij volledige staatsfinanciering. De extra kosten voor de bouw van deze gevangenis bedragen daarmee bijna 288.000 euro per jaar. Bij private financiering van deze gevangenis betaalt de staat jaarlijks bijna 800.000 euro, terwijl publieke financiering neer zou komen op een jaarlijkse kost van ongeveer 508.000 euro. In het geval van de publieke gevangenissen is de Regie der Gebouwen (Regie der Gebouwen, z.d.) belast met het onderhoud

België	DBFM-gevangenissen	Groot financieringsverschil bij private financiering, resulterend in een duurder resultaat wanneer de gevangenis opnieuw publiek wordt beheerd (na afloop van het contract van 25 jaar)
Algemeen		Weinig overtuigend empirisch bewijs voor de kostenefficiëntie van private betrokkenheid in gevangenissen
Algemeen		Onderzoeken tonen zeer variabele kwaliteit van dienstverlening aan: de reële toestand in de gevangenissen onder privaat beheer blijken dus sterk uiteenlopend te zijn

Tabel 5: Gemeten nadelen van privatisering van de strafuitvoering

van en het uitvoeren van eventuele herstellingen binnen de inrichtingen. Het is daarom essentieel voor ogen te houden dat de overheid in het geval van volledig publiek beheerde instellingen ook meerkosten zal dragen als gevolg van het uitvoeren van infrastructurele werken binnen de gevangenissen (Rekenhof, 2023).

Variabele kwaliteit van private dienstverlening binnen de strafuitvoering

Daarnaast blijkt de kosteneffectiviteit van geprivatiseerde strafuitvoering op bredere schaal niet overtuigend te zijn aangetoond. Hoewel er in specifieke situaties enig bewijs is voor kosteneffectiviteit, blijkt het meeste onderzoek methodologisch zwak onderbouwd. Vaak wordt geen rekening gehouden met ‘overheadkosten’ en andere bijkomende lasten (Daems & Vander Beken, 2018), waardoor het totale financiële plaatje niet altijd voordelig uitpakt.

Ten slotte blijkt uit vergelijkend onderzoek dat de kwaliteit van de privaat geleverde diensten binnen de strafuitvoering soms dermate uiteenlopend is (Liebling, 2013), dat het onmogelijk wordt om algemene uitspraken te doen over of private betrokkenheid binnen de strafuitvoering een wenselijke praktijk is. Over het algemeen is systematisch comparatief onderzoek naar de

voor- en nadelen van privatisering binnen de strafuitvoering karig, waardoor het publiceren van algemene resultaten sterk bemoeilijkt wordt (Andrews et al., 2016; Rynne & Harding, 2016).

Nadelen van privatisering van de strafuitvoering

Tot slot presenteren we de gemeten negatieve resultaten van de betrokkenheid van private actoren in de strafuitvoering. De voornaamste kritiek die hierbij dient te worden geformuleerd, is gelinkt aan het feit dat er een ernstig tekort bestaat aan empirisch onderbouwde claims over de eventuele voor- en nadelen van private betrokkenheid binnen gevangenissen. Dit is een kritiek die over landgrenzen heen prevalent is.

Discussie en conclusie

Hoewel privatisering binnen de strafuitvoering – zelfs in België – geen nieuwe praktijk is, verschillen de huidige samenwerkingsvormen, zoals de exploitatie van de FPC en de transitiehuizen, en de DBFM-overeenkomsten voor nieuwe gevangenissen, aanzienlijk van de partnerschappen die enkele decennia geleden met private actoren werden aangegaan.

Toch blijft de betrokkenheid van private partijen een omstreden kwestie. Deze weerstand komt voort uit ethische bezwaren en de gevoeligheid van privatisering als onderwerp binnen politieke debatten, waarbij ook de meningen verdeeld zijn over de noodzakelijke wettelijke garanties rond detentieomstandigheden en gelijke behandeling van gedetineerde personen (zie Albertson et al., 2020b; Gudders & Daems, 2018; Liebling, 2013; Minten, 2006; Vanhouche, 2022; Vanhouche & Nederlandt, 2020).

Bovendien blijkt het handhaven van het onderscheid tussen de potentiële drijfveren tot privatisering en haar voordelen enerzijds, en de weerstand tegen privatisering en de nadelen ervan anderzijds, een essentieel onderdeel in het debat over privatisering binnen de strafuitvoering. Het nalaten van deze scheiding leidt immers regelmatig tot onduidelijkheden en inhoudelijk onjuiste³ discussies, wat de ontwikkeling van een gefundeerde en genuanceerde discussie over de rol van private actoren in de strafuitvoering belemmert.

Uit het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat privatisering binnen de strafuitvoering wordt gedreven door uiteenlopende motieven, die op verschillende niveaus kunnen worden geïdentificeerd. Tegelijkertijd bestaan er echter ook sterke redenen die de terughoudendheid van beleidsmakers om private actoren in deze zware en complexe context te betrekken, verklaren. Daarnaast zijn de gemeten resultaten van privatisering in het gevangeniswezen gemengd (Liebling, 2013), met zowel positieve als negatieve uitkomsten. Voor een weloverwogen besluit over de toekomstige betrokkenheid van private actoren in de strafuitvoering is het daarom noodzakelijk

om deze resultaten zorgvuldig tegen elkaar af te wegen en de impact op de strafuitvoering nauwgezet te evalueren.

Ongetwijfeld blijft het financiële vraagstuk een van de voornaamst geïdentificeerde drijfveren op basis waarvan experts de tendens tot privatisering verklaren. In heel wat landen en contexten wordt de private sector als een meer kosteneffectieve partner beschouwd (Daems & Vander Beken, 2018; Hemson, 1998; Herzog-Evans, 2018; Tanner, 2013), waardoor wordt verwacht dat het uithandengeven van de dienstverlening aan private actoren minder kostelijk zal zijn. Andere auteurs (Lindsey et al., 2016; Perrone & Pratt, 2003; Pratt, 2019; Pratt & Maahs, 1999) stellen net dat er geen overtuigend bewijs is dat de claim van hogere kosteneffectiviteit van de private sector verdedigt. Bovendien is het belangrijk om de methodologische beperkingen die vaak gepaard gaan met het argument van kostenefficiëntie, in overweging te nemen. Zo blijft het onduidelijk op welke manier kosteneffectiviteit in veel studies is gemeten, aangezien er in de meeste onderzoeken geen rekening wordt gehouden met bijkomende kostenposten, zoals 'overheadkosten' en aanvullende uitgaven (Daems & Vander Beken, 2018). Dit gebrek aan transparantie rond kostenberekening bemoeilijkt een accurate evaluatie van de werkelijke financiële voordelen die privatisering zou kunnen bieden binnen de strafuitvoering.

Hoewel de DBFM-overeenkomsten de jaarlijkse druk op de begroting aanzienlijk verlagen (Van Gestel et al., 2018), mag niet worden vergeten dat financiering door private actoren niet kosteloos is. Volgens een uitgebreide analyse van het Rekenhof (2023) kan de meerkost van private financiering zelfs boven de 2% uitkomen. Gezien

---

3 Het blijft binnen deze materie zeer belangrijk om het onderscheid te maken tussen de verwachte uitkomst die de invoering van een nieuw systeem zal hebben, en de effectieve effecten van het nieuwe systeem. De verwachte uitkomsten kunnen gebaseerd zijn op de effecten die worden vastgesteld wanneer een nieuw systeem in een andere sector, of in dezelfde sector in een andere nationale context wordt geïntegreerd. Daarbij moet echter steeds de sectorale of nationale context mee in rekening worden gebracht alvorens men resultaten binnen andere domeinen zomaar kan interpreteren als uitkomsten die ook in dit domein zullen worden gemeten. Concreet kan hier het voorbeeld worden gegeven van de gebrekkige controlemechanismen die m.n. in de Angelsaksische landen kan worden vastgesteld in private gevangenissen, als gevolg van het feit dat de privatisering aldaar veel meer wordt doorgedreven en het beheer van de gevangenissen in hun totaliteit uit handen wordt gegeven. De Belgische voorbeelden van betrokkenheid van private actoren in de uitvoering van strafrechtelijke modaliteiten, in casu de transitiehuizen en de FPC, leren ons dat er in België sprake is van diverse vormen van publiek-private samenwerking, waarbij de contracten voorzien in doorgedreven rapporteringssystemen en verantwoordingsprocessen, en waarbij de overheid steeds de controlerende actor blijft.

de aanzienlijke uitgaven die gepaard gaan met de instandhouding van het gevangeniswezen, vertegenwoordigt deze meerkost erg grote bedragen. Zo kost de gevangenis van Marche-en-Famenne alleen al bijna 290.000 euro per jaar extra aan de staat, door de keuze voor private financiering. In België werd het argument van kostenverlaging, specifiek voor wat betreft de DBFM-gevangenissen, met andere woorden alleszins onderuitgehaald op basis van de uitvoerige berekeningen van het Rekenhof (2023).

Wat de DBFM-overeenkomsten in België overigens typeert, is de clause die verhindert dat meer dan 115% van de maximale gevangenis-capaciteit wordt benut (Beyens, 2022). Deze limiet draagt bij aan betere detentiecondities in de DBFM-gevangenissen, gezien gedetineerde personen aldaar minder blootstaan aan de nefaste effecten van overbevolking. Toch biedt deze maatregel geen structurele oplossing voor het gehele gevangeniswezen. Wanneer de DBFM-gevangenissen nieuwe gedetineerde personen weigeren om de capaciteitsgrens te handhaven, worden deze personen vaak ondergebracht in andere, volledig door de staat beheerde gevangenissen. Dit vergroot aldus de overbevolkingsdruk op die locaties, waardoor de problematiek in die specifieke gevangenissen alleen maar toeneemt. In contrast met de DBFM-inrichtingen, staan andere gevangenissen, zoals deze van Gent, soms onder een bevolkingsdruk van 150% (Van de Velde et al., 2023).

Hoewel werkgelegenheidsinitiatieven binnen penitentiaire inrichtingen terecht worden geprezen in de penologische literatuur, moet worden opgemerkt dat gedetineerde mensen in België momenteel geen toegang hebben tot een systeem van sociale zekerheid dat enigszins kenmerken vertoont van dat binnen de reguliere arbeidsmarkt. Dit betekent dat personen die werken in penitentiaire werkplaatsen geen alternatieve vergoeding ontvangen wanneer zij door ziekte of andere redenen niet in staat zijn om te werken. Daarnaast kunnen private ondernemingen die productie- of dienstverlenende

activiteiten binnen gevangenissen uitbesteden, zich op elk moment terugtrekken, wat leidt tot arbeidsonzekerheid voor de gedetineerde populatie. In dergelijke situaties, waarin er geen werkgelegenheid beschikbaar is, hebben gedetineerde personen geen recht op een systeem van technische werkloosheid dat hen gedeeltelijk van inkomen zou voorzien, zoals buiten de gevangenis wel gebruikelijk is.

Daar komt nog bij dat de verloning voor gedetineerdenarbeid bijzonder laag ligt. Uiteraard dragen gedetineerde personen helemaal niet dezelfde financiële lasten tijdens de detentie als daarbuiten; de lage verloning wordt door 'Cellmade', het orgaan dat werkgelegenheid in Belgische gevangenissen coördineert, gepresenteerd als een voordeel voor de bedrijven die met het gevangeniswezen samenwerken. Hierdoor ontstaat echter de terechte vraag of deze samenwerkingen worden gemotiveerd door een intrinsiek streven naar resocialisatie en re-integratie van gedetineerde mensen, of vooral door de financiële voordelen voor de private sector.

Hoewel de literatuur over privatisering in de strafuitvoering vaak wordt gedomineerd door de verwachting dat de private sector steeds meer bevoegdheden zal (willen) verwerven, tezamen met de vrees voor een afname van controle, verantwoording en verantwoordelijkheid, ontbreekt in de Belgische context concreet bewijs voor deze aannames. In België heeft de private sector binnen de gevangenissen enkel een ondersteunende rol ten behoeve van de gevangenisdirecties, waarbij ze zich bezighoudt met het leveren van goederen en het uitvoeren van diensten die buiten de strikt penale taken staan, zoals het onderhoud van nieuwe gevangenissen. Alle werknemersfuncties binnen de gevangenis die direct contact met de bewoners vereisen, worden nog altijd vervuld door ambtenaren. Dit betekent dat de vaak aangehaalde nadelen van privatisering, zoals een verzwakte resocialisatie en een grotere kostenefficiëntie ten koste van

gedetineerdzorg, niet van toepassing zijn in de huidige Belgische 'klassieke' gevangenissen.

In de Belgische strafuitvoering bestaan echter twee uitzonderingen op het algemene beleid rond privatisering: de transitiehuizen (Vanhouche, 2022) en de FPC (Zorginspectie, 2023). Deze inrichtingen, respectievelijk gericht op de voorbereiding van gedetineerde personen op hun terugkeer naar de maatschappij in de laatste fase van de detentie, en op de zorgverlening aan geïnterneerde patiënten met een psychiatrische stoornis die tevens een strafrechtelijk feit hebben gepleegd, worden wél geëxploiteerd door private actoren. Het personeel dat in deze inrichtingen werkt en in contact komt met de deelnemers en patiënten,⁴ is in dienst van private werkgevers en niet van de overheid. Ook in deze inrichtingen behoudt de overheid overigens de regie, door middel van contractuele vereisten die private exploitanten verplichten tot rapportage over de geleverde diensten, behaalde kwaliteitsnormen, eventuele incidenten, veiligheidsmaatregelen en andere aspecten (Zorginspectie, 2023). Hoewel het beleid in handen van de overheid blijft, hebben exploitanten enige vrijheid om voorstellen te doen over de inrichting van hun taken, waarbij de uiteindelijke beslissingen bij de overheid liggen; de directies beschikken dus niet over volledige autonomie.

Het is van groot belang om de specifieke bestuurscontext te betrekken in discussies over privatisering. De literatuur besteedt veel aandacht aan Anglo-Amerikaanse privatiseringsvoorbeelden binnen de strafuitvoering, terwijl onderzoek in continentaal Europa zeldzamer is en voornamelijk de ethische, ideologische en politieke uitdagingen van privatisering benadrukt. Dit betekent echter niet dat de bevindingen uit Anglo-Amerikaans onderzoek eenvoudigweg kunnen worden geëxtrapoleerd naar de

continentaal-Europese situatie. Verschillen in bestuurlijke organisatie en beleidsvoering tussen landen onderling dragen bij aan uiteenlopende vormen van samenwerkingsverbanden wanneer overheden met private partners in zee gaan inzake het aanleveren van goederen en diensten in regalische sectoren (zie Henneguelle & Rivet, 2023). Negatieve buitenlandse voorbeelden mogen met andere woorden niet zomaar als vanzelfsprekende redenen dienen om in België af te zien van privaat-publieke samenwerking in de strafuitvoering.

Tegelijkertijd onderstreept deze bijdrage de noodzaak van binnenlands onderzoek naar de privatisering binnen de Belgische strafuitvoering. In dergelijk onderzoek is het essentieel om een grondige analyse uit te voeren van welke private actoren momenteel binnen de strafuitvoering actief zijn, daar onder privatisering ook het betrekken van liefdadigheids-, religieuze en andere non-profit organisaties wordt begrepen (Burke, 2018; Gudders & Daems, 2018; Herzog-Evans, 2018; Krajewski, 2018). Daarenboven moeten betrouwbare en specifieke metingen omtrent de effectiviteit van publiek-private samenwerkingen worden uitgevoerd, aangezien enkel zo een gefundeerd beeld over huidig beleid kan worden ontwikkeld. De resultaten van dergelijk onderzoek kunnen de overheden richting geven bij het besluit om de samenwerking met private actoren in de strafuitvoering uit te breiden, dan wel te behouden of beperken.

---

4 Zowel in het geval van de transitiehuizen, als in het geval van de FPC, wordt niet langer naar de betrokkenen verwezen met terminologie die op de penitentiaire context betrekking heeft. In het geval van de transitiehuizen spreekt men over 'deelnemers', aangezien zij 'deelnemen' aan een project dat ingebed is in de sociale context en een andere finaliteit heeft dan de klassieke gevangenis, namelijk de sterk doorgedreven voorbereiding op de terugkeer naar de maatschappij na de detentie door reeds tijdens het laatste deel van de detentie opnieuw in de samenleving in te stromen. In het geval van de FPC hebben we te maken met een populatie die in de eerste plaats zorg dient te krijgen voor psychiatrische problematieken. Bovendien zijn de FPC geconcipieerd conform het model van en de zorgverlening die aanwezig is binnen "reguliere" psychiatrische ziekenhuizen. Om de gelijkenissen tussen de geestelijke gezondheidszorg en de FPC verder te handhaven, en om stigma te beperken, spreekt men binnen de FPC eveneens over 'patiënten'.

Bibliografie

- Achtergael, E. (2020). *Strafuitvoering in private handen? Een onderzoek naar de perceptie van de private veiligheidssector op recente ontwikkelingen ter zake* [Masterthesis]. Universiteit Gent.
- Albertson, K., Corcoran, M., & Philips, J. (2020a). Introduction: Marketisation and privatisation in criminal justice: An overview. In K. Albertson, M. Corcoran, & J. Philips (Red.), *Marketisation and Privatisation in Criminal Justice* (pp. 1-12). Policy Press.
- Albertson, K., Corcoran, M., & Philips, J. (Red.). (2020b). *Marketisation and Privatisation in Criminal Justice*. Cambridge University Press.
- Alós, R., Esteban, F., Jódar, P., & Miguélez, F. (2015). Effects of prison work programmes on the employability of ex-prisoners. *European Journal of Criminology*, 12(1), 35-50.
- Andrews, J., Baker, M., & Roberts, P. (2016). *Prison Privatisation in Australia: The State of the Nation. Accountability, Costs, Performance and Efficiency*. University of Sydney.
- Aviram, H. (2014). Are Private Prisons to Blame for Mass Incarceration and Its Evils: Prison Conditions, Neoliberalism, and Public Choice. *Fordham Urban Law Journal*, 42(2), 411-451.
- Bardelli, T., Gillespie, Z., & Tu, T. L. (2023). Surviving austerity: Commissary stores, inequality and punishment in the contemporary American prison. *Punishment and Society*, 25(4), 955-976. <https://doi.org/10.1177/14624745221118345>
- Beyens, K. (2022). De gevangenis van Haren: Opportuniteit of gemiste kans? *Panopticon*, 43(6), 548-553.
- Beyens, K., & Snacken, S. (1996). Prison Privatisation: An International Perspective. In R. Matthews & P. Francis (Red.), *Prison 2000: An International Perspective on the Current State and Future of Imprisonment* (pp. 240-265). Palgrave Macmillan.
- Beyens, K., Snacken, S., & Eliaerts, C. (1992). *Privatisering van Gevangenis*. VUB Press.
- Burke, L. (2018). Privatising probation in England and Wales: Manufacturing a crisis to create a market? In T. Daems & T. Vander Beken (Red.), *Privatising Punishment in Europe?* (pp. 84-103). Routledge.
- Cellmade.be. (z.d.). *CELLMADE - Gevangenisarbeid werkt efficiënter dan u denkt*. Cellmade.be. Geraadpleegd 29 maart 2023, van <http://cellmade.be/>
- Claes, L., & Nederlandt, O. (2022). Veroordeeld tot een vrijheidsstraf van drie jaar of minder. Wat zal er met mij gebeuren? *Fatik*, 39(176), 5-10.
- Daems, T., & Vander Beken, T. (2018). Privatising punishment in Europe. An agenda for research and policy. In T. Daems & T. Vander Beken (Red.), *Privatising Punishment in Europe?* (pp. 1-17). Routledge.
- De Croo, H. (2008, mei 2). Privatiser de gevangenis. *De Morgen*. <https://www.demorgen.be/nieuws/privatiseer-de-gevangenis-b3991b5b/>
- De Hantsetters, S. (2009). *Een onderzoek naar de mogelijkheden tot privatisering van het gevangeniswezen* [Masterthesis, Universiteit Gent]. https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/392/114/RUG01-001392114_2010_0001_AC.pdf
- De Vos, H. (2019). Strafuitvoering in commerciële handen is moreel onverantwoord. *KU Leuven Blogt*. <https://kuleuvenblogt.be/2019/04/12/strafuitvoering-in-commerciele-handen-moreel-onverantwoord/>

- Fitzgibbon, W., & Lea, J. (2020). *Privatising Justice: The Security Industry, War and Crime Control*. Pluto Press.
- Gudders, D., & Daems, T. (2018). Privatisation of punishment in Belgium. In T. Daems & T. Vander Beken (Red.), *Privatising Punishment in Europe?* (pp. 65-83). Routledge.
- Harding, R. (2001). Private Prisons. *Crime and Justice*, 28, 265-346. <https://doi.org/10.1086/652212>
- Hemson, D. (1998). Privatisation, Public-Private Partnerships and Outsourcing: The Challenge to Local Governance. *Transformation: Critical Perspectives on Southern Africa*, 37, 1-28.
- Hendriksson, H., & Krech, R. (1999). International Perspectives. In D. van Zyl Smit & F. Dünkel (Red.), *Prison Labour: Salvation or Slavery?* (pp. 297-312). Ashgate.
- Henneguëlle, A., & Rivet, N. (2023). Des prisons privées dans l'Hexagone? La solution intermédiaire de la privatisation française. *Gouvernement et action publique*, 12(2), 115-136. <https://doi.org/10.3917/gap.232.0115>
- Herzog-Evans, M. (2018). French probation and prisoner resettlement. Involuntary 'privatisation' and corporatism. In T. Daems & T. Vander Beken (Red.), *Privatising Punishment in Europe?* (pp. 104-123). Routledge.
- Holzer, H. J., Raphael, S., & Stoll, M. A. (2003). Employment barriers facing ex-offenders. In *Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work* (p. 23). Urban Institute Re-entry Round Table, New York University Law School.
- IB. (2024, januari 30). Nog nooit zoveel gedetineerden in overvolle Belgische gevangnissen: "Ronduit schrijnend". *Het Laatste Nieuws*. <https://www.hln.be/gevangnissen/nog-nooit-zoveel-gedetineerden-in-overvolle-belgische-gevangnissen-ronduit-schrijnend~a1185973/>
- Krajewski, K. (2018). Privatisation of Punishment in Poland. In T. Daems & T. Vander Beken (Red.), *Privatising Punishment in Europe?* (pp. 45-64). Routledge.
- Liebling, A. (2013). Prison privatisation in Europe and Beyond: Changing States and Penal Rationalities. In T. Daems, D. van Zyl Smit, & S. Snacken (Red.), *European Penology?* (pp. 217-246). Hart Publishing.
- Liebling, A., Crewe, B., & Hulley, S. (2011). Values and Practice in Public and Private Sector Prisons: A Summary of Key Findings from an Evaluation. *Prison Service Journal*, 196, 55-58.
- Liga voor Mensenrechten. (2006, augustus 23). Privatisering is kortzichtig en contraproductief. *Liga voor Mensenrechten*.
- Lindsey, A. M., Mears, D. P., & Cochran, J. C. (2016). The Privatization Debate: A Conceptual Framework for Improving (Public and Private) Corrections. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 32(4), 308-327. <https://doi.org/10.1177/1043986216660006>
- Lippke, R. L. (1997). Thinking about private prisons. *Criminal Justice Ethics*, 16(1), 28-36. <https://doi.org/10.1080/0731129X.1997.9992025>
- Maurer, P. (2014, oktober 27). Lack of resources for prisons is having a severe impact on the lives of millions of detainees. *Annual Conference of the International Corrections and Prisons Association (ICPA)*. <https://www.icrc.org/en/document/annual-conference-international-corrections-and-prisons-association-icpa>

- Minten, D. (2006, augustus 24). ANALYSE. Waarom het idee van de privatisering van gevangenen weer opduikt. *De Standaard*. <https://www.standaard.be/cnt/gkf10ku7v>
- Moons, N. (2024, september 16). Nieuwe uitbreiding penitentiair verloop wegens overbevolking. *Orde van Vlaamse Balies*. <https://www.orde-vanvlaamsebalies.be/nl/nieuws-en-events/nieuwe-uitbreiding-penitentiair-verloop-wegens-overbevolking#:~:text=Op%2013%20september%202024%20werd%20een%20nieuwe%20uitbreiding,bedoeld%20als%20tijdelijke%20oplossing%20voor%20de%20huidige%20crisisituatie>.
- Mouhamou, I. (2024, maart 14). Toezichhouders waren in gevangenis op moment van foltering. *VRT NWS*. <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/03/14/foltering-gevangenis-antwerpen/>
- Perrone, D., & Pratt, T. C. (2003). Comparing the Quality of Confinement and Cost-Effectiveness of Public Versus Private Prisons. *The Prison Journal*, 83(3), 301-322.
- Pratt, T. C. (2019). Cost-benefit analysis and privatized corrections. *Criminology & Public Policy*, 18(2), 1-10. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12443>
- Pratt, T. C., & Maahs, J. (1999). Are Private Prisons More Cost-Effective Than Public Prisons? A Meta-Analysis. *Crime & Delinquency*, 45(3), 358-371.
- Regie der Gebouwen. (z.d.). *Projecten*. <https://www.regiedergebouwen.be/nl/projects>
- Rekenhof. (2023). *Nieuwe gevangenen via publiek-private samenwerking. Naar een betere beheersing van de DBFM-contracten*. Rekenhof.
- Rynne, J., & Harding, R. (2016). Private Prisons. In Y. Jewkes & J. Bennett (Red.), *Handbook on Prisons* (2de dr., pp. 149-168). Routledge.
- Smith, E., & Hattery, A. (2012). Private Prisons and the Growth of Prison Populations. In B. E. Price & J. C. Morris (Red.), *Prison Privatization: The Many Facets of a Controversial Industry: Vol. 1: The Environment of Private Prisons* (pp. 241-254). Praeger.
- Snacken, S. (1994). Overbevolkte gevangenen en strafrechtelijk beleid. Wie schrijft, die blijft... Schrijven. *Panopticon*, 14(1), 1-8.
- Snacken, S., & Beyens, K. (1994). Sentencing and Prison Overcrowding. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2(1), 84-99.
- Tanner, W. (2013). *The Case of Private Prisons. Reform Ideas*, 2, 1-27.
- Uggen, C. (2000). Work as a turning point in the life course of criminals. *American Sociological Review*, 65(4), 529-546. <https://doi.org/10.2307/2657381>
- Van de Velde, P., Radio 2, & Belga. (2023, juni 6). Gevangenis Gent nog altijd overbevolkt. *VRT NWS*. <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/06/06/gevangenis-gent-nog-altijd-overbevolkt-maar-niemand-moet-nog-op/>
- Van De Voorde, R. (2015). Publiek-private samenwerking in de context van de penitentiaire strafuitvoering. *Panopticon*, 36(4), 391-398.
- Van Gestel, K., Van Garsse, S., Paquay, E., Gauderis, J., Buyck, J., & Verhoeven, K. (2018). *Handboek DBFM* (2de dr.). Politeia. <https://fin.vlaanderen.be/wp-content/uploads/2021/10/DBFMhandboek2019.pdf>
- Vanhouche, A.-S. (2022). Het bezoek van de Centrale Toezichtsraad aan de transitiehuizen. *Panopticon*, 43(4), 408-416.
- Vanhouche, A.-S., & Nederlandt, O. (2020). De Belgische transitiehuizen: Nood aan een terugkeer naar het originele concept. *Fatik*, 37(167), 6-18.
- Wacquant, L. (1999). *Prisons of Poverty*. University of Minnesota Press.

Wadsworth, T. (2006). The Meaning of Work: Conceptualizing the Deterrent Effect of Employment. *Sociological Perspectives*, 49(3), 343-368. <https://doi.org/10.1525/sop.2006.49.3.343>

Western, B., Kling, J. R., & Weiman, D. F. (2001). The Labor Market Consequences of Incarceration. *Crime & Delinquency*, 47(3), 410-427. <https://doi.org/10.1177/0011128701047003007>

Zorginspectie. (2023). *Inspectieverslag: Forensisch psychiatrische centra* (p. 90). Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin. https://www.fpcnv.be/wp-content/uploads/2023/07/FPCA_FPCG-ZI-2023-00421-versie-voor-openbaarheid.pdf

J-Oplossing: van boeien naar bloeien

Imana Denys¹ & Anabel Geloën²

Het West-Vlaamse project 'J-Oplossing' biedt ondersteuning aan op maat van de gedetineerde persoon op meerdere levensdomeinen, met als hoofddoelstelling het vinden en behouden van een duurzame dagbesteding (Groep INTRO, 19 mei 2022). Deze gerichte ondersteuning wordt gekenmerkt door een aanklappende en *out-reachende* aanpak, waar verdere extramurale opvolging mogelijk is.

J-Oplossing kwam door de jaren heen tot stand binnen Groep INTRO vzw, een organisatie die zich ruim 30 jaar inzet voor het realiseren van een inclusieve maatschappij en dit op meer dan 80 locaties in Vlaanderen en in Brussel.

Met dit artikel wordt het ontstaan, de evolutie en de werking van het project toegelicht. Vervolgens wordt stilgestaan bij onze ervaringen met de doelgroep en nemen we actuele uitdagingen kritisch onder de loep. Tot slot formuleren we, vanuit onze expertiserol, een aanbeveling waarbij we de nood aan een structurele aanpak betreffende de re-integratie van (ex-)gedetineerde personen onder de aandacht brengen.

Het ontstaan van J-Oplossing

Groep INTRO streeft naar de persoonlijke groei van mensen die in een maatschappelijk kwetsbare positie verkeren en dit op zes diverse domeinen: werk, school, maatwerk, vrije tijd, justitie en buurt. Binnen het domein werk – als

partner van VDAB – bewerkstelligen we dit aan de hand van vorming, coaching en advies (VCA) voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit betreffen (langdurig) werkzoekenden zoals mensen met een fysieke of psychische kwetsbaarheid, jongeren, nieuwkomers, personen die in contact zijn gekomen met justitie, etc.

Met betrekking tot deze laatste doelgroep merkte Groep INTRO arbeidsmarktgerelateerde, financiële en persoonlijke drempels op. Deze drempels en het stigma dat rond (ex-)gedetineerde personen heerst kunnen hun participatie aan de samenleving belemmeren. Door deze veelzijdigheid aan uitdagingen voelden we de nood om een meer flexibele, *out-reachende*, laagdrempelige en aanklappende begeleiding op maat van deze doelgroep te voorzien.

In 2019 lanceerde de afdeling 'Europese Programma's' (Europa WSE) van het Departement Werk en Sociale Economie de oproep 457 '*out-reach* en activering' met als inzet "*out-reachende* en geïntegreerde acties op te zetten voor inactieve arbeidsreserves die mits bijkomende ondersteuning potentieel inzetbaar zouden kunnen gemaakt worden op de arbeidsmarkt" (Europa Werk en Sociale Economie, z.d.).³

Vanuit onze ervaringen met de doelgroep van justitiabele personen, het belang van een effectieve arbeidsactivering om drempels op de arbeidsmarkt voor deze doelgroep mee weg te werken (Vandenbogaerde, 2008; Weijters et al., 2018) en de uitwisselingen met directieleden van de

1 Coach, vormingswerker en vrijwilligerscoördinator J-Oplossing, joplossing@groepintro.be

2 Coach, vormingswerker en vrijwilligerscoördinator J-Oplossing, joplossing@groepintro.be

3 Europa WSE zet zich in om een brug te maken tussen de Europese Commissie en de Vlaamse Regering. Het doel is om Europese programma's binnen het beleidsdomein werk en sociale economie te beheren en uit te voeren. Europa WSE verdeelt daarenboven de programmamiddelen en zorgt voor de toekenning aan organisaties die bijdragen tot de prioriteiten van het programma. Ze doen dit door middel van het lanceren van een oproep of een overheidsopdracht. Vervolgens kunnen organisaties een projectaanvraag indienen bij Europa WSE (Europa Werk en Sociale Economie, z.d.).

West-Vlaamse gevangenen en justitiehuisen diende Groep INTRO een projectaanvraag in. Zo werd in 2019 het pilootproject 'J-Oplossing' in het leven geroepen. J-Oplossing biedt – complementair aan het bestaande aanbod – een meer *outreachinge*, generalistische, laagdrempelige en aanklappende ondersteuning op maat van de justitiabele deelnemer in de zoektocht naar een duurzame dagbesteding. Het project is gebaseerd op de principes van Krachtgericht werken en de Herstelpiramide (*zie infra*).

J-Oplossing: evolutie door de jaren heen

J-Oplossing is actief sedert 2019. Het project heeft echter door de jaren heen enkele evoluties en veranderingen gekend. In dit deel worden deze ontwikkelingen kort weergegeven aan de hand van twee oproepen.

J-Oplossing in de kinderschoenen: oproep 457

Het prille begin van het project kenmerkt zich voornamelijk als een zoektocht. Zoals eerder vermeld, kreeg Groep INTRO de kans van Europa WSE, onder de vorm van oproep 457, om zich als partner te situeren binnen het West-Vlaamse hulp- en dienstverleningsaanbod aan (ex-)gedetineerde personen.

De kerntaak van de coaches tijdens deze projectperiode was voornamelijk het creëren van naamsbekendheid, het uitbouwen van een netwerk en het versterken van deze contacten en het multidisciplinair benaderen van trajecten. Zo gingen de coaches van start met het betrekken van alle actoren rondom de deelnemers met het oog op integrale samenwerkingsmogelijkheden. Na een inwerkingsperiode begonnen de vruchten zich af te werpen: partners en (ex-) gedetineerde personen vonden hun weg naar ons aanbod, samenwerkingen kwamen tot stand en daarbovenop werd het project in 2022 positief geëvalueerd. Hierdoor kregen we bijkomende financiële middelen en konden we ons aanbod

verder uitbreiden en verlengen tot december 2023. Zo deden we na het doorlopen van het pilootproject een verzoek aan Europa WSE tot enkele aanvullingen op tekortkomingen die we zagen binnen ons eigen aanbod. We trachtten hierbij telkens in te spelen op de actuele noden en bijkomende uitdagingen die we ervaarden tijdens de trajecten. De aanvullingen die we met succes aan het project toevoegden zijn de volgende: een groepsaanbod, een vrijwilligersnetwerk en een jobhunter. Deze worden verder uitgebreid toegelicht.

J-Oplossing 2.0: oproep 58

In 2024 startte bij Europa WSE een nieuwe beleidsperiode met een nieuwe oproep 58. Deze oproep legt de focus op een intramurale werkwijze om gedetineerde personen voor te bereiden op hun terugkeer in de samenleving en integratie op de arbeidsmarkt, alsook de reeds aanwezige expertise binnen detentie verder te ondersteunen (Europa Werk & Sociale Economie, z.d.).

Het was vanzelfsprekend dat Groep INTRO met de reeds opgestoken kennis en expertise intekende op oproep 58. J-Oplossing werd op die manier nieuw leven ingeblazen; we gingen terug van start op 1 januari 2024.

Het huidige project loopt nog tot juni 2025. Waar in de eerste projectperiode justitiabele personen intra- en extra muros konden instappen, is dit in de huidige projectperiode niet meer mogelijk. Enkel personen die bij opstart van hun traject in detentie verblijven, kunnen deelnemen aan het project. De overige instapvoorwaarden zijn grotendeels behouden. Extra muros justitiabele personen moeten terechtkunnen in de lokale partnerschappen die sinds 2024 van start gingen binnen oproep 64. Deze lokale partnerschappen zijn samenwerkingsakkoorden tussen verschillende lokale besturen, VDAB en andere relevante dienstverleners, gericht op een duurzame arbeidsmarktdeelname van mensen met

complexe problemen (Europa Werk & Sociale Economie, z.d.) .

Het huidige J-Oplossing: wat doen we?

Momenteel is het West-Vlaamse project J-Oplossing actief binnen de gevangenis van Brugge, Ruiselede, Ieper en het detentiehuis van Kortrijk. Het is een voorwaarde dat de deelnemer zal reclasseren in West-Vlaanderen en zich circa zes maanden voor tijdsvoorwaarden bevindt (zicht op beperkte detentie, elektronisch toezicht, voorlopige of voorwaardelijke invrijheidsstelling, einde straf, etc.). Bovendien dienen er meerdere randvoorwaarden aanwezig te zijn bij de persoon. De beoogde einddoelstelling is het vinden en/of behouden van een duurzame dagbesteding, opleiding of tewerkstelling. De coaches Amke Kimpe⁴, Anabel Geloën, Gwenny Jodts⁵, Imana Denys⁶ en Veerle Zwaenepoel⁶ ontfermen zich over deze doelstelling. VDAB maakt de uiteindelijke inschatting of de kandidaat-deelnemer in aanmerking komt voor ons traject.

Elk traject wordt benaderd vanuit een krachtgericht en herstelgerichte visie (Deklerck, 2005; Wolf et al., 2018). We vertrekken hierbij telkens vanuit de sterktes, interesses en mogelijkheden van de deelnemer (Wolf et al., 2018). De focus ligt bovendien op herstel en niet op de aanwezige problematieken. Daarom zetten we in op hulpvragen met betrekking tot alle levensdomeinen opdat een integraal herstel mogelijk zou kunnen zijn (Deklerck, 2005; Kuppens & Ferwerda, 2008). We merken ook dat om tot een duurzame dagbesteding te komen, het noodzakelijk is om te werken binnen diverse levensdomeinen, zoals: persoonlijkheid, relaties met anderen, gebrek aan huisvesting, sociaal isolement, financiële zaken, middelengebruik of een gebrek aan kennis van de sociale kaart, sociale administratie en de arbeidsmarkt. Echter waar wij onvoldoende expertise hebben of het mandaat niet voor

hebben, verwijzen wij door naar een gespecialiseerde hulp- of dienstverlener en gaan we, indien gewenst, mee op intake bij de desbetreffende dienst om drempels te verlagen.

Daarnaast kan een traject omschreven worden als een schouder aan schouder begeleiding. Zo bewandelen we samen met de deelnemers hun parcours en is het uitermate belangrijk voor ons dat de deelnemer zelf het mandaat blijft behouden over zijn traject en het eindwoord heeft met betrekking tot beslissingen en acties die worden genomen. Het feit dat de deelnemer zelf de regie behoudt bij het uitwerken van hun plan draagt bij tot hun *empowerment* (Wolf et al., 2018). In die zin omschrijven we onszelf ook als een *compagnon de route*.

Bijkomstig zijn gelijkwaardigheid, onvoorwaardelijkheid, optimisme en vertrouwen waarden die hoog in het vaandel gedragen worden gedurende de begeleidingen (Wolf et al., 2018).

Zoals eerder vermeld vinden we het ook noodzakelijk om bij de aanvang van ieder traject het netwerk rondom de deelnemer te betrekken. Door in te zetten op verkenning en het samenbrengen van het formeel en (indien gewenst) informeel netwerk, wordt de zelfredzaamheid en autonomie van de persoon verhoogd (Wolf et al., 2018) en kunnen we als coach tevens fungeren als aanspreekpunt en bemiddelaar. We merken dat dit de communicatie tussen de gedetineerde persoon en het netwerk bevordert.

Typerend aan het project is overigens dat we de brug van binnen naar buiten maken om continuïteit te garanderen. Naast continuïteit, is flexibiliteit in aanpak ook een kenmerk van onze trajecten. Dit wil zeggen dat we ons mee bewegen in de leefwereld van de deelnemers en onze coaching stijl aanpassen aan de persoon zijn noden en capaciteiten. Zodoende gaan we

---

4 Coach en vormingswerker J-Oplossing en coach activering, joplossing@groepintro.be

5 Coach J-Oplossing en WestUp en vormingswerker, joplossing@groepintro.be

6 Coach J-Oplossing en vormingswerker, joplossing@groepintro.be

op huisbezoek, gaan we langs op cel, wandelen we in de natuur, gaan we koffie drinken, doen we telefonische opvolging, maken we ruimte bij crisismomenten, doorlopen we de route naar het werk voor de eerste keer met de bus, helpen we verhuizen, etc. Kortom, door onze veelzijdige aanpak op maat van de persoon proberen we drempels te verlagen opdat een vlottere re-integratie mogelijk zou kunnen zijn. We zetten sterk in op de belangrijke nazorgfase (Vandenbogaerde, 2008) waarbij ons motto luidt: “zo kort mogelijk en zo lang als nodig”. Zo hebben we trajecten van slechts drie maand, maar evenzeer trajecten van drie jaar.

Verder wordt er in het traject met de deelnemer ook stilgestaan bij het proces van het solliciteren: competenties in kaart brengen, een CV opmaken, motivatiebrief, zoektocht naar werk, sollicitatiegesprek, maatwerkprocedure, opleiding of stages, etc. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat het hebben van een job vaak een justitiële voorwaarde is binnen het reclasseringstraject, ook al is de justitiabele persoon daar soms nog niet klaar voor. In dit geval proberen we in te zetten op het zoeken van een zo passend mogelijke vorm van tewerkstelling of dagbesteding met het oog op duurzaamheid.

J-Oplossing: een overstijgend aanbod

Zoals eerder benoemd, kon J-Oplossing zich verder ontwikkelen en uitbreiden met een groepsaanbod, een vrijwilligersnetwerk en een jobhunter. Op heden zijn deze een inherent onderdeel van J-Oplossing.

Groepsaanbod

Ten eerste zagen we de nood aan een voortraject binnen detentie waarbij competenties al versterkt kunnen worden. Zodoende gingen we aan de slag met een groepsaanbod binnen de West-Vlaamse gevangenissen en het detentiehuis van Kortrijk. Inhoudelijk hebben de vormingen grotendeels betrekking op sociale vaardigheden en weerbaarheid: grenzen aangeven, communicatieve

vaardigheden, assertiviteit, eerste indrukken, feedback geven en krijgen, kwaliteiten en valkuilen, zelfbeeld, stress en andere onzekerheden, etc. Deze inhoud kan variëren van groep tot groep aangezien we inspelen op de prominente noden van deelnemers. Aldus bevragen we bij elke sessie of er specifieke verwachtingen of noden zijn en stemmen we de vormingen inhoudelijk hierop af. Samenvattend geven we sessies op maat van de groep waar er tevens ruimte is voor interactie, discussie en evolutie over de bovengenoemde thema's.

Vrijwilligersnetwerk

Hoewel we ons als coach uiterst flexibel opstellen en *outrereachend* te werk gaan, merkten we dat er nood was aan extra ondersteuning die ons aanbod overstijgt. In dit opzicht breidde J-Oplossing zich uit met vrijwilligers. Deze uitbreiding brengt een aanzienlijke meerwaarde met zich mee, namelijk het belangeloos karakter waarmee vrijwilligers ondersteuning bieden voor zaken waar coaches minder ruimte voor hebben.

De *onboarding*, aanwerving en *matching*, van onze vrijwilligers gebeurt nauwkeurig met aandacht voor de wensen en noden van zowel de vrijwilligers als van de gedetineerde personen. Coaches voorzien voldoende ruimte om de vrijwilligers te rekruteren, op te leiden en te ondersteunen. Om dit proces in zijn totaliteit zo kwalitatief mogelijk uit te bouwen, bezochten we in Nederland enkele organisaties die al geruime tijd beroep doen op vrijwilligers, zoals Stichting Exodus, Gevangenzorg Nederland en Humanitas.

De vrijwilligers situeren zich binnen het project als een waardevolle aanvulling op de coaches. Het takenpakket van de vrijwilligers is zeer uiteenlopend: ondersteunen bij de zoektocht naar woonst, bij het behalen van een rijbewijs, bij het zinnig invullen van vrije tijd en bij de zoektocht naar gepaste hulpverlening voor naasten rondom de deelnemer. Met deze versterkte aanpak zetten we krachtige stappen om onze trajecten nog effectiever en inclusiever te maken, waarbij

iedere betrokkene de best mogelijke ondersteuning krijgt.

Jobhunter

Een laatste uitdaging waar we vaak tegen aanliepen in onze begeleidingen was het vinden van jobopportunities voor onze doelgroep en het sensibiliseren van werkgevers over het in dienst nemen van mensen met een detentieachtergrond. Door proactief op zoek te gaan naar passende tewerkstellingsmogelijkheden, zorgen we ervoor dat onze deelnemers sneller aansluiting vinden op de arbeidsmarkt.

De jobhunter speelt hierin een cruciale rol door actief de arbeidsmarkt te verkennen en potentiële werkgevers te benaderen. De jobhunter informeert werkgevers over tewerkstellingsmaatregelen en helpt hen drempels te overwinnen die onze deelnemers kunnen ervaren. Dit proactieve contact biedt onze doelgroep meer kansen en zorgt voor een betere match tussen werkgevers en werknemers. Omgekeerd, kunnen de coaches hulp inschakelen van de jobhunter bij een traject wanneer het moeizaam verloopt. Door deze strategische samenwerking waarbij we de informatiedeling van en naar de arbeidsmarkt vergemakkelijken en versnellen, vergroten we de kans op succesvolle en duurzame relaties met werkgevers. Dit resulteert op zijn beurt in een sterkere arbeidsmarktpositie voor onze deelnemers.

De toevoeging van een jobhunter versterkt onze trajecten aanzienlijk doordat deelnemers vaker kunnen solliciteren ten gevolge van deze vlotte informatiedeling en sensibilisatie. Dit opent nieuwe deuren voor de doelgroep, waardoor we de impact van ons werk verder vergroten.

Het hobbelige parcours van subsidiëringen

We ervaren de afhankelijkheid van subsidies als zeer impactvol. Nieuwe subsidies brengen andere voorwaarden met zich mee en soms minder middelen, wat vaak in het nadeel van de

doelgroep speelt. Vanuit onze eigen werking is dit reeds sterk voelbaar. Zo hadden we na de eerste projectperiode tot eind 2023 de wijziging dat deelnemers enkel intramuraal kunnen opstarten, terwijl 55% van de aanmeldingen vanuit extramurale diensten kwamen.

Op heden weten we ook al dat J-Oplossing in juni 2025 afloopt. Hoe het vervolg zal zijn, is nog onduidelijk. Deze onduidelijkheid zorgt mogelijks voor een onderbreking of stopzetting van de begeleidingen, wat de doelgroep opnieuw niet ten goede komt.

Cijfergegevens

We lichten graag enkele cijfergegevens toe.

In de eerste projectperiode (2020-2023) werden er maar liefst 283 aanmeldingen gedaan over een tijdsspanne van drie jaar. Er werd een traject opgestart met 245 deelnemers. 8.2% van de deelnemers waren vrouwen, wat logisch is daar de vrouwelijke populatie van de gedetineerde populatie in België slechts 4.5% bedraagt (World Prison Brief Data, z.d.). De leeftijd van de deelnemers varieerde tussen 18 en 60 jaar. In deze eerste looptijd van J-Oplossing was er een door Europa WSE gevalideerd uitstroomcijfer van 55.5%. Dit vertaalt zich in werk, een opleiding, enige vorm van dagbesteding, een langdurige opname, doorverwijzing naar een ander hulpverleningsinitiatief, etc. Bij het overige deel van de deelnemers spreken we van negatieve uitstroom wegens een nieuwe langdurige detentieperiode, on gepaste attitude, deelnemer voldoet niet meer aan onze voorwaarden, geen hulpvraag of motivatie meer en overlijden van de deelnemer. Dezelfde redenen zien we vaak terugkeren bij het niet opstarten van trajecten. Daarbij aanvullend worden sommige trajecten niet opgestart wanneer J-Oplossing toch geen meerwaarde blijkt te zijn of wanneer iemand onbereikbaar blijft.

De grootste aanmelders waren met 55% de extra-murale diensten. Hieronder behoren de justitiehuisen, VDAB extra-muros, aanmeldingen

van collega's binnen Groep INTRO en andere extra-murale organisaties. Intra-murale diensten meldden aan in 45% van de gevallen: psychosociale diensten, JWW en VDAB-bemiddelaars van de gevangenen. Goed voor 11% van het totaal zijn de aanmeldingen vanuit de doelgroep zelf. Zij kwamen meestal via ervaringen van andere deelnemers bij ons terecht.

Voor onze huidige projectperiode (januari 2024 – juni 2025) worden 75 deelnemers verwacht vanuit Europa WSE. Dit aantal werd bepaald volgens de gemiddelde caseload van 15 trajecten per full-time coach over een periode van anderhalf jaar, rekening houdende met de gemiddelde tijdsduur, complexiteit en intensiteit van de trajecten uit het pilootproject. In de eerste 10 maanden werden reeds 85 gedetineerde personen aangemeld, wat de uiterst hoge nood kan signaleren aan een aanklappende ondersteuning bij personen in detentie die binnenkort de brug naar buiten maken.

Onze ervaringen

Na diverse bevragingen bij zowel de deelnemers als bij de betrokken partners werd de meerwaarde van het project duidelijk. Bij onze deelnemers gebeurde deze bevraging opnieuw op maat van de persoon. Dit resulteert in een veelzijdigheid aan bevragingen: aan de hand van berichten, vragenlijsten, tijdens gesprekken en twee interviews. Bij partners gebeurde de bevraging tijdens netwerkevents en via *mailings*.

Als eerste zullen de sterktes van het project hieronder uitgelicht worden. Hierbij werd bevraged wat de meerwaarde van het project is voor de deelnemer of partner. Echter wordt er vanuit J-Oplossing opgemerkt dat er nog steeds heel wat drempels aanwezig zijn die de doelgroep hinderen om tot een optimale re-integratie te komen. We splitsen deze drempels op in volgende categorieën: cliëntgerelateerd, hulpverleningsgerelateerd, arbeidsmarktgerelateerd en justitiegerelateerd. Deze drempels worden

hieronder uitgebreid uiteengezet alsook hoe de coaches hier trachten op in te spelen.

Troevenmuseum

Voor ons zijn succesverhalen meer dan uitsluitend tewerkstelling, opleiding, opname of dagbesteding. Aangezien we met de meest kwetsbare mensen binnen detentie aan de slag gaan, die vaak te kampen hebben met een multiproblematiek, zijn dergelijke doelstellingen niet steeds realistisch. Daarom is het voor ons tevens een succesverhaal wanneer de persoon opnieuw vertrouwen krijgt in de actoren van de hulpverlening, de stap zet naar gespecialiseerde hulpverlening, aanwezig is op afspraken, ons opbelt als het eens minder gaat of het bijvoorbeeld toelaat eens samen te gaan wandelen en zijn hart te luchten.

We bevroegen over de jaren heen (ex-)deelnemers en partners. Partners vanuit de psychosociale diensten van de West-Vlaamse gevangenen en justitieassistenten van de West-Vlaamse justitiehuisen haalden aan dat er telkens nauw contact was tussen deelnemer en coach, maar ook tussen coach en de betrokken partner. Bijgevolg was er meer ruimte om (moeilijke) zaken bespreekbaar te stellen. Bovendien was er een duidelijke informatie-uitwisseling met partners, dit telkens met respect voor de vertrouwensband. Daarnaast verloopt het contact tussen de eerdergenoemde partners en de justitiabele persoon soms moeizaam. Hierbij aansluitend, treden we vaak op als bemiddelaar, wat door deelnemer en partner geapprecieerd wordt. In de praktijk doen we dit door het bevorderen van de communicatie: aanmoedigen van multidisciplinaire overleggen, aanhoudende terugkoppeling in functie van het traject met goedkeuring van de deelnemer, motiveren van open, eerlijke en verbindende communicatie bij de deelnemer. We illustreren deze sterktes graag aan de hand van een getuigenis:

“Wanneer de begeleiding met een cliënt en onze dienst zeer moeizaam verliep, waarbij er sprake

was van zeer veel weerstand nam J-Oplossing een bemiddelende rol en konden we aan de hand van een driegesprek [multidisciplinair overleg met deelnemer, coach en partner] toch verder in het dossier. Mijn ervaring leert dat J-Oplossing vaak een brug vormde tussen onze dienst, de cliënt en andere begeleidingsdiensten of tewerkstellingen.” (Partner)

Bovendien haalde een justitieassistent aan dat ze vaak bij J-Oplossing terechtkonden voor moeilijke dossiers waarbij extra ondersteuning aangewezen was. De aanklappende begeleiding beoordeelden meerdere partners als uitermate positief. Meer specifiek worden de huisbezoeken, het betrekken van het netwerk, meermaals bellen, tijd en kansen geven aangehaald. Ook het laagdrempelig karakter van ons project kwam naar voren en de brug binnen-buiten die we maken. (Ex-)deelnemers bevestigden het nauwe en laagdrempelige contact met de coach en haalden aan dat ze steeds terecht konden bij hun coach voor allerlei zaken. Voorbeelden die vaak aangehaald werden zijn: het krijgen van steun, geloofd worden, niet aan het lot overgelaten worden en het niet oordelen (over bijvoorbeeld de feiten en middelengebruik).

Tenslotte werd meermaals benadrukt dat het werken op diverse levensdomeinen een grote meerwaarde was. Het is uitermate belangrijk de andere levensdomeinen ook in rekening te brengen, deelnemers tijd te geven om hierover te praten en alles samen te bekijken. De vorige projectperiode bewijst dat er bij 44% van de begeleidingen gewerkt werd op meer dan één levensdomein. Dit werd beaamd door een deelnemer:

“Ze heeft me in alles begeleid. Van ziekenkas, woonst, werk ... alles.” (Ex-deelnemer)

Niet alle brokken kunnen gelijmd worden: een kritische blik op de actuele uitdagingen

Gedurende onze trajecten stelden we vast dat er een aantal drempels zijn die de kans op een optimale re-integratie in de

maatschappij sterk kunnen belemmeren. Om de verschillende drempels beter in kaart te brengen, werden ze opgedeeld in een aantal categorieën die achtereenvolgend besproken zullen worden. Bovendien staan we stil hoe we met deze uitdagingen trachten om te gaan.

Cliëntgerelateerd

Eerst en vooral zijn er enkele persoonsgebonden kenmerken die vaak voorkomen bij gedetineerde personen. Zo kan het zijn dat er een gebrek aan zelfinzicht of zelfvertrouwen is, waarbij de persoon zijn eigen kunnen moeilijker kan inschatten. De coaches empoweren de deelnemers door samen hun kwaliteiten op te speuren, te bespreken en eigen te maken, wat op zijn beurt een positieve impact heeft op hun zelfvertrouwen. De praktijk leert ons dat deze vorm van *empowerment* grote voordelen met zich meedraagt. Zo zien we positieve evoluties tijdens bijvoorbeeld sollicitatiegesprekken, gesprekken met justitiële actoren en allerlei hulpen dienstverleningen.

Overigens zien wij dikwijls een gebrek aan een ondersteunend netwerk. Isolement en instabiele (criminele) relaties staan duurzaamheid in de weg. Indien er een netwerk aanwezig is, trachten we deze context zoveel als mogelijk te betrekken en versterken opdat er een hogere slaagkans is. Vele deelnemers hebben te kampen met middelengebruik en psychische en fysieke schade. Hierbij is herval helaas een reële uitkomst bij stressperiodes. We bieden onvoorwaardelijke steun en maken middelengebruik bespreekbaar om stappen vooruit te kunnen zetten.

Eveneens kan de aanwezigheid van trauma's een hinderpaal zijn. Vele gedetineerde personen kampen met trauma's en zien zelf niet de impact hiervan op hun leven. We passen diverse methodieken toe om inzicht te creëren en proberen hen te motiveren om hulp te zoeken. Zo visualiseren we bijvoorbeeld het traject waardoor pijnpunten zichtbaar worden en het ons in de mogelijkheid stelt om er verder mee aan de slag te gaan.

Ook veelvoorkomend is een gebrek aan vaardigheden. Er ontbreken frequent sociale, digitale en sollicitatievaardigheden. We bieden training en ondersteuning om deze vaardigheden te ontwikkelen en te verbeteren. Zo bereiden we (online) sollicitatieprocedures en -gesprekken voor en staan we stil bij assertieve communicatie.

Hulpverleningsgerelateerd

Een tweede groep drempels omschrijven we als hulpverleningsgerelateerd. Hier maken we een onderscheid tussen hulpverlening binnen en buiten de muren.

Intramurale diensten hebben kennis van de doelgroep en het reilen en zeilen in gevangeniscontext. Echter zijn er vaak wachtlijsten en kan er geen continuïteit geboden worden. Vanuit J-Oplossing overbruggen we deze kloof door vanaf de detentieperiode en ook na vrijlating ondersteuning te bieden.

Buiten de muren botsen we dikwijls op de verplichte deelname aan hulpverlening vanuit justitie. Begeleidingen dienen gecombineerd te worden met een tewerkstelling en eventueel een gezinslast. Als coach helpen we bij het praktisch plannen en organiseren van afspraken om stress te reduceren. Verder worden onze deelnemers vaak van het kastje naar de muur gestuurd door geldende exclusiecriteria. De praktijk leert ons dat mensen onder elektronisch toezicht, die seksuele feiten pleegden, die een bestaande drug- of agressieproblematiek hebben of vanuit een verplicht kader dienen deel te nemen, vaak geweigerd worden voor behandeling. We bereiden intakegesprekken voor en bij een negatieve beslissing kijken we samen naar andere mogelijkheden.

Tot slot werken bovenstaande beperkingen wantrouwen jegens hulpverlening in de hand, wat een duurzame begeleiding bemoeilijkt. Als coach hechten we daarom veel belang aan het opbouwen van een vertrouwensband met een laagdrempelig en onvoorwaardelijk karakter. We merken dat onze deelnemers door onze

aanwezigheid en het 'samen uitzoeken' de moed minder snel verliezen.

Arbeidsmarktgerelateerd

De derde groep van drempels zijn arbeidsmarktgerelateerd. Op dit gebied zijn we gedurende onze begeleidingen zeer actief. Helaas verloopt deze zoektocht niet zonder slag of stoot.

We merken dat er tijdens dit proces heel wat vooroordelen en percepties heersen bij werkgevers ten gevolge van de detentieperiode, het strafregister en periodes van inactiviteit op het CV. Dit leidt tot angst en onzekerheid bij werkgevers, waardoor ze minder snel geneigd zijn om de kandidaat aan te werven. Zo heerst er vaak de foutieve veronderstelling dat een lange detentieperiode impliceert dat het om een ernstig delict gaat, terwijl dit meestal over een opeenstapeling van meerdere kleinschalige feiten gaat. Bovendien merken we dat iemand die bijvoorbeeld een passionele moord pleegde als gevaarlijker wordt beschouwd dan iemand die middelen gebruikt en verkoopt. In de praktijk zien wij echter dat mensen met een middenproblematiek meer moeite hebben om een tewerkstelling te behouden. Doch nemen we vaak waar dat deze laatste groep meer kansen krijgt op de arbeidsmarkt ten opzichte van iemand die een levensdelict pleegde. Onze jobhunter en de coaches trachten deze vooroordelen weg te werken door sterk in te zetten op het sensibiliseren van werkgevers. In onze trajecten creëert dit echt kansen voor onze deelnemers en hebben we zo al dikwijls een positieve, duurzame match tussen deelnemer en werkgever kunnen realiseren.

Naast deze vooroordelen over gedetineerde personen, stoten we ook op het sollicitatieproces an sich. De reden van detentie wordt bijna altijd gevraagd, dit terwijl het meestal niet noodzakelijk is voor de functie en het bovendien vanuit de GDPR wetgeving niet mag bevroegd worden. Helaas overschaduwde het antwoord op deze vraag dikwijls de vaardigheden en kwaliteiten van onze deelnemers. Niet elke deelnemer kan

een “goed” antwoord op deze vraag formuleren. Ze hebben te veel of net te weinig informatie gedeeld met betrekking tot hun feiten. Ze waren eerlijk over hun middelengebruik of zeiden hier net niks over. Ze gaven contextinformatie over het seksuele feit dat heeft plaatsgevonden of lieten het bij de woorden op hun strafregister: ‘verkrachting op een meerderjarige of minderjarige’. Wat is het gepaste antwoord voor een werkgever? Het blijft voor de deelnemer balanceren tussen eerlijkheid en het beknopt houden, verzwijgen of liegen. Coaches bereiden hen voor op dergelijke sollicitatievragen en sluiten, indien gewenst, aan op het gesprek. Deelnemers geven te kennen dat dit stress-reducerend werkt. Daarnaast voelen sommige deelnemers aan dat werkgevers meer vertrouwen hebben in hen als potentiële werkkraft en bijgevolg meer kansen geven wanneer een coach deelneemt aan de sollicitatie.

Tot slot hebben gedetineerde personen soms wat meer opvolging nodig gedurende de tewerkstelling. Doordat we inzetten op open communicatie tussen werkgever en werknemer, ontstaat er minder frustratie en loopt de samenwerking vlotter. We voorzien nabije opvolging, creëren ruimte voor feedback en/of opleiding, organiseren evaluatiemomenten, werkvloerbezoeken en houden geregeld contact met beide partijen om kort op de bal te spelen.

Justitiegerelateerd

De voorlaatste groep betreft justitiegerelateerde uitdagingen. Hoewel er reeds wordt ingezet op het bevorderen van intramurale communicatiemiddelen tussen gedetineerde personen en intramurale diensten, bijvoorbeeld de digitalisering van de papieren rapportbriefjes, verloopt dit nog niet optimaal. Het verder innoveren van deze communicatiesystemen zou verloren communicatie en wachttijden kunnen verbeteren. Deze vlottere toegang tot hulpverlening en informatie zou op zijn beurt een positieve impact hebben op hun reclassering.

Gedetineerde personen zijn afhankelijk van justitiële diensten voor elk aspect van hun dagdagelijkse leven. Zo bepalen deze diensten wanneer gedetineerde personen hun cel mogen verlaten, wanneer zij mogen starten aan hun reclassering en onder welke voorwaarden (aantal begeleidingen, vorm van tewerkstelling, duur en functie van uitgaansvergunningen, etc.). Ook de vertraging in onderzoeken brengt op zijn beurt heel wat onzekerheden en stress met zich mee. Wij trachten vanuit onze ondersteunende rol als bruggenbouwers onze deelnemers te versterken. We zetten hierbij sterk in op multidisciplinaire casusregie, waarbij samenwerking, betrokkenheid en afstemming onze troeven zijn.

Naast deze afhankelijkheid van juridische procedures, neemt het intramurale kader ook veel autonomie weg. Zo is het niet mogelijk om een gsm of e-mail te hebben, wat impliceert dat ze voor de communicatie met een werkgever of andere instanties tevens afhankelijk zijn van de intramurale diensten. Hoewel de autonomie van gedetineerde personen in een intramurale context nihil is en dit de re-integratie uitermate bemoeilijkt, stelt onze *outrachende* houding ons in staat om proactief en creatief in te spelen op de noden van onze deelnemers, opdat zij hun reclasseringstraject met meer vertrouwen en ondersteuning kunnen doorlopen. Zo haalde een coach een fiets op aan het fietspunt van Groep INTRO en plaatste deze aan de gevangenis voor iemand die de volgende dag aan de slag kon gaan, hielpen we meubels en visgerief verhuizen wegens beperkte middelen en netwerk van de deelnemer, haalden we zaken bij de rechtbank op omdat deze anders nietig verklaard zouden worden, etc.

Aanbeveling

Er zijn op heden nog talloze drempels, uitdagingen en gebreken aanwezig waar gedetineerde personen mee kampen. Hoewel er reeds meer ophef is omtrent de re-integratie van mensen in detentie, blijven we in de praktijk grotendeels voor dezelfde uitdagingen staan. Zo doen we

graag vanuit onze expertise een aanbeveling om de re-integratie van gedetineerde personen vlotter te laten verlopen.

Er heerst een dringende noodzaak voor een meer structurele verankering van een aanbod zoals J-Oplossing. Een traject op maat dat inspeelt op de persoonlijke noden van justitiabele personen in het huidige gevangensklimaat. Wegens de complexe multiproblematiek – delicten, middelengebruik, schulden, psychische problematieken, beperkt netwerk, recidive, taalbarrières – en de specifieke justitiële context vereist deze doelgroep een eigen aanpak. Uit onze ervaringen blijkt dat er nood is aan *compagnons de route* die de brug binnen-buiten maken opdat continue, laagdrempelige en aanklampende ondersteuning op maat van de gedetineerde persoon gegarandeerd kan worden. Daarbovenop is er een confrontatie met een strikt justitieel kader, vaak te weinig gekend binnen het reguliere aanbod. Op heden kunnen extra muros justitiabele personen toevlucht zoeken tot het reguliere aanbod en de lokale partnerschappen. Doch vereist hulp- en dienstverlening specifieke knowhow en expertise omtrent het justitieel kader om een integrale aanpak mogelijk te maken. De doelgroep heeft nood aan een aanbod, zoals J-Oplossing, dat de brug binnen-buiten kan maken en tevens kennis heeft over het reilen en zeilen binnen de muren. Dit met het oog op kwalitatieve ondersteuning en continuïteit, maar vooral omdat het huidige justitiële kader dit vereist. In een ideale wereld kan dergelijk aanbod genieten van een meer structurele subsidiëring. Dit opdat de doelstelling van een aanbod zoals J-Oplossing zich verder kan ontwikkelen met betrekking tot duurzame expertise, continuïteit, duidelijkheid en hierbij samenhangend toegankelijkheid. In de huidige context van onze tijdelijke projectsubsidies dreigen deze doelstellingen telkens in het gedrang te komen.

Onze jarenlange ervaring en verworven expertise toont aan dat dergelijke integrale begeleiding zijn vruchten afwerpt (zie cijfergegevens en troevenmuseum). De troeven van dergelijke projecten creëren duurzamere kansen voor de doelgroep.

Dit kan op zijn beurt voor een beperking van recidive zorgen. Als dit op grote schaal verankerd wordt, zou dit zowel de doelgroep als de maatschappij ten goede komen.

Hoewel J-Oplossing een beperkt en kleinschalig project is binnen het versnipperde, West-Vlaamse justitiële hulpverleningsaanbod hopen we toch de belangrijke signaalfunctie op te kunnen nemen met als doelstelling een structurele verandering teweeg te brengen. Dit opdat de kwalitatieve dienstverlening aan deze specifieke doelgroep van justitiabele personen gegarandeerd kan blijven. Vanuit onze ervaringen en expertise weten we dat dit deuren opent tot een optimale re-integratie.

Bibliografie

Deklerck, J. (2005). *Werken aan herstel met de herstelpiramide*. www.johandeklerck.be

Europa Werk & Sociale Economie. (z.d.). *Dienstverlening Detentie*. <https://www.europawse.be/praktische-info/gesloten-oproepen/dienstverlening-detentie>

Europa Werk & Sociale Economie. (z.d.). *Onze werking*. <https://www.europawse.be/over-ons/onze-werking>

Europa Werk & Sociale Economie. (z.d.). *Oproep 'Lokale partnerschappen'*. <https://www.europawse.be/praktische-info/openstaande-oproepen/oproep-lokale-partnerschappen>

Europa Werk & Sociale Economie. (z.d.). *Oproep Outreach & Activering*. <https://www.europawse.be/praktische-info/openstaande-oproepen/oproep-outreach-activering>

Groep INTRO. (19 mei 2022). *Wie zijn we?* <https://www.groepintro.be/nl/over-ons/>

Kuppens, J., & Ferwerda, H. (2008). *Van binnen naar buiten: Een behoefteonderzoek naar de aard en omvang van nazorg voor gedetineerden*. Advies- en onderzoeksgroep Beke. https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/1598/1397_samenvatting_tcm28-69094.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vandenbogaerde, J. (2008). *De re-integratie van ex-gedetineerden door arbeid*. [Masterproef]. Universiteit Gent.

Weijters, G., Rokven, J. J., & Verweij, S. (2018). *Monitor nazorg (ex-) gedetineerden-meting 5: Beschrijving van de problematiek van ex-gedetineerden en de relatie met recidive*. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/207/Cahier_2018-12_2698_Volledige_tekst_tcm28-345747.pdf?sequence=2&isAllowed=y

World Prison Brief Data. (z.d.). *Belgium overview*. <https://www.prisonstudies.org/country/belgium>

Wolf, J. R., Albers, E., Hummel, J., Jansen, N., Jonker, I. E., & Lucassen, P. (2018). Krachtwerk, als sleutel voor herstel. *Bijblijven*, 34, 247-259. <https://doi.org/10.1007/s12414-018-0309-3>